

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Obraz řecké ekonomické krize v českých médiích

Diplomová práce

Autor: Mgr. Nicole Mrňáková

Studijní obor: Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Konstantinos Tsivos, PhD.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Mgr. Nicole Mrňáková

Bibliografický záznam

MRŇÁKOVÁ, Nicole. *Obraz řecké ekonomické krize v českých médiích*. Praha, 2023, 99 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Konstantinos Tsivos, PhD.

Rozsah práce: 191 958 znaků včetně mezer

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá způsobem, jakým média v České republice rámovala řeckou ekonomickou krizi. Teoretická část pojednává o vývoji řeckého státu od získání nezávislosti až do období finanční krize. Historický kontext zachycuje náročná období této země, která přispěla k dluhové spirále, ve které se země ocitala mezi lety 2010 a 2018. V návazné části teoretické pasáže jsou srovnávány jednotlivé koncepty související s nastolováním agendy, teorií gatekeepingu a rámcovou analýzou. Popsány jsou též předešlé zahraniční studie zakládající typologie rámců i český výzkum mapující obraz Řecka před a během ekonomické krize. Výzkumný design této diplomové práce je kvalitativní analýza článků ze dvou období vrcholící krize, a to prvních šest měsíců roku 2010 a první pololetí roku 2015. V prvním období převažovaly rámce zohledňující dominantní postoj evropských věřitelů a především Německa. Novináři jen v malé míře reflektovali skutečný život běžných Řeků, který se mnohdy lišil od zobrazovaných stereotypů. Druhé období bylo poznamenáno významnými událostmi ve světě, které ovlivnily též dění v Řecku, a to migrační krize či invaze Ruska do části Ukrajiny a sankce uvalené na Rusko. V mnoha případech bylo rámcování řecké ekonomické krize vztahováno k řeckému národu a jeho morálnímu hodnocení.

Klíčová slova: Řecko, řecká ekonomická krize, analýza rámců, nastolování agendy, stereotypy

Abstract

This thesis deals with the way how Czech newspaper reported about Greek debt crisis and which frames were used to illustrate Greece. In the theoretical part the history of Greece is described, since independence till the debt crisis. The historical context captures difficult times of Greek history which contributed to the spiral of debt crisis lasting from 2010 to 2018. In the following part some of the important concepts concerning agenda setting, gatekeeping and frame analysis are compared. Some of the important foreign studies concerning frame theory and even framing of the Greek debt crisis in Czech media are depicted. The methodology of the thesis is formed by a qualitative analysis of the articles from two peaks of the crisis – the first half of 2010 and the first half of 2015. In the first period the frames used by Czech media were predominantly following the German point of view and the point of view of the European creditors. Journalists only rarely reflected the real life of the Greeks which was quite different from the used stereotypes. The second period was marked by the world affairs like the immigration crisis or invasion to Ukraine and the sanctions against Russia. In many cases the framing of the crisis concentrated on the character of the Greek nation and its moral judgement as a deduction of its economy.

Key words: Greece, Greek Debt Crisis, Frame analysis, Agenda setting, stereotypes

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Mgr. Nicole Mrňáková	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td>14 -03- 2022 -1-</td></tr><tr><td>Čj:</td><td>44 Příloha</td></tr><tr><td>Přidělova:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	14 -03- 2022 -1-	Čj:	44 Příloha	Přidělova:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		14 -03- 2022 -1-							
Čj:		44 Příloha							
Přidělova:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2019/2020									
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 32144012@fsv.cuni.cz									
Studijní program/forma studia: Žurnalistika/prezenční									
Název práce v češtině: Obraz řecké ekonomické krize v českých médiích									
Název práce v angličtině: The Portrayal of the Greek Economic Crisis in Czech Media									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat <u>nejdříve</u> šest měsíců od schválení tezí) LS (září) 2021/2022									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): <p>Srovnání obrazu řecké ekonomické krize v českých médiích s odbornými fakty týkajícími se řeckých dluhů i finanční krize. Z rešerše mediálních sdělení i odborné literatury se mediální zpracování řecké ekonomické krize jeví jako značně stereotypizující s jedním převládajícím rámcem vyplněným rozličnými metaforami, které sytily mediální pokrytí tohoto jihoevropského státu. Nabízí se taktéž hypotéza přebírání perspektivy a rétoriky ostatních západoevropských zemí, zvláště Německa či Británie, při referování o pozici Řecka v rámci Evropské unie. V bádání navází na dosavadní reflexi médií prováděnou především ve vazbě na teorii rámcování a diskurzivní analýzu stereotypů v médiích.</p>									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): <p>Hlavním cílem mé práce je analýza mediálního obrazu Řecka v souvislosti s ekonomickou krizí vypuknuvší v roce 2009. Při zpracování této práce se pokusím hlouběji pochopit historický vývoj novodobého samostatného Řecka s akcentem na ekonomickou stránku. Prostřednictvím relevantní literatury se pokusím více proniknout do řecké mentality, jelikož i její popis tvoří kostru novinářů ztvárňovaného obrazu Řecka během jeho krize i po ní. Tato zjištění pak srovnám s hlavními motivy obrazu Řecka v českých médiích. Pokusím se též nastínit vývoj způsobu nahlížení novinářů na Řecko s odstupem času – zdali se nastavené rámcování v čase nějak měnilo. Hlavní výzkumné otázky se tak budou týkat toho, zdali média referovala objektivně o řecké společnosti v dluhové krizi a pokusím se zjistit, jak vznikly ony mediované stereotypy.</p>									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none">1. Úvod – popis cíle práce, představení zkoumané problematiky2. Důležité momenty ve vývoji řeckého státu<ul style="list-style-type: none">- Vznik samostatného řeckého státu, cena za nezávislost- Řecko po druhé světové válce, občanská válka, řecká diaspora- Řecko po pádu vojenské junty									

- Vstup do Evropských společenství v roce 1981
- Boom turistického ruchu a „zlatá“ devadesátá léta
- Na cestě ke krizi
- 3. Teorie mediálních studií relevantní k výzkumu
 - Nastolování agendy
 - Teorie rámcování
 - Stereotypy v médiích
- 4. Metodologická část
- 5. Mapování a analýza řecké krize v českých médiích – „neskončit jako Řecko“
 - Vybraná média
- 6. Závěr – zhodnocení včetně limitů
- 7. Použitá literatura

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Konkrétní periodika zatím vybrané nemám. Pokusím se postihnout pokrytí tématu v hlavních představitelích dobového tisku (na základě rešerše literatury, např. Huleja, vim, jaká témata se vyskytovala v jednotlivých tiskovinách).

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Popis historického pozadí ekonomické krize Řecka a teoretické vymezení aspektů způsobivších krizi dle dostupných pramenů. Analýza české mainstreamové novinářské produkce týkající se řecké ekonomické krize vrcholící v letech 2009 až 2012. Konfrontace a komparace ztvárněných stereotypů s ověřenými poznatky rozšířenými o komplexní kontext.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

HRADEČNÝ, Pavel a Konstantinos TSIVOS. *Dějiny Řecka*. 2. dopl. a rozš. vyd. [i.e. 3. vyd.] / aktualizoval Konstantin Tsivos. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 768 s. : il., mapy, portréty, faksim. ; 22 cm. ISBN 978-80-7106-883-9.

Vstupním předpokladem pro psaní mé práce je hlubší porozumění kontextu řeckých dějin. Při studiu této publikace se zaměřím na období vzniku samostatného řeckého státu, které bylo již tehdy provázáno zadlužením. Stěžejní pro mne budou ale samozřejmě novodobé dějiny, zvláště jejich ekonomicko-politický aspekt, končící krizi.

HULEJA, Jan. Přerámcování Řecka v českých mainstreamových psaných médiích. *Lidé města* [online]. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, 15(1), 65-86 [cit. 2022-03-11]. ISSN 1212-8112.

Článek se zabývá dominantním mediálním obrazem Řecka v českých mainstreamových médiích ve třech obdobích – devadesátých letech, počátkem tisíciletí před krizí a v období probíhající ekonomické krize. Autor vychází z teorie rámcování Goffmana, Fillmora, Butlera a Lakoffa a snaží se odhalit rámce, které byly novináři kolem Řecka konstruovány a popsat změny, které v průběhu času v rámci nich nastaly. Provádí též kognitivnělingvistickou analýzu metafor tvořících stereotypy a všímá si možných skrytých motivů daných naší národní mentalitou a historickým kontextem.

ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona a Konstantinos TSIVOS. *Řecká tragédie*. Praha: Novela bohemia, 2017, 294 s. ISBN 978-80-87683-69-9.

Od této publikace, na které se podílejí dva odborníci s odlišným zaměřením, očekávám skloubení historických souvislostí a vysvětlení ekonomických principů v kontextu. Poznám hlavní historické epochy mající význam pro průběh nedávné krize.

KARASOVÁ, Nikola. Řecká pravoslavná církev a její interpretace řecké ekonomické krize. *Acta Universitatis Carolinae. Studia territorialia* [online]. 2017, 16(1), 64-86 [cit. 2022-03-11]. ISSN 1213-4449. Dostupné z: doi:10.14712/23363231.2017.3

Článek zpracovaný v rámci oboru teritoriálních studií přináší stručně, ale z více perspektiv popsané skutečnosti související s řeckou krizí. Důležité je zaměření na roli řecké církve, jež je nezanedbatelná v bližším poznání řecké mentality.

Karasová, N. (2014). Průběh a důsledky řecké krize. *Neograeca Bohemica*. 2014, roč. 14, č. [1], s. [89]-104

Další článek autorky, který poskytuje základní fakta pro bezpečnou orientaci v tématu diplomové práce, může poskytnout široké spektrum dalších, i cizojazyčných, zdrojů hlouběji zabývajících se tématem.

Králová, K. (2011). Role tzv. „cizího faktoru“: Řecká krize v historickém kontextu mezinárodní politiky. *Mezinárodní politika*, 9, 28.

Tento článek může napomoci oprostít se od jednostranného nazírání na roli Řeků v rámci ekonomické krize. Popisuje kontext mezinárodních vztahů Řecka a jejich možný vliv na podobě řecké krize.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008, 407 stran : grafická znázornění ; 21 cm. ISBN 978-80-7367-485-4.

Základní publikace pro orientaci v kvalitativním výzkumu, kam patří i mediální analýza rámců, kterou se budu v práci zabývat.

Kalvas, F., Váně, J., Štípková, M., & Kreidl, M. (2012). Rámcování a nastolování agendy: Dva paralelní procesy v interakci. *Czech Sociological Review*, 48(1), 3–37.

Fairhurst G. – Sarr R., *The art of Framing*. San Francisco: Jossey-Bass, 1996.

Goffman Erving, *Frame Analysis*, Cambridge: Harvard University Press, 1974.

Studie zprostředkovávající teorii rámcování a nastolování agendy, která bude pro mou diplomovou práci stěžejní.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

ŽIVOTOVÁ, Martina. *Řecká dluhová krize: vývoj od připojení k Eurozóně do roku 2015*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra evropských studií. Vedoucí práce Mejstřík, Martin.

KRÁLOVÁ, Kateřina. *Vyrovnění s nacistickou minulostí v kontextu řecko-německých vztahů*. Praha, 2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí práce Pešek, Jiří.

2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí práce Pešek, Jiří.

TESAŘ, Pavel. *Analýza rámcování tématu řecké finanční krize českými tištěnými médii v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny ČR v roce 2010*. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2014.

PAVLÍČKOVÁ, Tereza. *Media representation of the Greek debt crisis: a corpus-assisted discourse analysis of the "Guardian" online news*. Diplomová práce (Mgr.)--Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2016, 2016, 126 s.

POTŮČEK, Richard. *Řecká krize - analýza příčin jejího vzniku a navrhovaných řešení pro budoucnost Evropy* [online]. Brno, 2011 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/auwmg/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Vladan HODULÁK.

KARASOVÁ, Nikola. *Lidový svaz - Zlatý úsvit: Vzestup řecké krajní pravice v době krize*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra politologie. Vedoucí práce Charvát, Jan.

Datum / Podpis studenta/ky

11.3.2022

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Ke zpracování práce doporučuji použít primárně tři nebo čtyři největší „seriózní“ deníky tehdejší doby, tj. MF DNES, LN, Právo a HN. Časově výzkum soustředit především na dobu vyvrcholení řecké krize, tj. první pololetí r. 2010 a první pololetí r. 2015. Zároveň doporučuji, aby studentka sledovala postoj čelních českých představitelů vůči řecké krizi ve výše uvedeném období.

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Konstantinos Tsivos Ph.D.

11.03.2022

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTIŠKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, doktoru Kostantinu Tsivosovi, za podpůrné vedení ve všech etapách psaní této diplomové práce a rovněž za podporu a kultivaci mého zájmu o řecký jazyk a řecké reálie.

Seznam zkratek

ECB = Evropská centrální banka

EK = Evropská komise

MMF = Mezinárodní měnový fond

ŘPC = Řecká pravoslavná církev

LN = Lidové noviny

HN = Hospodářské noviny

Obsah

Úvod.....	13
1 Historie samostatného řeckého státu.....	14
1.1 Počátky samostatného řeckého státu - Řecko s dluhy narozené	14
1.2 Balkánské války a krátkodobý rozmach Řecka	17
1.3 Důsledky maloasijské katastrofy.....	17
1.4 Druhá světová válka	18
1.5 Odboj a občanská válka	20
1.6 Poválečný vývoj	21
1.7 Období metapolitevsi - znovunastolení ústavního pořádku.....	23
1.8 Vstup do EHS a touha po euru	24
1.9 Finanční krize.....	28
2 Koncepty vážící se k teorii rámcování.....	31
2.1 Agenda setting, rámcování a jejich vztah k příbuzným teoretickým konceptům 31	
2.2 Gatekeeping a zpravodajské hodnoty.....	37
3 Příbuzné výzkumy zabývající se rámcováním.....	39
3.1 Rámcování v zahraničních výzkumech.....	39
3.2 Výzkum Jana Huleji, jeho zhodnocení a přínos pro tuto diplomovou práci	41
4 Metodologická část	44
4.1 Výzkumný design a metoda	44
4.2 Výzkumný soubor	44
4.3 Výzkumné otázky.....	44
5 Empirická část.....	46
5.1 Období od ledna do června 2010	46
5.1.1 Lidové noviny	46
5.1.2 Mladá Fronta DNES	52

5.1.3	Právo	55
5.1.4	Hospodářské noviny	61
5.2	První pololetí 2015	67
5.2.1	Lidové noviny	68
5.2.2	Mladá fronta DNES	75
5.2.3	Právo	79
5.2.4	Hospodářské noviny	83
5.3	Rámce dominující v prvním pololetí 2010.....	87
5.3.1	Sever proti Jihu	87
5.3.2	Jde o stabilitu společné měny a zbytku eurozóny.....	88
5.3.3	Řecká krize jako virus aneb jít řeckou cestou.....	89
5.3.4	Vinu nese euro	89
5.3.5	Řecko jako podvodník	90
5.3.6	Skutečný život v Řecku	91
5.4	Rámce dominující v prvním pololetí 2015.....	91
5.4.1	Ostře sledovaná nuda	91
5.4.2	Skutečný život v Řecku	92
5.4.3	Řecko jako nevděčný vyděrač	92
5.4.4	Řecko jako bezpečnostní hrozba pro Evropu	93
	Závěr	93
6	Bibliografie	96

Úvod

Řecko je kolébkou evropské civilizace, počátečním článkem naší kultury. Ke starověkému Řecku vzhlíží celý svět a řecká letoviska patří k nejnavštěvovanějším turistickým destinacím. Právě to je možná tou „silnou značkou“, o které psali novináři jako o důvodu, proč Řecko nikdy z eurozóny vyloučeno nebude. Přestože během mnohaleté finanční krize mělo mnohokrát namále, alespoň dle novinových titulků. Bylo však informování o průběhu ekonomické krize objektivní a vyvážené? Jaké byly celospolečenské důsledky postoje českých novinářů k Řecku?

Předmětem této práce je postihnoutí rámců využívaných českými novináři při referování o řecké ekonomické krizi trvající v letech 2009 až 2018. Pro analýzu obrazu Řecka v daném období byly zvoleny články zobrazující dva vrcholy krize, a to první pololetí roku 2010 a první pololetí roku 2015.

Řecko je zemí s velmi dlouhou, bohatou a mnohdy bouřlivou a pohnutou historií. V této diplomové práci popíši její vývoj od osamostatnění na Osmanské říši až do současné krize, jelikož právě historický vývoj je kontext, který není možné při vysvětlování pozdějších tragických konsekvencí zanedbat. Řecko je zemí s dluhy narozenou a celý její vývoj se potýkající, proto budu brát zřetel především na hospodářské a finanční aspekty historického vývoje. V další části teoretického zázemí se pokusím postihnout hlavní mediálně-teoretické koncepty vážící se k rámcování a obecně nastolování agendy.

V praktické části pro mne bude zajímavé prozkoumat, jak se ze země opěvovaná pro svůj kulturní přínos světu i současnou idylu dovolených, vyspělý systém služeb v rámci cestovního ruchu, výbornou gastronomií, pohostinné obyvatelstvo a pohodovou atmosférou stal symbol rozežraného podvodníka. Na základě výzkumných zjištění Jana Huleji o změně paradigmatu nahlížení na Řecko v souvislosti s krizí, pro mne bude zajímavé sledovat nuance mezi jednotlivými českými médii v úžeji vymezeném časovém úseku. K analýze byly zvoleny čtyři celostátní deníky: Lidové noviny, MF Dnes, Právo a Hospodářské noviny.

1 Historie samostatného řeckého státu

1.1 Počátky samostatného řeckého státu - Řecko s dluhy narozené

Při popisu vývoje dějin moderního řeckého státu je vhodné začít bojem za nezávislost na Osmanské říši, tzv. revolučním obdobím hnutí za osvobození (1821 – 1827). Významný podíl na úspěšné snaze Řeků měla tehdy přízeň tzv. filhelénů, intelektuálů a obdivovatelů řecké kultury doby antiky, převážně Němců a Britů. Ti totiž kromě přímé účasti v bojích také napomohli změnit pohled tehdejších mocností na počínání revolucionářů. Jejich legitimita a uznání v očích britské diplomacie ve spojení s britskými obchodními zájmy ve východním Středomoří (souvisejícími též s odvrácením ruského vlivu) dodaly britským bankám ochotu k zprostředkování Řecku dvou „půjček za nezávislost.“ Ty však byly uzavřeny za pro Řecko velmi nevýhodných podmínek. Konkrétně první půjčka z roku 1824, na 800 tisíc liber, ze kterých však řeckému hnutí zbylo po odečtení úroků a provizí pouhých 300 tisíc. Z druhé půjčky uzavřené o rok později viděli Řekové pouhou desetinu ze dvou milionů liber. V rámci peněz získaných díky britským půjčkám byly u britských a amerických loďařských společností objednány válečné lodě, které však nebyly dodány, či ve zcela nepoužitelném stavu (Andreadis, A. *Istoria ton Ethikon Danion*. In Švihlíková & Tsivos, 2017). Na druhou stranu právě vyslání britských, francouzských a ruských lodí k břehům Peloponésu proti turecko-egyptské flotile, které skončilo vítězstvím, napomohlo k poražení Osmanské říše a prosazení řecké myšlenky (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Podepsáním Londýnského protokolu s oslabenou Osmanskou říší¹ v roce 1830 bylo možné zahájit diplomatická jednání. Vznikl tak nový stát zabírající necelou třetinu dnešního Řecka, z území sestávajícího z nejzaostalejších částí Osmanské říše: Peloponésu, jihu pevninského Řecka a Kykladských ostrovů. Většina z asi jednoho milionu obyvatel byla chudá a negramotná (Švihlíková & Tsivos, 2017). Ve velkém množství tak docházelo k odlivu Řeků do řecky mluvících oblastí pod Osmanskou

¹ Obrovské území rozkládající se na třech kontinentech během osmnáctého století začalo slábnout. Ve vnitřním území například vlivem útoků janičářů. Rozdíl v hospodářském vývoji této říše a zbytku Evropy se začal prohlubovat a sultánova moc slábla i v mezinárodně politickém hledisku, zvláště vlivem konkurenčního carského Ruska (Hradečný, 1998).

nadvládou, především do Konstantinopole, Smyrny, na Krétu, či do Janiny (Ioannina) (Hradečný, 1998). Již existující obrovská diaspora řeckého národa tak byla znovu zvýrazněna (jako v budoucnu ještě několikrát). Nový stát tak vznikl za velmi těžkých podmínek, na čemž se tehdejší mocnosti (především britské království), nezdráhalo finančně přizívit.

Vliv cizích mocností je v počátcích řeckého státu eminentní, což je vidět v politických preferencích, které se lišily příklonem buďto k Anglii, Francii či Rusku. Právě k Rusku tíhnul i první řecký guvernér, Ioannis Kapodistrias. Ten za dva roky své vlády dokázal položit základy legislativy, administrativy i školství. Zavedl první měnu, fénix, a založil rovněž první řeckou banku. Zásadní roli sehrál také v založení námořní flotily, kterou pak uplatnil v úspěšných bojích proti pirátským nájezdům. Přesto odpor proti jeho snaze o centrální řízení vyvrcholil na Peloponésu, kde byl v roce 1931 zavražděn (Švihlíková & Tsivos, 2017).

O rok později byl garančními mocnostmi do čela řeckého státu dosazen Otto Wittelsbach z Bavorska², který učinil z Athén hlavní město. Athény byly vybrány jako symbol antického Řecka, stejně jako byly prosazovány další symboly antiky, kterými bavorská vláda budovala kontinuitu antického odkazu Řeků. Důvodem byla snaha o určitou homogenizaci obyvatel (Athény byly té době převážně albánsky mluvící) a nalezení národní identity v novém heterogenním státním útvaru. V padesátých letech devatenáctého století byly také vydány Paparigopulosovy *Dějiny řeckého národa* poskytující nový náhled na řeckou historiografii s cílem propojit antiku přes dříve opovrhované období Byzantské říše až do novověku do tzv. *nepřerušené kontinuity řeckého národa*. Ačkoliv tato myšlenka napomohla vytvoření národní identity nově vzniklého státu, byla později ve dvacátém století zneužita jak vojenským režimem Ioannise Metaxase (1936 – 1941), tak vojenskou juntou (1967 – 1974). V současné době je tato ideologie také součástí neonacistické strany Lidový svaz - Zlatý úsvit (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Nehledě na čistě pragmatické důvody západních garančních mocností, vytvořila tato ideologie u části řeckého národa primitivní averzi vůči cizím zemím. Tento *kult*

² Jeho příchodem započaté období se nazývá xenokracie, tedy vláda cizinců; případně také bavorokracie (Švihlíková & Tsivos, 2017)

antických předků u části řeckého obyvatelstva vyvolává představu, že „Evropa dluží Řecku“ (Švihlíková & Tsivos, 2017), který pak v krizových obdobích gradoval ve zvýšený odpor vůči evropským sankcím. Na psychologické rovině má tato široce přijímaná teorie další negativní vliv.

„Toto neustále připomínání slavné minulosti má pochopitelně kontraproduktivní efekt. Neustále totiž nutí studenty a pedagogy, aby konfrontovali dnešní Řecko se „zázrakem zlatého věku“ či s výboji Alexandra Makedonského“ (Fragudaki – Dragona 1997 In Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 29).

Již v této náročné době ovšem požadují britští věřitelé uspokojení svých požadavků, což vytváří tlak na vládu. Zároveň je k dalšímu rozvoji státu zapotřebí nový rekonstrukční úvěr. Ten podepsali zástupci tří garančních mocností v roce 1832, a to ve výši šedesáti milionů franků. Kritika bavorské vlády v tomto období se týká promrhání velké části půjčených peněz na pokrytí výdajů bavorských vojáků, důstojníků a také státní správy. Dluhy z tohoto období byly splaceny až v roce 1930 (Švihlíková & Tsivos, 2017).

V roce 1843 se Řecko stává konstituční monarchií a vydává první ústavu. V posledních dekádách devatenáctého století Řecko přichází k územním ziskům, a to zvláště po Berlínském kongresu, po němž pokračuje s rozsáhlou modernizací země. Mezinárodní investice se mohly zvyšovat díky dalším půjčkám na mezinárodních trzích. *„Zahraniční dluh Řecka mezi lety 1882 a 1893 se téměř ztrojnásobil. Z původních 331 milionů drachem dosáhl výše 823 milionů“* (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 31). Důležité investice a kýžená evropeizace země tak nakonec vedly ke státnímu bankrotu.

Ekonomická krize se svými sociálními důsledky nahrávala populismu a nacionalismu tehdejší řecké vlády, která zemi dovedla kromě několika konfliktů obzvláště v těckavé Makedonii, také do války s Osmany. Tu sice Řecko prohrálo, ale díky intervenci zahraničních mocností s minimálními zahraničně politickými důsledky. Daní však bylo převzetí řízení řeckého finančnictví cizími mocnostmi.

Tato doba zapříčinila také prohloubení řecké diaspory masovou migrací obyvatel v produktivním věku, a to především do Ameriky a dalších zaoceánských oblastí. Jejich výdělků zasílané příbuzným do Řecka působily ovšem velmi pozitivně na revitalizaci ekonomiky.

„V období od roku 1880 do 1920 emigrovalo do Ameriky asi 400 000 dospělých Řeků, což představovalo asi každého sedmého obyvatele země (...) Objem peněz, které tito migranti posílali svým příbuzným do Řecka, se rovnal třetině ročního objemu řeckého vývozu“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 32).

1.2 Balkánské války a krátkodobý rozmach Řecka

Na počátku dvacátého století územní spory mezi jednotlivými státy na Balkáně vyústily ve dvě balkánské války (1912, 1913). Ty Řecku přinesly nárůst území o 68 procent a také zdvojnásobení počtu obyvatel na téměř čtyři a půl milionu. Na základě nich upevnilo Řecko svou pozici v rámci východního Středomoří. Země v té době také (přesněji, od roku 1910) poprvé hospodařila s přebytkovým rozpočtem, a částečně tak mohla uspokojit požadavky tehdejších věřitelů (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Územní zisky přinesla i následná první světová válka. Konkrétně východní Thrákií, ostrovy Imvros, Tenedos a také dočasnou správu maloasijského přístavu Smyrna. Právě příchod řeckých vojáků do osmanské Smyrny (Izmir), v níž žily vedle muslimského obyvatelstva také ekvivalentně početné řecké a arménské komunity, vedl ke zvýšení násilností mezi Řeky a Turky. Generál Mustafa Kemal Atatürk se svým nacionalistickým hnutím město Řekům přenechat nechtěl. Současně i řecký král a vláda v touze po využití příznivého období pro prosazení Velké myšlenky, naplánovaly dobytí Kemalova sídla v Ankaře, navzdory odporu veřejnosti k dalším válkám. Řecká porážka a následná turecká odplata v podobě několika krvavých pogromů na řecké i arménské obyvatelstvo ve Smyrně, známá jako maloasijská katastrofa, patří mezi největší národní traumata Řeků (Švihlíková & Tsivos, 2017).

1.3 Důsledky maloasijské katastrofy

Konec války s Tureckem v roce 1923 znamenal nucenou výměnu křesťanského a muslimského obyvatelstva. *„Řecko muselo přijmout více než milion tři sta tisíc uprchlíků pocházejících nejen z maloasijských oblastí, ale také z černomořského pobřeží. (...) Ve stejné době desítky tisíc dalších řeckých uprchlíků, postižených bolševickou revolucí a pocházejících z Gruzie a dalších oblastí severního Černomoří, také hledalo útočiště v Řecku“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 36).*

Většina uprchlíků byla negramotné a chudé rolnictvo, přišly ale též početné skupiny městského obyvatelstva. První skupinu řecká vláda umísťovala do venkovských oblastí opuštěných po tureckých muslimech, kteří zamířili do nově vzniklého Turecka, a Slovanech, kteří naopak odešli do Bulharska. Jejich začlenění pomohla právě probíhající agrární reforma. Větší problém představovala integrace uprchlíků ve městech. Kvůli nedostatku bytů obývali většinou chatrče na okrajích měst a kvůli jazykové odlišnosti vykonávali obvykle práce mimo jejich původní kvalifikaci³ a byli často terčem nenávistného jednání (Hradečný, 1998). Pro stát s takto zranitelnou ekonomikou bylo téměř nemožné tuto migrační krizi zvládnout bez pomoci. Anglické a americké banky tak tentokrát zafinancovaly dvě „běženecké půjčky“ (1924 a 1928), kterými byla pokryta činnost Komise pro umístování uprchlíků v rámci Společnosti národů. Tyto půjčky byly splaceny v roce 1999 (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Dvacátá léta znamenala rozvoj, zvláště Athén a Soluně, a také základ proletariátu z řad uprchlíků žijících v chudinských čtvrtích. Neutěšená politická a ekonomická situace vedla ke vzrůstu pravicového extremismu a několika pokusům o vojenský puč. V roce 1932 po několika pokusech premiéra Venizelose zachovat drachmu v rámci Zlatého standardu, došlo opět ke krachu ekonomiky. Sociální nepokoje a stávky v důsledku nezaměstnanosti nakonec byly využity k nastolení vojenské diktatury Ioannise Metaxase, a to z vůle krále Jiřího II. (tzv. monarchofašistická diktatura). Režim byl rovněž tolerován britskou monarchií, jelikož Metaxas vycházel mocnostem pragmaticky vstříc (Švihlíková & Tsivos, 2017).

1.4 Druhá světová válka

Ačkoliv vstupu do druhé světové války se Řecko dlouho bránilo, předložené ultimátum o souhlasu s umístěním italských vojenských jednotek Metaxas odmítl, a Řecko začalo za svou zem bojovat. Proti zásahu nacistických jednotek na pomoc italským vojskům, neměla ale řecká armáda šanci, a začala tak čtyřletá trojokupace Řecka fašistickými zeměmi Itálií, Německem a Bulharskem (Hradečný, 1998).

³ Šlo o skupinu velmi heterogenní, v případě uprchlíků ze Smyrny se často jednalo o intelektuály (Hradečný, 1998)

Zejména nacistická okupace je spojena s masivním rabováním, vraždami civilistů a pustošením vesnic (Králová, Nesplacená minulost, Řecko-německé vztahy ve stínu nacismu, 2012). „*Chování německých okupantů a prakticky neomezený export do Říše jistě přispěly k propuknutí zmiňovaného hladomoru, který v Evropě za druhé světové války neměl obdobu. (...) Míra represí jednoznačně stoupla po italské kapitulaci s blížící se porážkou Hitlera. Očekávaná prohra podlamovala morálku německých vojáků. Ti se pod jejím tlakem uchýlovali čím dál častěji k extrémní brutalitě. Během okupace bylo zničeno přibližně 1500 řeckých obcí. Na třicet tisíc Řeků se stalo obětí německých trestných výprav proti vesnicím a malým městům, jejichž obyvatelstvo bylo viněno z podpory partyzánů. Obdoba českých Lidic se v Řecku odehrála více, než šedesátkrát“ (Králová, 2012, s. 44, 55).*

Nejznámějšími případy odvetných opatření byly obce Kommeno (317 obětí z celkových 600 vesničanů, včetně 74 dětí mladších deseti let), Kalavryta (696 osob, vypálení obce) a Distomo (218 lidí včetně dětí i novorozenců, cesta do vsi dle svědectví švédského Červeného kříže lemována ukřižovanými těly mnohdy dosud žijících osob) (Králová, Nesplacená minulost, Řecko-německé vztahy ve stínu nacismu, 2012).

„*Období německé okupace, která se po kapitulaci Itálie v září roku 1943 rozšířila na většinu řeckého území, zanechalo na řeckém obyvatelstvu hluboké jizvy, které dodnes nebyly zaceleny a jsou často připomínány i v souvislosti se současnou řeckou krizí, zejména pak s kontroverzní otázkou nesplacených německých dluhů a válečných reparací vůči Řecku“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 43).*

„*Na 1500 vesnic bylo vypáleno a zničeno. Více než milion lidí ztratilo střechu nad hlavou. Dopravní spojení, silnice, mosty a železnice přestaly prakticky existovat (...) V Řecké národní bance chyběly rezervy v řádech milionů říšských marek, které Německo odčerpalo formou okupační půjčky a odvodů na okupační náklady“ (Králová, 2012, s. 79).*

Otázka vyrovnávání se s válečnou minulostí je nadále aktuální i v dalších zemích, například v Polsku. To před několika lety vzneslo požadavky na doplacení německých reparací, které jim v minulosti Polsko odpustilo (výměnou za posunutí polské hranice,

aj.). Polská vláda se nyní odvolává na tehdejší nemožnost suverénního rozhodnutí vzhledem k podřízenosti Sovětskému svazu.

„Často je v souvislosti s dnešními řeckými dluhy také připomínána londýnská konference z roku 1953, ve které se zástupci dvaceti států, mj. také Řecka, dohodli na radikálním snížení dříve dohodnutých německých reparací, které v podstatě umožnily exodus poválečného (západního) Německa z dluhové spirály a daly impuls k novému nastartování německé ekonomiky“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 44).

Změna postoje Řecka je kritiky znovuotevření otázky reparací znevažována pro dlouhé období mlčení v období kandidátství na přijetí do EHS, později eurozóny, a kritiky západních mocností až ve chvíli vlastní krize a hledání jejího viníka (plus, 2017).

1.5 Odboj a občanská válka

Nejvýznamnější odbojovou stranou v Řecku byla levicová fronta EAM (v níž měla vedoucí úlohu Komunistická strana Řecka (KKE)) se svými partyzánskými jednotkami ELAS. Ta byla v průběhu celé druhé světové války v konfliktu s probritsky orientovanou odbojovou skupinou EDES. Ačkoliv v roce 1944 došlo na chvíli k vzájemné dohodě, aby spojily síly proti okupantům, po konci války se opět rozhořel boj o poválečné směřování Řecka. Na pozadí bojů mezi EDES a ELAS však byla již uzavřena tzv. procentová dohoda mezi Churchillem a Stalinem o rozdělení vlivu v Evropě, přičemž Řecko připadlo do vlivu britského, k velké nelibosti ELAS, která se mezitím s Moskvou pokoušela jednat. Na pokyn Churchilla bylo nařizeno zrušení ELAS, na což levicová fronta EAM zareagovala odchodem z vlády (Hradečný, 1998).

Následovaly krvavě potlačené demonstrace a občanské nepokoje, které nakonec skončily kapitulací a odzbrojením ELAS. Tvrdou pomstou pravicových kolaborantských jednotek, nazvanou *bílý teror*, bylo následné vyvražďování stoupenců levice i národnostních menšin především ve venkovských oblastech. Výsledek občanské války trvající od roku 1946 do 1949 potvrdil nástup extrémní pravice a nutnou emigraci politických oponentů. Především komunisté, kterým v Řecku hrozilo vězení, emigrovali do zemí východního bloku, mimo jiné do Československa (Králová & Tsivos, 2012).

Právě krutá občanská válka přerušila jak proces potrestání kolaborantů (náhlou proměnou viníků, svalováním viny na komunisty), tak celkové vyrovnání s nacistickými

zločiny (Králová, Nesplacená minulost, Řecko-německé vztahy ve stínu nacismu, 2012).

1.6 Poválečný vývoj

„Statisíce Řeků odešly také na Západ. Paradoxně se většina z nich – přes půl milionu – zúčastnila výstavby poraženého Německa, zatímco jejich vlastní domov, byť vítězný, ležel stále v troskách“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 48).

V prvních poválečných letech byla řecká ekonomika ve zdevastovaném stavu, bez velkých vyhlídek do budoucnosti. Šedesát procent obyvatelstva pracovalo v primárním sektoru, tedy v zemědělství. To se však podílelo na HDP země pouhými 28 procenty (Švihlíková & Tsivos, 2017).

V podstatě celé období od konce občanské války až do roku 1974 bylo určováno ideologií řecko-křesťanské civilizace v rámci ultrapravicového militantního režimu podporovaného Spojenými státy (skrze velvyslanectví v Athénách) v zájmu politiky zdržování komunismu (Hradečný, 1998).

Právě Spojené státy se významnou měrou podílely na poválečné obnově země. Řecko, které připadlo do sféry západu, se stalo součástí Marschallova plánu obnovy. Mezi lety 1948 a 1951 získalo Řecko od USA na 366 tisíc dolarů, počítáno na obyvatele nejvíce z regionu. Zdravotníci Červeného kříže navíc dlouhá léta zásobovali Řecko vakcinačními látkami, rentgeny, farmaky i chlorem pro čištění vody a prováděli edukaci a rekvalifikaci tamních zdravotníků (Králová, Nesplacená minulost, Řecko-německé vztahy ve stínu nacismu, 2012).

Hospodářská situace se později pozvolna začala měnit uvolněním většiny importních i exportních restrikcí a přijetím zákona nabízejícího zvláštní podmínky zahraničním investorům. Došlo k obrovskému rozvoji stavebnictví, především bytové výstavby v Athénách, a také lodní dopravy a cestovního ruchu. Pozitivní efekt na růst ekonomiky měly též investice do rafinérií nebo výroby umělých hnojiv (Hradečný, 1998).

Ačkoliv v šedesátých letech poměr podílu průmyslu na HDP rostl (nad zemědělstvím převážil v roce 1963), většina spotřebního zboží byla nadále dovážena a životní úroveň Řeků zůstávala nízká (Hradečný, 1998).

„V důsledku soustředění pozornosti na modernizaci ekonomiky chyběly navíc státu síly a prostředky k zlepšení neutěšeného stavu sociální péče, zdravotnictví i školství“ (Hradečný, 1998, s. 494). Skutečnost, že mnoho mladých Řeků nadále odcházelo do zahraničí, snižovala úroveň nezaměstnanosti a udržovala hladinu tzv. *neviditelných příjmů* zlepšujících platební bilanci země.

V polovině šedesátých let začal polarizovanou společnost smiřovat lídr nově vzniklé opoziční strany Svaz středu, Georgios Papandreu, který rovněž upozornil na reálnou situaci běžných lidí oproti relativnímu hospodářskému růstu. Jeho stoupající popularita a následné vítězství u voleb v únoru 1964 zmobilizovala krále Konstantina k uskutečnění tzv. *královského puče* a nastolení nové vlády. Po dvou letech vládnutí za stále ještě relativní politické plurality, byly politickými stranami naplánovány volby, a to na konec května 1967. Dříve než k nim došlo, převzala skupina nižších důstojníků přes noc vládu v zemi a nastolila diktaturu. Jak jsem již výše předznamenala, diktatura vojenské junty trávající do roku 1974, ještě prohloubila fašizující tendence vládních garnitur (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Navzdory poměrně příznivé ekonomické situaci se režim netěšil popularitě veřejnosti, která jej spíše pasivně tolerovala. V rámci společenské smlouvy byla loajalita vykupována různými výhodami, především pro státní zaměstnance, které byly v platnosti až donedávna (Švihlíková & Tsivos, 2017). Právě v období vojenského teroru bylo mimo jiné nafouknutím státního sektoru zaděláno na budoucí deficit v rozpočtu. Nemluvě o normalizaci korupce, prohloubení klientelismu a narušení důvěry v odpovědnost státu, které je tak pro Řeky typické.

„V období let 1967 – 1972 podíl řeckého národního důchodu na obyvatele stoupl ze 700 na 1200 dolarů, zároveň se ale během stejného období celkový veřejný dluh země ztrojnásobil“ (Hradečný, 1998, s. 511).

Projevy nespokojenosti s juntou začaly zesilovat až v roce 1973 v souvislosti s ropnou krizí⁴ a vyvrcholily 17. listopadu téhož roku studentským povstáním na athénské

⁴ Ropným embargem organizace OPEC došlo k rapidnímu zvýšení ceny ropy, tzv. ropnému šoku, který vyvolal inflaci v mnoha zemích světa

Technické univerzitě. Kromě hromadného zatýkání a mučení podlely zraněním na tři desítky občanů (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Konec junty přivodila až řecká invaze na ostrov Kypr, který byl tehdy pod patronátem Británie, a sesazení jeho prezidenta Makaria, což Turecko vnímalo jako porušení dohody. Po následné turecké invazi, záboru severní části ostrova⁵, a hrozbě války s Tureckem, reagovala vládnoucí skupina důstojníků ústupem a povoláním bývalého premiéra Konstantina Karamanlise z exilu v Paříži (Švihlíková & Tsivos, 2017).

1.7 Období metapolitevsí - znovunastolení ústavního pořádku

Návratem Karamanlise z exilu v červenci roku 1974 začíná nová etapa dějin Řecka. V plebiscitu se většina obyvatelstva vyjádřila pro definitivní zrušení monarchie. Začala také postupná repatriace politických emigrantů, v souvislosti s legalizací činnosti Komunistické strany Řecka⁶. Naopak vlna nevole se vzedmula vůči Spojeným Státům, které podporovaly bývalý režim junty, a zároveň se v aktuálním kyperském sporu postavily na stranu Turecka. Řecko tak demonstrativně vystoupilo ze Severoatlantické aliance, kam se následně vrátilo v roce 1980 (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Za povšimnutí stojí, že navzdory bytostnému prolnutí řecké pravoslavné církve s vojenským režimem, nebyla popularita církve výrazně narušena. Ortodoxní církev je určující složkou řecké národní identity. Církevní hodnostáři - pravoslavní popové, jsou přítomni veškerým důležitým událostem a rituálům v řecké společnosti. Stejně tak náboženství hraje důležitou roli ve vzdělávacím systému Řeků (Mylonaki, 2020).

Odmítnutí řecké církve může být chápáno jako odmítnutí řecké identity a tradic. Vzhledem k významné pozici církve v Řecku se o něm mluví jako o tzv. deskularizovaném státě. Až do nástupu Alexise Tsiprase (SYRIZA) do čela parlamentu byl pro schválení nové vlády nutný souhlas arcibiskupa. Představitelé řecké pravoslavné církve (ŘPC) mají též často spory s představiteli státu, například ohledně výkladu rodinného práva (Karasová, Řecká pravoslavná církev a její interpretace řecké ekonomické krize, 2017).

⁵ okupace trvá dodnes

⁶ Naplno k tomu došlo až na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let ve snaze o liberalizaci a modernizaci legislativy oproti finančním neúspěchům (Hradečný, 1998)

Politický systém v téměř čtyřicetiletém období mezi pádem diktatury a nástupem radikální strany SYRIZA můžeme charakterizovat jako bipartismus - střídání dvou podobně silných stran s obrovskou členskou základnou, středopravé Nové demokracie (ND) a středolevého Panhelénského socialistického hnutí (PASOK).

„Od jejich založení nesly obě rysy předválečné patriarchální tradice silných rodinných klanů napojených na místní klientelistické sítě. Pro tento jev, který dodnes hraje dominantní roli v řeckých politických elitách, se používá termín „rodinokracie“. V poválečné historii Řecka většina premiérů pocházela ze tří rodinných klanů: Papandreovců, Karamanlisů či Mitsotakisovců“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 67).

Období *metapolitevsi* však již od začátku neplnilo naděje vkládané řeckými občany. Problém nastal hned při vypořádávání s představiteli minulého režimu. Kromě tří hlavních plukovníků⁷ stojících v čele státu odešli členové represivních složek s mnohdy příliš nízkými tresty. Určitá deziluze z politického vývoje, kterému nadále dominoval silný klientelismus a nedůvěra v autoritu vyústil v řecké společnosti do jistého *kultu protestu*. Jeho radikální formou se staly teroristické útoky na vysoké státní představitele i podnikatele, které byly v Řecku žhavým problémem primárně mezi lety 1973 až 2002, kdy byla dopadena hlavní skupina EO 17N⁸ (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Tato zvýšená tolerance k násilným protestům u nezanedbatelné části společnosti se projevila v roce 2008 po vraždě patnáctiletého studenta řeckými policisty. Více než stovka bank a dalších veřejných budov byla vyrabována. Ke znovuprobuzení podobně laděných protestů došlo naplno během následně propuknuvší ekonomické krize (Švihlíková & Tsivos, 2017).

1.8 Vstup do EHS a touha po euru

Již poměrně krátce po svém nástupu k moci, začal Konstantin Karamanlis, předseda Nové demokracie, plánovat vstup Řecka do EHS⁹, a to navzdory mnoha kritickým hlasům upozorňujícím na přetrvávající špatný stav ekonomiky ve srovnání s evropskými členskými státy. Karamanlisova vláda se vyznačovala hromadným

⁷ Papadopoulos, Pattakos, Makarezos

⁸ Nazvána dle událostí 17. listopadu

⁹ Evropské hospodářské společenství, později Evropské unie

znárodněním podniků a dalším rozšířením státního sektoru. Navzdory obavám o konkurenceschopnost řeckých podniků, bylo Řecko v roce 1981 po čtyřletém vyjednávání do EHS přijato. Jak popisuje Hradečný (1998), hlavní zásluhu na přijetí Řecka do společenství měl právě Karamanlis se svou úporností. Autor (1998) cituje tehdejšího francouzského premiéra d'Estainga: „*Do Evropy nevstoupilo Řecko, ale Karamanlis*“ (Hradečný, 1998, s. 528). Je na zvážení, jak smysluplné bylo toto rozhodnutí v kontextu efektivity národního hospodářství. Připomeňme, že hlavní motivací Konstantina Karamanlise pro vstup do EHS bylo kromě zlepšení ekonomické situace země především začlenění do *západní demokratické Evropy* - proniknutí do světa pokroku, a rovněž získání mocností na svou stranu v konfliktu s Tureckem. Šlo také o snahu vymanit se z amerického vlivu, který byl dominantní v průběhu předchozích dekád. Jeho pohnutky tak byly především politické, což je navzdory deklarovaným ekonomickým cílům, dle Švihlíkové (2017), i jádrem rozhodování Evropské unie.

Tématu politického rozhodování a diplomacie v ekonomických otázkách se věnoval i Frits Bolkestein, bývalý komisař pro vnitřní trh Evropské komise (EK)¹⁰ v rozhovoru pro Lidové noviny v roce 2010. Stejně jako ekonomka Švihlíková (2017) upozorňuje Bolkestein na porušování Paktu stability jak jižanskými vládami, tak Německem a Francií. Bývalý eurokomisař výstižně a bez obalu pojmenovává zásadní problémy evropské integrace. Jeho tehdejšímu šéfovi Romanu Prodimu, předsedovi EK, vytýká rozhodování na základě diplomacie namísto ekonomické racionality.

Právě snaha vyjít vstříc a opomíjení budoucích negativních důsledků je podle něj největší problém unie, jejíž členové pak pravidla obcházejí. „*Negativní integrace spočívá v odstraňování hranic a překážek. Pozitivní integrace spočívá v nákladných akcích, jako je společná zemědělská politika a regionální politika,*“ představuje Bolkestein podmínky společné měnové unie. „*Mají snižovat rozdíly mezi chudými a bohatými oblastmi. Ale nemá to výsledky. Čekali byste, že se to tedy zruší, ale to nestane,*“ komentuje ex eurokomisař strnulost evropské politiky. „*Ekonomiky na jihu a na severu jsou odlišné a vždy budou. Ale toho se z podstaty věci nemůžete zbavit. Takže nevím, co s tím.*“

¹⁰ v letech 1999 až 2004

„Řekové nikdy neměli být vpuštěni do eurozóny. Proč byli přijati? Protože lidi spali. Nejsou dost tvrdí, kývnou na všechno. Tak jako evropští ministři zahraničí – pojmají svou práci jako umění chovat se k lidem hezky. Doma říkají: Ukrajina členem EU? Nikdy! Pak jedou do Kyjeva, hodují a popíjejí a říkají, že když Ukrajina splní kritéria, můžeme se o členství bavit“, říká Bolkestein (Weiss, 2010).

Ekonomické problémy Řecka se každopádně začaly prohlubovat ještě před vstupem do evropského společenství (Hradečný, 1998). Ve volbách v roce 1981 Novou demokracii proto vystřídala socialistická strana PASOK (Panhelénské socialistické hnutí). Trendy v organizaci státu se však nezměnily. Vláda PASOKU v čele s Andreasem Papandreem pokračovala v linii nábory statisíců nových státních zaměstnanců, často bez adekvátních kompetencí, a spíše na základě politické spřízněnosti. Mezi lety 1980 a 1985 byl jejich počet navýšen o čtvrt milionu, vládní výdaje stouply z 30 na 47 procent HDP a veřejný dluh kvůli zahraničním půjčkám stoupl z 39 na 85 procent HDP (Hradečný, 1998). Vládu PASOKU rovněž doprovázely četné finanční skandály, které nabourávaly důvěru veřejnosti (Švihlíková & Tsivos, 2017).

První úsporná opatření zavedl až Konstantin Mitsotakis po návratu Nové demokracie k moci na jaře 1990. Vláda mimo jiné schválila plán privatizace důležitých odvětví řecké ekonomiky. Důvodem byly již první hrozby z EHS a podmínky pro poskytnutí dalších úvěrů. Při tomto stavu ekonomiky podepsala vláda v roce 1992 Maastrichtskou smlouvu stanovující kritéria pro vstup států do jednotné měnové unie (Švihlíková & Tsivos, 2017).

V roce 1993 pravici ve vedení vystřídal opět PASOK se stárnoucím Papandreem. Po jeho smrti v roce 1996 kabinet převzal ekonom Kostas Simitis, jehož ambicí bylo dovést Řecko do eurozóny, a to jak se ukázalo – jakýmkoli prostředky. Již vstupem do Evropského hospodářského společenství se dramaticky propadla úroveň řecké ekonomiky. *„Stovky řeckých středních a velkých podniků nedokázaly konkurovat větším a konkurenceschopnějším evropským podnikům a proto také bezprostředně po vstupu do EHS zkrachovaly. S podobnými problémy se potýkalo i řecké zemědělství“* (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 73). Průmysl rozvinutý v šedesátých a sedmdesátých letech byl téměř zdevastován a nezaměstnanost se ustálila na deseti procentech. Velkým problémem byl nárůst podílu šedé ekonomiky na HDP.

Navzdory prohlubující se divergenci¹¹ řecké ekonomiky od zbytku Evropy, řecká snaha o přechod na společnou měnu pokračovala až do finálního opuštění drachmy a přijetí eura v roce 2001. Ačkoliv byl na amsterodamském summitu v roce 1997 původní termín přechodu posunut o dva roky, a to právě kvůli nevyhovujícímu stavu ekonomiky. Vstupem do eurozóny získalo Řecko možnost výhodných a takřka neomezených půjček, kterými sytilo své investice. Podmínky, za kterých bylo Řecko do eurozóny přijato, nebyly dle ekonomky Švihlíkové (2017) dostatečně vypovídající, jakož i samotná Maastrichtská konvergenční kritéria ignorují strukturu či institucionální problémy ekonomiky dané země. Ačkoliv statistiky vyznívaly pro Řecko pozitivně, například vysoká nezaměstnanost při ekonomickém růstu poukazuje na strukturální slabost. Příznačnou predispozicí pro dluhovou krizi je závislost Řecka na přílivu kapitálu zvenčí (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Švihlíková (2017) se na základě Mundellovy teorie optimálního měnového území domnívá, že měnová unie může fungovat pouze v případě kulturně a geograficky blízkých zemí vyznačujících se podobnou silou a strukturou ekonomiky. Případně musí existovat mechanismy, které nerovnováhu efektivně vyvažují. Evropská měnová unie je dle ekonomky ušita jen „do dobrého počasí.“ Teorie zdůrazňuje existenci mechanismu sdílení rizik (fiskální redistribuci), sladěnost hospodářského cyklu pro vedení monetární politiky a mobilitu pracovní síly. Pro úplnost doplňuje teorii Petera Kenena, který kromě již zmíněné podobné struktury uvádí diverzifikaci výroby a exportu jednotlivých ekonomik. Tyto sféry jsou však v EU ignorovány (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Řecká ekonomika je podmíněna geografickou polohou. Jedná se o ostrovní stát (jenž se skládá z osmdesáti procent z hornatého území) na okraji Evropy, přičemž právě nespočet jeho ostrovů, jeho roztříštěnost, limituje centrální řízení a distribuci především v oblasti průmyslu: „*Nekompaktní území představuje obrovské náklady a překážky ekonomického rozvoje. Takováto poloha omezuje průmyslovou bázi – těžko si představit, jak se na ostrově Kréta montují součástky do aut, která se následně trajektem přepravují na Zakynthos*“ (Švihlíková, Tsivos, 2017, s. 113).

¹¹ Stav, kdy se rozdíl mezi ekonomikami zvětšují. Ideální stav v měnové unii je konvergence, tedy sblížení jejich úrovní.

Cestovní ruch, který je tahounem řecké ekonomiky, je však pouze sezónní záležitostí. Jak autoři (2017) upozorňují, na rozdíl třeba od Seychell, mají obyvatelé ostrovů zaručenou obživu jen polovinu roku¹².

Důležitá je i rozdílná struktura pracovního trhu. Vzhledem k vysokému počtu seniorů a zároveň nižší participaci žen na pracovním trhu, je počet zaměstnanců výrazně nižší, než jaký je evropský průměr. Ačkoliv pracovní týden je dle statistik organizace OECD jeden z nejdelších v Evropě a věk odchodu do důchodu se rovněž výrazně neliší od evropského průměru (Koreček & Smetanová, 2015). Problém je již zmíněná sezónní nezaměstnanost u obyvatel ostrovů závislých na cestovním ruchu. Počet sebezaměstnaných osob, je navíc v Řecku nejvyšší v celé Evropě, činí zhruba 31 procent. U těchto „OSVČ“ často dochází k daňovým únikům vlivem nedůvěry ke státu (dle citované studie na základě údajů bank až 45 procent¹³).

1.9 Finanční krize

Celosvětovou ekonomickou krizi spustil v roce 2008 pád kolosu Lehman Brothers ve Spojených Státech. Do Evropy dorazila o rok později a v Řecku se naplno projevila v roce 2010. Po volbách na podzim 2009 vyšel totiž najevo skutečný stav řecké ekonomiky, tedy že řecké vlády ve spolupráci s americkou bankou Goldman Sachs a dalšími institucemi zakrývaly část svých výdajů (především na vojenské účely, které byly touto bankou převáděny na jeny, aby Řecko formálně splňovalo Maastrichtská kritéria, která hodnotila pouze výstupy ekonomiky). Řecko ztratilo důvěru investorů a kvůli vysokým úrokům přestalo být schopno své půjčky splácet (Švihlíková & Tsivos, 2017).

„Záhy se navíc ukázalo, že také údaje o řeckém ekonomickém růstu předchozích let byly zavádějící, poněvadž byly do značné míry výsledkem krátkodobých hospodářských očekávání a dočasných investičních pobídek, za jakou lze považovat například organizaci letních olympijských her v Athénách roku 2004, a nikoli úspěšného

¹² Tři měsíce pak dostávají malou podporu od státu, na zbytek musí mít našetřeno z turistické sezony

¹³ Nikolaos Artavanis, Adair Morse, Margarita Tsoutsoura, Measuring Income Tax Evasion Using Bank Credit: Evidence from Greece, *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 131, Issue 2, May 2016, Pages 739–798, <https://doi.org/10.1093/qje/qjw009>

ekonomického modelu či prohlubujícího se procesu konvergence v rámci eurozóny“ (Sklias-Maris, 2013 In Karasová 2014, s. 90).

Strach unie z přenesení problémů dále do Evropy (vzhledem k tomu, že většinu řeckých dluhopisů držely francouzské a německé banky), vedl k tlaku na řeckou vládu k učinění úsporných opatření. Nově zvolený premiér a předseda PASOKU, Georgios Papandreu¹⁴, se svým heslem „Peníze jsou“ vyhlásil taková úsporná opatření, která však nevedla ke změně důvěryhodnosti řeckých dluhopisů u ratingových agentur. V dubnu 2010 tak požádal EU, Mezinárodní měnový fond (MMF) a Evropskou centrální banku (ECB) o pomoc před státním bankrotem. Navzdory kritice Švýcarska i dalších zemí ve vedení MMF, že nastavený program nespěje k revitalizaci řecké ekonomiky, převzala tato takzvaná Trojka správu nad řeckými financemi (Švihlíková & Tsivos, 2017).

Na základě prvního memoranda přijatého řeckým parlamentem v květnu 2010 snížila řecká vláda počet státních zaměstnanců a zvýšila věk odchodu do důchodu na 65 let. Mnoho drobných i středních podnikatelů zbankrotovalo a ve společnosti se vůči restriktivním, skokově a radikálně úsporným opatření zvedla vlna protestů, stávek a demonstrací, které přitáhly pozornost zahraničních médií.

Kroky, které mnohdy nesystematicky prováděla vláda pod podmínkami Trojky, hodnotí ekonomové i politici jako příliš revoluční vzhledem k ekonomickému vývoji země. Karasová (2014) ve svém článku mapujícím průběh a dopady řecké krize cituje také slova řeckého ekonoma a politologa Dimitria Katsikase, že řecká krize byla evropskými politiky často zneužívána pro jejich prezentaci na domácí scéně.

Ekonomická krize byla tématem k výkladu pochopitelně i pro pravoslavnou církev. Prohlášení jejich vrcholných představitelů kritizovala jak neschopnost domácích politiků čelit krizi, tak především zahraniční představitele. Jako viníky ekonomické, potažmo morální, krize, spatřovala samotnou globalizaci a modernitu, od nichž by se Řekové měli distancovat a navrátit k původním myšlenkám pravoslaví. (Karasová, Řecká pravoslavná církev a její interpretace řecké ekonomické krize, 2017).

¹⁴ Kostas Karamanlis, ve strachu čelit krizi, se vzdal svého mandátu a vyhlásil předčasné volby (Švihlíková & Tsivos, 2017)

Prohlášení církve směřovalo vinu za situaci i řeckému obyvatelstvu a jeho žití nad poměry: „*A na druhou stranu [je zde] lid, my, kteří jsme se chovali nezodpovědně. Podlehli jsme blahobytu, snadnému obohacování a pohodlí. Oddávali jsme se rychlému zisku a obelhávání sebe samých. Nepřemýšleli jsme o pravé podstatě věcí. Svévolné požadavky na [větší] práva ze strany odborů a sociálních skupin, zcela lhostejné vůči společenské soudržnosti, se značnou měrou podepsaly na současném stavu*“ (I Ekklesia apenandi sti sygchroni krizi, 2 In Karasová, 2017, s. 76).

Karasová (2017) ve své práci cituje Bekriadise, který tato tvrzení církve přikládá pouze snaze rozšířit svůj vliv ve společnosti opakováním negativních stereotypů o Řeckách. Představitelé řecké pravoslavné církve zdůrazňovali také aspekt řeckého ponížení před zahraničními partnery a situaci kontroly financí tzv. Trojkou přirovnávali k době okupace za druhé světové války, čímž přilévají do ohně nenávisti vůči zahraničním věřitelům (Karasová, Řecká pravoslavná církev a její interpretace řecké ekonomické krize, 2017).

Druhým memorandem schváleným v roce 2012 došlo k dalšímu snížení minimální mzdy, redukci státních zaměstnanců a zrušení či sloučení některých státních organizací. Rušení se dotklo i důležitých vzdělávacích a zdravotních institucí (Karasová, 2014). Právě v oblasti zdravotního pojištění a přístupu ke zdravotním službám došlo k významnému propadu životní úrovně.

Dle dat Eurostatu byla v roce 2014 nezaměstnanost v Řecku na 27 procentech a v případě mladých lidí až padesátiprocentní. Opatření, která měla zvýšit konkurenceschopnost řecké ekonomiky tak ještě prohloubila recesi. Počet lidí pohybujících se pod hranicí chudoby se zvýšil na 3,8 milionu v roce 2015 (Eurostat, 2017) a v zemi rapidně narostl počet sebevražd (v letech 2010 a 2011 o 40 procent (Švihlíková & Tsivos, 2017)).

Od roku 2010 z Řecka za prací odešlo přes čtyři sta tisíc mladých vzdělaných lidí. To však evidentně nelze zcela přisuzovat jen samotné krizi, nejkuli jak by se mohlo zdát, jí způsobenou vysokou nezaměstnaností. Důvody takzvaného *brain drain*, tedy odlivu mozků, který se týká celého Balkánu, jsou komplexní. Klára Žaloudková (2017), které toto téma rozpracovala v rámci bakalářské práce, prováděla rozhovory s některými

řeckými emigranty do Británie (učitelkou, lékařkou, vědeckým pracovníkem a několika studenty). Z rozhovorů vyplynulo, že v Řecku je pro mladé lidi čím dál méně perspektivy a že se, ať je to vlivem členství v EU či ne, nedokázalo vyrovnat s postupující globalizací. I když se jedná o lidi z profesí, kterých se masivní propouštění netýká, práce často neodpovídá jejich kvalifikaci, finančně je podhodnocená a především není, kam se dále posouvat v kariérním růstu. Například nastupující učitelé nemají jistotu stálého místa - každý rok si totiž musí obnovovat smlouvu a je tak možné, že budou posláni kamkoliv v rámci Řecka, třeba i na jeden z málo osídlených ostrovů. Jak školství, tak i zdravotnictví utrpělo velkou ránu právě ekonomickou krizí, kterou stát řešil uzavřením či sloučením některých nemocnic a škol. Pracovní trh zaměřený na cestovní ruch, nabízející málo možností vysokoškolsky vzdělaným lidem, rovněž trpí nesystémovostí a byrokratičností. V souvislosti s řešením ekonomické krize se v případě zakládání firmy či živnosti k tradičně náročným administrativním úkonům přidaly ještě vyšší daně, které samozřejmě odrazují lidi od podnikání. V oblasti výzkumu se naráží na nedostatek finančních prostředků a patrně též i ochoty podporovat moderní výzkum novými zařízeními do laboratoří či investice do počítačových technologií (Žaloudková, 2017). Vzhledem k tomuto problému se tak naděje na znovuoživení životní prosperity Řeků značně vzdaluje.

2 Koncepty vážící se k teorii rámcování

2.1 Agenda setting, rámcování a jejich vztah k příbuzným teoretickým konceptům

V této pasáži se pokusím o vhléd do teorií, které mi pomohou pochopit a popsat rámcování zvoleného tématu. Agenda je sadou veřejných problémů uspořádaných podle důležitosti (Kalvas, Váně, Štípková, & Kreidl, 2012). Nastolování agendy, anglicky agenda setting, je zvýrazňováním problémů či jevů ve veřejném diskurzu různými institucemi. Může to být škola, církve a v dnešní době čím dál více média, jejichž role je předmětem mého výzkumu. Maxwell McCombs zdůrazňuje schopnost médií ovlivňovat salienční, tedy významnost témat (McCombs, 2009). Autor (2009) vidí teorii agenda settingu jako všeobjímající i pro další související koncepty gatekeepingu, tedy výběru událostí do zpravodajství, stereotypizaci, budování image a udělování statusu. Poslední jmenované nazývá McCombs (2009) nastolováním agend prvního stupně, které však

pro tento výzkum nebude hrát významnou roli. Nastolování agendy druhého stupně dle tohoto mediálního teoretika nachází propojení s teorií rámcování, a to především v nastolování agendy atributů.

„Rámce bývají popisovány jako interpretační schémata. Nastolování agendy atributů se zabývá schopností médií ovlivnit, jak si vytváříme obrazy objektů“ (McCombs, 2009, s. 135). Rámcování samo pak může být nahlíženo jako proces vytváření rámců pro interpretaci reality, či jako již hotový rámec dané události. Maxwell McCombs v návaznosti na Roberta M. Entmana (1993) popisuje rámcování (framing) jako vybírání části reality, její rozšíření o kontext, kauzální interpretaci, morální hodnocení, případně doporučené řešení. Rámce jsou organizující principy, které zahrnují určité atributy nižšího řádu. Samotné rámce tak můžeme považovat za tzv. makroatributy (McCombs, 2009).

Autor (2009) také komentuje metodologickou proměnu ve zkoumání rámcování a přisuzování atributů ve zpravodajství. Zatímco dříve byla pozornost soustředěna na hodnocení vyváženosti, dnes jde spíše o důraz na tón u daných sdělení a výzkumný fokus je na jejich efekt na publikum. Rozumím-li tomuto obratu správně, tak jej vnímám spíše jako zpátečnický, jelikož podceňuje vnímavost publika. McCombs (2009) dále v publikaci rozvádí vztah emočního náboje v mediálním sdělení a utváření názoru jeho příjemce. *„Podobné je to v případě, kdy agendy atributů médií i veřejnosti, společně s věcnými atributy, obsahují také emotivní náboj – a takové obrazy objektů ve zprávách pak dokážou přenášet silné emoce a pocity, jinak řečeno názory“* (McCombs, 2009, s. 175). Nehledě na zcela nepatřičné vkládání rovnítka mezi emoce, pocity a názory, je velmi odvážné tvrzení, že u publika vzniká názor především na základě silného emočního zážitku ve sdělení. Čtenáři si tvoří názor i na základě samotných faktů, jejichž skladba a úplnost je zcela zásadní. Důraz na jejich objektivitu by měl být stále připomínán, v souladu s novinářskými hodnotami, i v rámci dalšího celoživotního vzdělávání novinářů, (které v institucionalizované podobě bohužel v podstatě nefunguje).

Teoreticky lépe podložené vysvětlení možná nabízejí Kalvas, Váně, Štípková a Kreidl (2012): *„Podarilo se ukázat, že hodnotové rámce vedou k odlišné interpretaci týchž holých faktů“* (Kahneman, Tversky 1984, Iyengar 1991, Entman 1993 In Kalvas a kol.,

2012, s. 6). Autoři (2012) využívají pro testování svých hypotéz o různých vlivech rozdílných rámců typologii rámců Iyengara. Dělí je tak na **tematické**, které se soustředí na procesuální rozměr daného problému, a odpovědnost je přikládána společnosti a **epizodické**, které připisují vliv jedinci. Dle dále citované de Vreesovy kategorizace máme rámce **specifické a generické** (neboli obecnější; existuje pět podtypů: konflikt, lidský zájem, ekonomické důsledky, moralita a zodpovědnost; Semetko, Valkenburg, 2000). Autoři (2012) doplňují ještě třetí dělení rámců (Lee, McLeod, Shah, 2008) na **strategické** (konflikt jako střet zájmů, strategií a machinací) a **hodnotové** (střet morálních principů), přičemž právě tyto hodnotové rámce mají na publikum největší vliv.

Rámcování je způsobem reprezentace reality, která je vždy založena na rekontextualizaci¹⁵ určité události či tématu. Mediální reprezentace je tvořena užíváním typů, archetypů a stereotypů. V mediální teorii je typ založen na zvýraznění určitého opakujícího se rysu a naopak mírném potlačení individuální vlastnosti (Trampota, Zpravodajství, 2006).

V psychologii je pro tuto úroveň reprezentace ustálený pojem prototyp, který je nejvýstižnějším příkladem nějakého pojmu, ačkoliv neobsahuje veškeré určující rysy. „*Americká psycholožka Eleanor Roschová dospěla k názoru, že lidé třídí různé objekty do pojmových kategorií především na základě jejich vzájemné podobnosti, nikoliv na základě určujících rysů*“ (Plháková, 2003, s. 266). Nalézt jednotné určující rysy pro pojmy v humanitních vědách je velmi náročné, což vysvětluje širokou základnu teoretických konceptů a také možnosti chápání stereotypů.

Další úrovní reprezentace je archetyp, jenž je reprezentací na nevědomé úrovni srozumitelnou všem lidem dané kultury. Jde o pojem hlubinné psychologie Carla Gustava Junga. Dle Trampoty (2006) jeho užití v žurnalistice souvisí s mytickým rozměrem zpráv, a nese informaci o hodnotách a principech společnosti.

¹⁵ Ve zpravodajství pak jde dokonce o dekontextualizaci události, u níž chybí historické pozadí (Hemrna a Chomsky, 1988 In Trampota, 2006, s. 94), které tak publikum ochuzuje o část vysvětlení a již tím samo zadělává na stereotypizaci

Poslední úrovní reprezentace je stereotyp, který je extrémní formou typu - ve srovnání s ním ještě více redukuje kontext a hloubku. Stereotypy bývají založeny na společností sdílených předsudcích a často se v nich odráží převládající ideologie (Trampota & Vojtěchovská, 2010). V psychologickém pojetí je stereotyp schéma tříd lidí a představuje určitou vlastní miniteorii. Schémata jsou často ovlivňovány různými zkreslujícími procesy v hlavě. Jedním z nich je efekt pořadí, dle kterého má na člověka největší vliv první informace, která se k němu v rámci daného tématu dostane (Atkinson, 2003). To má zjevný negativní, respektive redukující vliv, vzhledem k tomu, že média mají tendenci na počátek svých sdělení dávat šokující či zjednodušující informace a až dále v textu rozvíjet širší kontext. Odpovědnost však nakonec leží na každém z nás a samo publikum by mělo být ochotno dozvědět se o tématu více a nečerpat své přesvědčení o světě jen z titulku či perexu.

Entman (2007) vytváří pro rámcování, priming i nastolovní agendy jeden zastřešující pojem *bias*, tedy zaujatost. Pomocí těchto jednotlivých složek vytvářejících onu zaujatost se dle autora média podílejí na distribuci moci (Entman, 2007). Entman zároveň upozorňuje na rozdíl mezi zaujatostí (*bias*) a nezáměrným zkreslením (*slant*), které je v mediálních sděleních rovněž často přítomno. Právě obsahová analýza žurnalistických sdělení vedoucí k odhalení *biasu* by měla rozlišovat rámce, které dle autora (2007) vytvářejí prostor pro priming a nastolování agendy. Rámce jsou tedy prostředky pro rozvinutí dvou zmíněných jevů. Zároveň ale autor při definování těchto pojmů připouští, že se překrývají, neboť nastolování agendy vlastně plní první funkci rámce, a to legitimizaci určitého problému jako hodného pozornosti veřejnosti.

Priming je pak dle Entmana (2007) kýžený cíl rámcování, tedy určitý postoj veřejnosti přejatý nastolujícím médiem, respektive proces změny postoje. V překladu slova priming dospívají vědci k různým variantám. McCombs (2009) jej překládá jako „usměrňování“, a to usměrňování veřejného mínění skrze vystavení určitým formám (a zabarvením) mediálních sdělení. Jedná se o koncept, kterému se věnuje velkou měrou také psychologie. Plháková (2003) jej pojímá jako „podbarvení“ či „podmalování“ a vysvětluje jím ovlivnění neuvědomělým vystavením se podnětu. Trampota s pojmem pracuje jako s „vypíchnutím“, které dle Wanty (1997) oproti nastolování agendy obsahuje persvazivní složku.

Robert Entman dále v souladu s kritickou teorií médií zpochybňuje ústupek – teoretický konsenzus, že média neovlivňují, jak lidé přemýšlejí, ale pouze o čem přemýšlejí. V jeho pojetí je zájmem elit právě to, co si veřejnost myslí, aby byla lépe manipulovatelná (Entman, 2007). „*Pokud jsou média úspěšná v nastolování toho, o čem lidé přemýšlejí, musí mít významný vliv i na to, co si myslí*“ (Entman, 2007, s. 165).

Van Gorp (2010) vysvětluje, že rozhodnutí a interpretace, které novináři při rámcování činí, zcela jasně utvářejí povahu veřejné debaty a předkládají publiku způsob, jakým je vnímat a hodnotit (Van Gorp, 2010).

Rámcování je ovšem přítomno v jakékoli zprávě, která kvůli nedostatku času a prostoru musí být nějak redukována a moderována. Vždy se dozvídáme jen určitou část reality, jelikož i naše schopnost vnímat je omezená. Jako podstatné však vidím, jak se k oné „výseči“ novináři dobírají. Na základě čeho zvolili, že právě toto je tím jádrem či podstatou? Využil redaktor při zasazování zprávy do širšího kontextu a jejím následném vyjímání do přijatelné prezentované podoby zhodnocení dostupných zdrojů či podlehl konfirmačnímu zkreslení?

Konfirmační zkreslení (Confirmation bias) je psychologický koncept, který vysvětluje tendenci lidí omezovat zvažování různých názorů a alternativ, které je vyvádějí z rovnováhy (Baron, 1999). Nevědomým cílem je udržení takzvané kognitivní konzistence, tedy souladu svých přesvědčení, postojů a názorů (Atkinson, 2003). Opakem je stav kognitivní disonance, který teoretizoval Festinger a rozumí se jím nesoulad mezi postoji a chováním či různými protichůdnými názory, které v člověku vyvolávají napětí. „*Ukazuje se, že lidé mají silnou tendenci ověřovat si své výchozí předpoklady či názory pouze na základě důkazů, které je potvrzují*“ (Baron, 1999, s. 250). Teorie může vysvětlovat uzavírání lidí do stejných názorových bublin i podvědomou úspornost novinářů při reportování z odlišného úhlu pohledu, než jaký je ten všeobecně přijímaný.

V diplomové analýze si tak budu všimát i možných konfirmačních zkreslení, stejně jako myšlenkových postupů, jakými jsou heuristiky a induktivní či deduktivní usuzování. Příklady těchto způsobů myšlení se dají nalézt již v popisech zjištění výzkumu přerámcování Řecku Jana Huleji (2015), který dále rozebírám v pozdějších kapitolách.

Indukce je založená na generalizaci, tedy zevšeobecnování příkladů vyvozených z praxe. Ačkoliv jde o přístup tvořivý, typický pro vědní obory, který kdysi zvítězil nad středověkou scholastikou, založenou na dedukci, tedy odvozování jednotlivostí z obecných dříve objevených zákonitostí, zahrnuje přesto významná úskalí.

„Při generalizaci pátráme po určitém obecném pravidlu či vztahu, který platí pro všechny členy dané kategorie či populace (...) Lidé mají sklon k přehnanému a mylnému zobecňování svých osobních citových zkušeností, zejména negativních. Jedním z úkolů psychoterapie je odstranit tyto nadměrné generalizace, které mohou komplikovat navazování nových vztahů, a obnovit schopnost přiměřené diferenciaci“ (Plháková, 2003, s. 274).

Naše vrozená tendence ke stereotypizaci, kterou konsolidujeme naše poznání, brání chaosu a přehlčení, avšak zároveň vytváří překážky zdravému vnímání světa. Ve výše zmíněném případě autorka (2003) komentovala generalizaci ženy, která po jednom zklamání ve vztahu může usoudit, že „všichni muži jsou lumpové“. Podobným způsobem však máme tendenci přemýšlet o institucích i národech. Dle pravidel krizové intervence bychom ale měli odsuzovat chování, a ne osobu, která jej činí. V politice odsuzujeme korupci, ne konkrétní politickou stranu. Opačný případ pak velmi rychle povede k naprosté deziluzi z celého světa a v případě hodnocení určitého etnika, k rasové nenávisti.

V souvislosti s výše popsáním je vhodné zmínit teorii atribuce, tedy přisuzování příčin. Její zakladatel, psycholog Fritz Heider, v padesátých letech zformuloval teorii základní atribuční chyby. Dle této teorie mají lidé tendenci podceňovat situační faktory a naopak usuzovat o lidech na základě jejich domnělých dispozic. Při hodnocení chování jedince tedy nepřikládáme dostatečnou váhu okolnostem (Atkinson, 2003).

„Při deduktivním usuzování vyvozujeme z obecných pravidel závěry o specifických případech“ (Plháková, 2003, s. 276). Ve výzkumu Jana Huleji (2015) média na základě řecké ekonomiky hodnotila pracovní morálku a povahové rysy všech Řeků. Nehledě na další významné proměnné na pracovním trhu – vysoký počet „sebe-zaměstnaných“, kteří se vyhýbají placení daním, ovšem o jejich nízkém pracovním nasazení neexistuje

důkaz, tradiční pozice ženy v domácnosti a vysoký podíl důchodců, což vznáší větší požadavky na reálnou pracovní sílu, apod. (viz struktura ekonomiky).

2.2 Gatekeeping a zpravodajské hodnoty

Gatekeeping, tedy výběr relevantních událostí do zpravodajství, či do mediální produkce obecně, je součástí procesu nastolování agendy. Dle Pamel Schoemaker (1991) je komplexním procesem založeným na interakci mnoha proměnných: roli v něm hrají individuální, vnitřní charakteristiky novináře, jeho mentální modely, vnímání vlastní role, hodnoty, postoje a etika, či případné využití kognitivních heuristik¹⁶.

V rozšíření teorie Pamel Schoemaker je individuální úroveň autorkou (1996) doplněna o úroveň organizace, úroveň mediálních rutin, extramediální a ideologickou úroveň (Trampota & Vojtěchovská, 2010). V rámci mediální organizace je podstatný vliv vlastníků a určitá politika média (jeho zájmy), která se částečně může prolínat s ideologickou úrovní, jež se dá vztahovat jak k ideologii konkrétního média, tak k všeobecným epistémám¹⁷ či diskurzu doby. Vliv vlastníků by se dal zkoumat i v mnou vybraných médiích ve zvolených časových úsecích, jelikož společnost MAFRA, pod níž spadají Lidové noviny i MF Dnes, prošla mezi mnou zkoumaným rokem 2010 a 2015 významnou změnou vlastníků z německé společnosti Rheinisch-Bergische Druckerei und Verlagsgesellschaft na holding Agrofert Andreje Babiše. Pro stanovení objektivních výstupů analýzy by ovšem bylo zapotřebí kvantitativního designu výzkumu, který nebyl zvolen jako metoda této práce. Změna vlastníků tak bude pouze jedním z více bodů, který mohu v průběhu analýzy sdělení kvalitativně reflektovat.

Gatekeeping se řídí normativními zpravodajskými hodnotami, jež určují relevanci události pro její mediaci. Tyto hodnoty v šedesátých letech prozkoumali Galtung a Rugeová, a vytvořili tak velmi vlivnou teorii o dvanácti hlavních bodech, z nichž jako nejpodstatnější viděli především důležitost; blízkost – buďto geografickou, obchodní nebo kulturní; dramatickost; přístup – související s novinářskými rutinami – přístup ke

¹⁶ Heuristické operace jsou rychlá myšlenková řešení založená na zjednodušujících pravidlech, odhadech, která nevedou vždy ke správnému řešení; jsou opakem systematického sledu kroků (Plhánková, 2003)

¹⁷ Epistéma je termín Michela Foucalta, jímž nazývá vědění dané doby, kterým se ospravedlňuje ať už náboženství či věda v dnešní době; na základě ideologie se jím elitami vysvětlují určité neměnnosti společnosti

zdroji a nakonec ideologii, především národního zájmu (Trampota & Vojtěchovská, 2010). Na teorii Galtunga a Rugeové (1965) navázali O'Neill a Harcup, kteří se zaměřili na platnost jimi stanovených hodnot v digitálním věku. Autoři (2017) dospěli k určité revizi a stanovili následující vlastnosti „dobrých“ zpráv:

- Exkluzivita – události, kde právě publikující médium přináší něco autentického: ankety, fotografie, rozhovory s očitými svědky, ...
- Negativita
- Konflikt
- Překvapení
- Audiovizualita
- Potenciál ke sdílení (na sociálních sítích)
- Drama
- Zábavnost
- Návaznost – na již publikované zprávy, serialita
- Vlivné elity
- Relevance – události týkající se vlivných národů, impakt
- Význam – týkající se velkého množství lidí, kteří mohou být tématem dotčení
- Dobré zprávy – vítězství, průlom, údrava
- Přítomnost celebrit
- Souznění s agendou a ideologií daného média

(O'Neill & Harcup, 2017)

Ačkoliv některé hodnoty působí téměř identicky, s pouhými nuancemi (negativita-konflikt-drama, vlivné elity-celebrity), odpovídá dle mého názoru tato kategorizace lépe dnešní době. Její výhodou je propojení vlivů redakčních rutin a pravidel aktuálního paradigmatu doby. Rovněž poslední bod vnímám jako velmi důležitý a jeho hodnocení bude podstatné právě v mém výzkumu.

Vedle zpravodajských hodnot, na nichž se zakládá novinářská úspěšnost a čtenost, bychom ovšem měli mít neustále na paměti jistý etický přesah, morální kritéria způsobu vykonávání role novináře. O odpovědnosti žurnalistiky jako hlavním principu novinářské etiky pojednává Moravec (2020). Autor v souladu s *Rezolucí Rady Evropy o*

etice žurnalistiky zdůrazňuje roli novinářů v udržování a kultivaci demokracie (Moravec, 2020). Novináři by dle autora (2020) měli být odpovědní i vůči budoucímu dění. „*Veřejná odpovědnost žurnalistiky spočívá primárně v tom, že by se novináři měli vyhnout jakémukoliv nabádání k nenávisti nebo poškozování dobré pověsti*“ (Moravec, 2020, s. 129). Základní podmínkou odpovědnosti je objektivita, která spočívá dle Westerstáhla ve faktičnosti a nestrannosti. Nestrannost se projevuje vyvážeností a neutralitou. V době postmoderní kritiky objektivitu jako nedosažitelného ideálu došlo ke konsenzu, že prostřednictvím pluralitní existence různých médií bude dosaženo větší vyváženosti, než umělým vytvářením „protinázoru“ každým novinářem. Předmětem rámcové analýzy v empirické části mé závěrečné práce bude i prozkoumání mainstreamového mediálního pole a zodpovězení otázky, zdali bylo v případě řecké krize vyvážené.

3 Příbuzné výzkumy zabývající se rámcováním

3.1 Rámcování v zahraničních výzkumech

Výzkum Williama Gamsona (1992) je pro mou práci poměrně zajímavý, jelikož zohledňuje též historický kontext rámce. Studie Gamsona se zabývala rámcováním izraelsko-palestinského konfliktu, pro nějž sestavil pět rámců. Prvním je *rámec znesvářených sousedů*, jenž navozuje dojem dvou stejně vinných aktérů konfliktu, od kterého by se velmocí měly spíše držet stranou, jelikož je beznadějný. Dále *rámec strategických zájmů* zdůrazňuje roli Sovětského svazu a jeho zájmů, proti němuž by USA měly zasáhnout, aby tak ochránily sebe. *Rámec arabské neústupnosti* dehonestuje arabské nároky na území, o která se bojuje, a to navzdory jeho enormní přesile a neadekvátnosti nároku. *Rámec izraelského expanzionismu* vidí jako problém nerelevantní požadavky Izraele, intervencionismus Spojených Států, které spolu skrze Izrael touží ovládnout Střední východ a jeho přírodní zdroje. *Rámec dvojího osvobození* uznává nároky obou stran a vyzývá mocnosti k akceptaci práva obou zemí na sebeurčení skrze dosažení kompromisu (Gamson, 1992).

Výzkum Gadiho Wolsfelda (1997), zabývající se rovněž rámcováním izraelsko-palestinského konfliktu, nastolil tezi, že média nejsou pouhým reflektorem a přihlížejícím politických událostí, ale že se plně účastní procesu v politickém rozhodování. Své teze sestavil nejen na základě monitoringu mediálních výstupů, ale též

z rozhovorů s novináři i účastníky konfliktu. Ve výzkumu Wolsfeld odhalil možnosti, jak novináři mohou na dění participovat: „role advokáta utlačovaných“, „služebníka vládnoucí garnitury“ či „hlídacího psa demokracie,“ jakýsi normativní ideál (Wolsfeld, 1997).

Pohled konkrétně na mediální pokrytí řecké ekonomické krize nabídly Maria Touri a Shani Lynn Rogers (2013) z britské univerzity v Leicesteru. Autorky se domnívají, že reportování o řecké ekonomické krizi zaselo, a možná cíleně, v britské společnosti euroskepticismus. Jako důvod pro vypuknutí řecké ekonomické krize uváděla britská média jak strukturální nedostatky řeckých institucí, tak širší pohled na evropskou měnovou unii. Dle některých analytiků je problém v přílišné rozdílnosti jednotlivých členů eurozóny, která neumožňuje optimální vývoj ekonomiky a konvergenci obecně, rozváděly pak dále autorky. Britská média především kladla důraz na strukturální slabost unie a zápory eura, v souladu s britskou politikou. Autorky zaznamenaly též odstup od vnímání britské pozice ve vztahu k unii, kterým média umožnila čtenářům přístup do širší debaty. Jako významný rámeček shledali i častý apel na solidaritu, jenž pak ale postrádal konkrétní návrhy řešení, čímž byla ochuzena veřejná debata (Touri & Rogers, 2013).

Autoři Alyt Damstra a Rens Vliegthart vytvořili kategorizaci rámečků používaných nizozemskými novináři. Sestavili poměrně jednoduchou typologii používaných rámečků, které v tabulce blíže popsali z hlediska příčin krize i potenciálního řešení. *Rámeček byznysu* (dopad na jednotlivé firmy), *finanční rámeček* (soustředící se především na bankovní sektor), *individuální rámeček* (individuální příběhy, vliv na zaměstnanost, ceny), *rámeček eurozóny* (přičítající vinu národním i mezinárodním politickým rozhodnutím z hlediska hospodářství), *morální rámeček* (vysvětlující krizi na úrovni všeobecných a stereotypních soudů, typu „lidé jsou chamtiví“). Autoři shledali, že během vývoje krize ve sledovaném období nedošlo k změně salience některého rámečku, ačkoliv reálný vývoj a sociální dopady krize zažívaly významné změny, jako například zvýšení nezaměstnanosti, odliv mozků, apod. Obsahy daných rámečků se pak z hlediska aktualit měnily ve finančním, bankovním a EU rámci, zatímco v individuálním a morálním zůstávaly dosti stabilní navzdory množství osob trpících vlivem finanční krize. Autoři tak mediální pokrytí hodnotí jako „uniformní a homogenní.“ Analýza potvrdila vstupní

hypotézy, že nabídka prezentovaných názorů byla velmi úzká, s nedostatečným prostorem pro alternativní hlasy a otevřenou diskuzi, která je v demokratické společnosti potřeba. Damstra a Vliegthart ze svých zjištění vysuzují úpadek role novináře jako hlídacího psa demokracie v nizozemských médiích (Damstra & Vliegthart, 2016).

3.2 Výzkum Jana Huleji, jeho zhodnocení a přínos pro tuto diplomovou práci

V této pasáži bych ráda popsala studii, která je výzkumu mé diplomové práce nejbližší, a to *Přerámcování Řecka v českých mainstreamových psaných médiích* (Huleja, 2013). V článku autor (2013) analyzuje obraz Řecka a konotace s touto jihoevropskou zemí v českých mainstreamových médiích, a to jak ztvárněnou zlatou éru Řecka na konci devadesátých let¹⁸, tak následnou postupnou proměnu veřejného obrazu v letech 2005-2009, a nakonec v souvislosti s vypuknuvší ekonomickou krizí¹⁹. Vymezené období končí s rokem 2012. Autorova (2013) analýza je založena na identifikaci rámců spojených s Řeckem před a během krize. Odborně vychází Huleja (2013) z teorií rámců E. Goffmana, C. J. Fillmora, J. Butlera a G. Lakoffa. Zkoumaná periodika jsou jak deníky *Mladá fronta Dnes*, *Právo*, *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Blesk*, *Britské Listy*, *Deníky Bohemia*, *Deníky Moravia*, tak týdeníky *Reflex* a *Respekt*.

Autor rámce mediálních sdělení vidí veskrze negativně, jelikož dle něj výrazně omezují prostor pro demokratickou debatu tím, že předkládají předem určenou výseč situace dle toho, kam chtějí čtenáře směřovat. Hlavní motivací je podle něj udržení stávajícího statu quo, což v případě referování o řecké ekonomické krizi zahrnuje stereotypizaci Řecka a Řeků jako podvodných a líných členů eurozóny v kontrastu s pracovitými a (fiskálně) zodpovědnými Němci. Svým zaměřením by se tak autor dal řadit k takzvaným kritickým teoretikům médií, ačkoliv jeho hlavním zaměřením je lingvistika českého jazyka.

Rámcovou analýzu autor do jisté míry slučuje s analýzou sémiotickou, jelikož se dle něj „zabývá hlubinnou strukturou znakového systému mediálního sdělení, jeho utvářením,

¹⁸ Autorem k analýze zvolený rok 1998

¹⁹ Reflektované na konci roku 2012

pravidly a zákonitostmi“ (Huleja, 2013, s. 67). Obsah rámců autor také povyšuje na úroveň mýtů, které se slovy Rolanda Barthes dají charakterizovat jako vyprázdňené a ideologií znovu naplněné promluvy (Barthes, 2004).

Dle autora s krizí došlo ke změně českého mediálního rámce Řecka ze slunného turistického ráje s čistým mořem a výbornou gastronomií na zemi plnou rozežraných, dávno ne antických hrdinů a filosofů. Huleja (2013) zdůrazňuje roli Česka jako posuzovatele morálky Řeků. Zde mne napadá buďto vědomá či nevědomá snaha redaktorů zvýšit legitimitu jejich článků jako normativně správných zpráv tím, že zvýší *blízkost* Řecka k České republice. Srovnání se nabízelo vzhledem k podobnému počtu obyvatel, podobné důležitosti v rámci Evropské unie a vzhledem k veřejné diskuzi o možném vstupu ČR do společné měnové unie.

Kromě již zmíněného stereotypu Řecka jako dovolenkového ráje, kterému můžeme závidět, autor (2013) našel již v předkrizovém období v obrazu Řecka negativní body jako kyperskou otázku, spor o užívání názvu Makedonie²⁰ i nesnášenlivost s albánskou menšinou v Řecku. Část věnovaná období po vstupu do evropských institucí, které mělo dle autora (2013) přinést Řecku vzrůst ekonomiky, je ovšem poměrně zkreslující. Širší pohled na vývoj ekonomiky po vstupu Řecka do unie nabízí jak Tsivos (2017), tak Hradečný (1998, s. 539). Zlatou éru tehdy zažíval nepochybně cestovní ruch, na němž však v řeckých podmínkách (viz struktura ekonomiky) nemůže dlouhodobě stát řecké hospodářství. Řada podniků naopak zkrachovala, úpadek byl vidět i na řeckém zemědělství a vzrostla stabilní úroveň nezaměstnanosti, zvláště mladých lidí (Švihlíková & Tsivos, 2017).

K hojnějšímu užívání negativních stereotypů ve vztahu k Řekům se dle Huleji (2013) média začala uchýlovat v souvislosti s pořádáním letních olympijských her v Athénách v roce 2004. Již tou dobou začaly vznikat obavy o křehkou ekonomiku této země pod vlivem obrovské investice, jakou se olympijské hry začaly stávat.

²⁰ Velkým tématem jak mezi řeckými politiky, tak veřejností, bylo osamostatnění jugoslávské republiky Makedonie, jejíž název koresponduje s historickou a geografickou částí Řecka, které tak proti názvu nového státu výrazně protestovali. Nakonec došlo k ústupu Makedonců s přejmenováním země na Former Yugoslav Republic of Macedonia, zkráceně FYROM, nyní pojmenované jako Severní Makedonie

Rozsáhlá analýza dochází k několika zásadním obrazům Řeků, jako je lenost, zahálčivost, improvizace namísto plánování, tvrdohlavost a nepoučitelnost, rozežranost (metaforicky spojující obrovskou zadluženost a „žítí nad poměry“ s nejvyšším procentem obezity v Evropě), nepřizpůsobivost (která má dle autora vzbuzovat konotaci s „našimi nepřizpůsobivými“, tedy Romy), a především archetyp podvodníka²¹. Konotacím s Řeckem pak dominuje úpadek hodnot, na kterých vyrostla Evropa, ztotožnění s pojmem krize a korupce. Autor (2013) zdůrazňuje charakter mediálních výstupů jako komparativních ve vztahu k České republice a její ekonomice: „...*obecná snaha české společnosti sama sobě dokázat, že ČR – na rozdíl od Řecka – není nejslabším článkem EU*“ (Huleja, 2013).

Ve mnou předkládaném výzkumu podrobím rovněž rámcové analýze dvě období již probíhající krize, přičemž se zaměřím na kontext zvolených rámců. Pokusím se tedy, bude-li to relevantní, objevit skryté významy zvolených referencí. V návaznosti na tato zjištění se pokusím identifikovat možnou motivaci novinářů či jejich obranné mechanismy, jelikož již zjištění Huleji (2015) indikují možnou projekci určitých vlastních motivů do řeckého národa.

Obrany ega před odsouzením vlastní osoby popsal jako první Sigmund Freud, na něž navázala jeho dcera Anna Freudová, která teorii obranných mechanismů dále rozpracovala. „*Podle jejího názoru může použití obran přispět ke zmírnění či odstranění negativních, zejména úzkostných pocitů a k lepší sociální adaptaci*“ (Plháková, 2003, s. 437). Z popsaných obranných mechanismů nás bude zajímat především projekce, kterou vlastní nepřijatelné motivy nevědomě připisujeme někomu jinému. Plháková (2003) dodává, že někteří psychologové tento proces posouvají z úrovně mezilidských vztahů na rovinu přesouvání subjektivních obsahů též na objekty vnějšího světa, což je pro vnímání řeckých problémů poměrně zajímavé pojetí.

²¹ Archetypy jsou často obsahem mýtů. Určitou kategorizaci mytických příběhů a postav ve zpravodajství vytvořil James Lule (oběť, obětní beránek, hrdina, dobrá matka, podvodník, jiný svět). Právě mýtus podvodníka je krásně vidět na Hulejových zjištění o rámcování Řecka. Absence reflexe, která je jedním z jeho znaků, je rovněž často zmiňovaným tématem

4 Metodologická část

4.1 Výzkumný design a metoda

Mediální pokrytí či tematické zpracování určitého tématu v médiích se dá pojmout mnoha způsoby, ať už kvantitativně, či kvalitativním výzkumným způsobem, přičemž určité druhy analýz se v mediálním výzkumu mohou prolínat, respektive hranice mezi nimi jsou mnohdy nejasné. Pro empirickou část mé diplomové práce jsem zvolila kvalitativní design, abych vzhledem k určité interdisciplinaritě této práce mohla prozkoumat kontext předkládaných mediálních sdělení. Stěžejní metodou bude analýza rámcování žurnalistických textů vztahující se k řecké ekonomické krizi.

Rámcová analýza spočívá v důkladné analýze článků zabývajících se danou tematikou (či obdobím) v novinářské produkci určitého média a následné identifikaci spojujících fenoménů, kterými médium téma rámuje. Kromě dominantního představovaného paradigmatu je důležité vnímat vzhledem ke znalosti situace i fakta, která v člancích zmiňovaná nejsou. Rámce mohou být založené i na chybění určité části reality.

4.2 Výzkumný soubor

Pro tuto diplomovou práci byla zvolena dvě stěžejní období „vrcholů“ krize, a to první pololetí roku 2010 a první pololetí roku 2015. Analyzované texty pocházejí z hlavních tištěných mainstreamových periodik té doby, tj. celostátních deníků Lidové noviny, MF Dnes, Právo a Hospodářské noviny. Vyhledání proběhlo v systému Newton Media pomocí klíčového slova *Řecko* a následnou rešerší soubor zúžen na nejrelevantnější články vážící se k ekonomické krizi. Nechtěla jsem však opomenout jakékoliv konotace a rámce související s tímto jihoevropským státem.

4.3 Výzkumné otázky

Výstupem rámcové analýzy bude identifikace klíčových rámců, které využívaly zvolená mainstreamová média pro referování o krizi. Tyto bych ráda srovnala s psychologickým konceptem postojů obsažených v žurnalistických textech, ovlivňujících tak kognitivní složku postojů u publika.

VO1: Jaké rámce řecké ekonomické krize převažovaly v analyzovaných českých tištěných médiích v prvním pololetí roku 2010?

VO2: Jaká byla situace v prvním pololetí roku 2015? Došlo ke změně dominantních rámců?

VO3: Jak rámce nastolené danými médii souzní s novinářskými normativními hodnotami a novinářskou etikou?

5 Empirická část

5.1 Období od ledna do června 2010

Vymezené období počíná reakcí médií na zjištění reálných informací ohledně řecké ekonomiky, tedy mnohem vyšší, než uváděný deficit rozpočtu²², obrovské zadlužení a hrozící bankrot. Reakcí Evropské unie byl šok, překvapení a nejistota ohledně následujícího postupu. Nejistota panovala ohledně dalšího setrvání Řecka v eurozóně, tedy společné měnové unii EU, a odlišné představy jednotlivých členských zemí i institucí (EK, ECB, MMF) ohledně pomoci Řecku. Pozice těchto aktérů se navíc neustále měnila v čase, mimo jiné v souběhu dynamických událostí v Řecku. Drama bylo udržováno, potažmo i korigováno měnícím se ratingem mezinárodních věřitelů a spekulantů, kteří vystupňovali výši úroků, za které si Řecko v krizi půjčovalo. V květnu 2010 Řecko došlo k dohodě o balíčku pomoci ve formě půjček s menším úrokem, než jaké byly Řecku dostupné na mezinárodních trzích. Výměnou měla v Řecku probíhat řada úsporných opatření, jako zvýšení odchodu věku do důchodu na 65 let, zvýšení DPH na vybrané produkty, zákaz nábory dalších státních zaměstnanců a řada opatření k eliminaci daňových úniků a byrokracie. Souběžně došlo k převzetí kontroly nad fiskální politikou tzv. *Trojkou* věřitelů, tedy EU, MMF a ECB.

5.1.1 Lidové noviny

Ve zkoumaném období spadal jeden z nejčtenějších českých deníků pod společnost MAFRA, v té době vlastněnou německou společností Rheinisch Bergische Verlagsgesellschaft (RBVG).

Popis Řecka a řecké krize se v prvním pololetí 2010 soustředil na postoje dotčených institucí a zvláště Německa k pomoci Řecku. Celé pololetí provázely spekulace nad odchodem Řecka z evropské měnové unie, potenciálním bankrotem, ochotou německé kancléřky Angely Merkelové podílet se na balíčku pomoci. Zatímco některé státy, jako Lucembursko, okamžitě vyzývaly k pomoci řecké ekonomice, Evropská unie váhala dlouhé měsíce, a zvláště Německo dlouho pomoc Řecku odmítalo (1/3, *Dejme Řecku peníze, sílí hlasy*). Objevovaly se i úvahy o rozpadu měnové unie (24/4, *Řecký stát je na kolenou*). Na druhou stranu se německý postoj velmi často měnil a signály pro budoucí

²² 14,7% oproti povoleným třem procentům

záchrana Řecka tak byly velmi protichůdné a matoucí (*Merkelová chce vyházet z eura*, 18/3; *Merkelová hájí pomoc. Jde jí o prestiž a zemské volby*, 6/5). Pozdní a nerozhodný verdikt o formě pomoci Řecku kritizoval Pavel Kohout v komentáři *Příliš pozdě na pomoc* (6/5), kde konstatuje, že navzdory morálním aspektům (s Řeky bychom spíše neměli soucítit) efektivní pomoc, která by zabránila rozšíření do ostatních států, měla být rychlá a rozhodná, aby mezinárodní trhy neztratily důvěru. „Merkelová a Strauss Kahn dokázali vystupňovat drama na maximum (...) Řecku nikdo nevěří.“

Při varování před přesunutím krize do jiných slabších ekonomik, které pak mohou ohrozit nás i celou Evropu, využívaly Lidové noviny ve velké míře lékařskou, epidemiologickou, terminologickou. Objevila se v textech, jako *Evropa se bojí řecké nákazy* (6/5), *Krizová nákaza se šíří jako ebola* (29/4), *Řecko, nemocný stát Evropy* (29/3), *Řecká nemoc by se dala vyléčit rychle* (23/1), *Příliš pozdě na pomoc* (6/5, „Athény chytly zápal plic a Wall Street kašle také“). V článku *Bankrotová sezona z třicátého dubna* cituje Lenka Zlámalová Angela Guarrii, šéfa OECD: „Nákaza už připomíná masožravý virus Ebola. Přišel čas uříznout si nohu, aby tělo přežilo.“

Většina článků LN se vztahuje k Německu jako k „nejspolehlivějšímu dlužníkovi eurozóny“²³ (12/4, *Pomoc Řecku? Až 80 miliard za tři roky*) či přímo za „ostrov stability celého hospodářského bloku“ (1/3, *Dejme Řecku peníze, silí hlasy*), jinde pak jednoduše „nejspolehlivějšího člena eurozóny.“ Oproti němu je Řecko nazýváno „problematickým členem NATO i EU“ (6/5, *Řecko je Balkán i trochu Západ*), „zlobivým děckem EU“ (9/4, *Řecko nepadne, sliboval Trichet*) nebo dokonce „prasetem“ (30/4, *Pomoc Řecku? Padají obří sumy*).

Poslední zmíněný článek, jehož autorem je Marek Hudema, podává informace o tom, že země s rozpočtovým deficitem, které jsou tedy v podobné situaci jako Řecko, mohou při uskromnění získat pomoc od MMF. Autor objasňuje, že se jedná o státy, které jsou ekonomickými analytiky nazývány jako „PIIGS“ (Portugalsko, Irsko, Itálie, Řecko, Španělsko). Autor tuto rétoriku přejímá, a v článku tak využívá mezititulek: *Prasata jsou v potížích*. Vzhledem k „obřím sumám“, které mají jít na pomoc Řecku, jak autor

²³ Které si tedy půjčují na světových trzích s dvakrát nižšími úroky, než v té době Řecko (to si půjčovalo na akutní zvládnutí hospodářské krize se sedmiprocentními úroky)

vyzdvihuje v titulku, je informace, že se jedná o půjčku, a nikoli o „dar“, umístěná až na konci článku.

Rétorika prasat je i v dalších člancích Lidových novin využívána velmi hojně, zcela automatizovaně. *Prasata se bouří*, tak zní i titulky u fotky v článku Lenky Zlámalové *Evropa Řecko zachrání, žádá ale poslušnost* (12/2). V tomto článku mimo jiné autorka upozorňuje, že po přijetí pomoci bude Řecko protektorátem Bruselu.

Zbyněk Petráček v článku *Nežerme jim to* (27/3) apelativně vyzývá k nedůvěřivosti vůči Řecku, kterému to „až dosud svět žral²⁴ (...) má smysl v benevolenci pokračovat? (...) možná už doba uzrála k tomu, aby EU řecká specifika nežrala“. Autor prosazující německou střídmost na základě probíhající krize tvrdí, že „Řecko už o sobě nemůže tvrdit, že není potížistou.“.

Zvláště Lenka Zlámalová patřila k novinářům, kteří na adresu Řecka používali velmi emotivní zabarvení svých textů. V jejím článku *Bankrotáři* z devátého dubna hned v úvodu pronáší, že „Řekové jsou již zoufalci žijící jen pro dnešek,“ které přirovnává k dlužníkům prchajícím před exekutory, neřešící, za kolik si půjčí.

V textu *Chovná a tažná Evropané* (22/2) začíná Zlámalová svůj komentář slovy: „Dotovaní jižané si dopřávají luxusnější život než platící severané“. Text je psán z pohledu zcela jasně oprávněně Němců požadovat po Řecích jakékoliv podmínky. Kromě o několik málo let dřívějšího odchodu do důchodu ovšem nezaznívá, v čem konkrétně se život v luxusu projevuje. V žádném článku nezaznívá, jaký je průměrný plat Němce a Řeka a poměr cen vzhledem k platům. Nezaznívá, s jakým životním standardem se Němci spokojují, když i přesto šetří a zůstávají za nimi přebytky. Se zcela automatickým souhlasem je přebírána citace: „V Řecku mají důchodci doslova božské podmínky, vystihl atmosféru v rozhovoru pro LN šéf rozpočtového výboru Spolkového sněmu Volker Wissing.“ Zlámalová rovněž vyzdvihuje Němce za solidaritu, „kterou považovali za svou morální povinnost a vykoupení válečné viny“, ačkoliv nezmiňuje fakta ohledně vyhýbání se splacení válečných reparací.

Dle Zlámalové se jedná o „balkánskou siestu na cizí účet“, která se následně může přenést i na iberský (či v jiných textech apeninský) poloostrov. Autorka rovněž řecké

²⁴ Konflikt s Tureckem, spor o název Makedonie apod.

počinání přirovnává k situaci v Čechách, kde si rovněž žijeme pohodlněji, než Němci. Chování Řeků i českých občanů označuje za parazitování líných na pracovitých, jako u užívání sociálních dávek. Tímto tématem se zabývá i ve svém článku z třináctého května *Řecké výhody jsou i na nás moc*.

V rozhovoru s Volkerem Wissingem, na který Zlámalová odkazuje, se Daniel Kaiser pokoušel šéfa rozpočtového výboru konfrontovat s německými ekonomickými hříchy z počátku tisíciletí, kdy Německo i Francie hospodařily se zakázaným rozpočtem, bez jakéhokoli následného trestu. Autor rozhovoru dokonce předestírá myšlenku, že „pak není divu, když poleví disciplína obecně.“ Z úst dotazovaného Wissinga vycházela ovšem pouhá relativizace německé minulosti a hřímání na zachraňování ráje důchodců, Řecka.

„Solidaritou s gamblery“ označuje Lenka Zlámalová pomoc Řecku, která by dle jejího názoru patrně měla ustát. „Do Atén se jen posílají peníze a zavírají oči,“ stojí v článku *Dotace na státní bankrot (15/1)*. Ačkoliv v tomto textu připouští, že problém je zakopán i v absenci dodržování maastrichtských kritérií obecně, nazývá Němce a Rakušany, kteří se obcházení pravidel rovněž dopouštějí, spořádanými. „Na euro by neměl mít nárok nikdo se státními dluhy vyššími, než 60 procent HDP. Průměr eurozóny byl ale ještě před krizí 69 procent. Italové, Řekové a Belgičané dlouhodobě v klidu žijí s dluhy přes 100 procent HDP. Jenže i spořádaní Němci a Rakušané dluží víc než šedesát procent.“

Vedle „spořádaných“ zemí, jako je Německo a Rakousko, chce EU zpřísnit podmínky pro „nezodpovědné“ země, píše Vojtěch Bednář třetího května (*Merkelová chce tvrdě trestat hříšníky*). Článek pojednává o vzniku paktu stability, který by měl nastavit tvrdší pravidla pro předejití dalším krizím. Německo je v článku uváděno opět coby „největší řecký sponzor,“ navzdory rozdílu mezi pojmy dar a půjčka a zcela jasně deklarované neochotě Němců odepsat jakoukoli část dluhu.

Řecko bylo Lidovými novinami dále vykreslováno jako země, kde pravidla nedodrжуje nikdo a laxnost je pocit pro jeho obyvatele typický (30/1, *V zemi, kde se nedodrжуjí pravidla*). Dle Lenky Zlámalové chybí Řekům „motivace a elán“ a oproti ostatním zemím EU nemají kromě turistických destinací a gastronomie nic jako protislužbu

k nabídnutí. V pojednávaném článku *Tajemná athénská ekonomika* (30/1) kritizuje Řeky za neschopnost vybudovat funkční a konkurenceschopný průmysl. Cituje ředitele německého ekonomického institutu, že „kdo chce v Řecku dělat normální byznys, vypadá jako idiot, neboť snazší je spolehnout se na dotace.“

Historické okénko bez adekvátního kontextu nabízí Luboš Palata ve svém článku *Řecko je Balkán i trochu Západ* z šestého května. Řecko dle autora nikdy nebylo vyspělou zemí, pro což vybírá argumenty z bouřlivých období politické historie Řecka a přitom nezmiňuje žádné ekonomické aspekty. Popisuje vojenské diktatury, okrajově se dotýká období druhé světové války, aniž by jakkoliv popsal situaci během nacistické okupace, okupační půjčky, rabování, vraždění civilistů v míře, jakou si u nás představit asi nedovedeme (Králová, *Nesplacená minulost, Řecko-německé vztahy ve stínu nacismu*, 2012) a zničenou infrastrukturu. Konflikt s Tureckem je opět vykreslen jednostranně bez sebemenšího zájmu o historické souvislosti, jako například maloasijská katastrofa, finančně zatěžující nucené výměny obyvatelstva apod. Zmíněn je také fakt, že Řecko bylo do EU přijato jako jedna z posledních západních zemí v roce 1981. Doplnuji, že potom už pouze Portugalsko (1986), Španělsko (1986), Švédsko (1995), Rakousko (1995). Kolik dalších západních zemí zbývá pro relevanci tohoto tvrzení?

Krise v Řecku byla často různými způsoby komparována se situací v Čechách. Mnozí politici využívali příklady Řecka k možnému pádu ekonomiky u nás. Lidové noviny se na tomto paradigmatu rovněž podílely, především ve výše zmíněných textech Lenky Zlámalové. *Nový symbol kampaně je Řecko* (30/4, Petr Kolář) je ovšem článek, ve kterém autor kriticky reflektuje nadužívání terminologie týkající se Řecka v české politice. Dle Koláře využívají čeští politici Řecko pro svou politickou kampaň: „Česko má nové předvolební téma. Strašení Řeckem.“ Ze strany pravice se ozývaly hrozby, že pokud ve volbách zvítězí ČSSD, osud Řecka nás nemine: „Jiří Paroubek by klidně mohl dostat cenu za lukrativní program v cestovním ruchu. Neboť by mohl deklarovat: poznáte Řecko důkladně a nikam nemusíte jezdit. Stačí, když nás zvolíte, prohlašoval tehdejší lídr TOP09, Miroslav Kalousek“. Lídr ODS, Petr Nečas, se při demonstraci dvou různě plných síťovek (modré a oranžové) snažil dokázat, že zvolením ČSSD budou Češi v podobné situaci, v jaké je dnes Řecko. Naopak Jan Mládek (ČSSD) se do

pravice opřel za „vedení řeckého účetnictví,“ v období devadesátých let, kterým způsobila veškeré dnešní problémy.

Řeckem se však nemusí stát jen Česká republika. Metonymií „být Řeckem“ využívala i zahraniční média a cizí státy. *My nejsme Řecko, dušuje se Madrid (13/5), Můžete skončit hůř než Řecko, vzkazuje MMF Španělsku*, zní titulek z 26. května.

Alternativních názorů, či alespoň článků rozkrývajících kontext řecké ekonomické krize, bylo ve sledovaném období vrcholní krize jen velmi omezené množství. Opačnou stranu mince zdůrazňoval ve své době český prezident Václav Klaus, jehož tvrzení pak byly v LN prezentovány a komentovány. *Klaus ve dveřích EU (30/4)* je přímo kritikou Klausova vystoupení proti euru v Berlíně. V článku *Ratingy drtí Řecko. Klaus drtí euro (28/4)* jsou citovány Klausovy názory pronesené pro Frankfurter Allgemeine Zeitung: „Skutečnou příčinou této tragédie není racionální nebo neracionální hospodářská politika v Řecku, ale euro (...) V současné Evropě postrádá solidaritu, a to nikoli politickou, ale lidskou. Díky ní se podle Klause podařilo na začátku 90. let prosadit měnovou unii ve sjednoceném Německu. Václav Klaus se obává, že současná krize bude politicky využita jako argument k prosazování ještě většího poevropštění.“

Ačkoliv v rozhovoru s bankéřem a historikem Davidem Marshem označovala Zlámalová Řeky za „rozhazovačné jižany“ a tázala se, proč jim Němci tolik půjčují, odpověď hosta byla méně černobílá (*Eurozóna se časem rozpadne, 24/4*).

„Potřebovali někde investovat své obrovské přebytky v platební bilanci. Řekové, Španělé a spol. si od nich rádi půjčili. Obrovské dluhové bubliny by se nikdy nenafoukly bez německého kapitálu. Řekové se chovají nezodpovědně, ale je taky potřeba říct, že jim někdo nezodpovědně půjčoval. Viníky krize hledejme na obou stranách. Němci se nemohou tvářit jako oběti rozhazovačných jižanů. Německé banky na jejich dlužích v posledních desetiletích velmi vydělaly. (...) Dřív nebo později se do stejných problémů dostanou další země. Ne kvůli nákaze z Řecka ani panice. Problém je v podstatě eura. Tak rozdílné země nemohou bez rozpočtové a politické unie fungovat s jednou měnou (...) Teď platíme za iluzi, že přes ekonomickou integraci Evropu politicky sjednotíme.“

Tento názor pak Zlámalová přijala a dále replikovala ústy komentátora Financial Times Deutschland: „Německá pomoc Řecku je ve skutečnosti pomoc Německu a dalším zemím eurozóny. S balíkem pomáháme jen sami sobě – zachraňuje své vlastní banky a investory“ (...a EU zachraňuje své peníze, 7/5).

Podobný názor již vyjádřila v březnu francouzská ministryně financí, Christine Lagarde. Německé obchodní přebytky dle ní neumožňují ostatním zemím eurozóny dostatečně podpořit svůj růst, „měli by mít smysl pro společný osud, který sdílí s ostatními Evropany.“ Marek Hudema komentoval její slova: „Jinak řečeno, prohlásila, že Německo příliš tlačí na ostatní státy, jejichž zboží pak není schopno německému konkurovat, a proto se neustále potácí v problémech“ (Francouzi prolomili unijní tabu, 16/3).

Do diskuze v rámci vzniku článku *Jaká je lekce z řecké krize* (20/3) byl pozván i Kostas Tsivos, coby historik a zástupce řecké komunity v Čechách. V diskusi byl prostor pro vyjádření vlastního názoru na řešení i mediální obraz řecké krize. Kritika příliš razantních opatření, která nemohou Řecko postavit na nohy a naopak absence opravdové solidarity: „Němci v historii také leccos zavinili, přesto je svět nezatratil a pomohl jim třeba v době sjednocování po roce 1989.“

5.1.2 Mladá Fronta DNES

Rétorika MF DNES byla ve sledovaném období spíše lidovějšího rázu, novináři často používali jednodušší jazyk, až obecnou češtinu a jejich sdělení měla úderný tón. Co se týče označení Řecka a dalších států s obávaným schodkem rozpočtu, využíval například šéf ekonomické redakce Jiří Štický zcela automaticky označení PI(I)GS, které překládal jako čuňata: „Řecko je nejméně důvěryhodný člen ohrožené skupiny zemí PIIGS (česky čuňat), jejichž dluhy jsou velmi vysoké či velmi rychle rostou. (...) Němci už mají dost pomáhání bývalé NDR, natož rozpočtovým čuňatům v jiných státech. Kdo umí jen rozhazovat, nemá snahu šetřit a chovat se zodpovědně, nemůže čekat žádnou pomoc. Platí to v eurozóně stejně jako v České republice“ (*Když jde do tuhého, solidarita jde stranou*, 7/1). Snaha vytvořit z Řecka exemplární a odstrašující případ byla i v MF DNES podobně častá jako v ostatních sledovaných médiích. Podobně rezolutní komentář o tom, jak Řecko dojíždí na nezřízená léta utrácení, napsala Magdalena Sodomková: „Smutný konec party“ (*Řecko po mejdanu*, 13/5).

Obzvláště výrazné zabarvení má článek *Očima analytika*, autora Aleše Michla z Raiffeisenbank (25/3): „Řecký salát jde udělat i z ekonomiky. Ale místo pochoutky dostanete hnůj. (...) O tom to v Řecku je. V tom se odlišuje. Prostě má už tak začervenou ekonomiku a hlavně veřejnou sféru, že je vám na zvracení. Nesmíme připustit, abychom takto prohnili ztrátou morálky a důvěry, následkem korupce a dluhů.“

V označení Řecka a dalších států jako prasat pokračuje analytik Raiffeisenbank Aleš Michl i v dalších článcích. V cynicky znějícím článku *Věřit Řecku? Asi jako věřit Pákistánu* (29/4) autor uvádí, že dříve opovrhované dluhopisy Ruska jsou dnes žádanější, než ty „prasat (PIGS)“ a vyjmenovává dotčené státy.

Podle Michla bychom se k oněm prasatům mohli zařadit i my. Nad Řeky autor jasně zlomil hůl: „Můj sloupek z minulého týdne byl o tom, jak také Řekové o poslední špetku důvěryhodnosti přišli.“ Jako zachránce vidí naopak heroizované Němce a Francouzi, kteří řecké „manko zacálují.“ Následně analytik prorokuje grexit a pomoc od „kravaťáků z MMF“ (*Kdy se připojíme k prasatům a pecku?*, 1/4). Autor apelativně vyzývá, abychom se k vysoce zadluženým státům nedostali i my, je třeba sledovat jeho webovou stránku www.stopzadluzovani.cz. Veřejný dluh se nás prý týká, „ať jsme pravičáci nebo levičáci.“ Žádnou informaci o současném stavu či reálné hrozbě pádu české ekonomiky však nepřipojuje. Naopak s „vážnou nadsázkou“ glosuje, zdali má založit další web pigs.cz anebo hell.cz podle států, které označuje. HELL, český peklo, je autorovo označení Maďarska, Estonska, Lotyšska a Litvy.

Podobně oblíbenou terminologií se opět stala i ta lékařská. Chřipka známe z médií mnoho druhů: ptačí, prasečí, španělská... Kateřina Koubová pro řeckou ekonomickou krizi využila stejný model: *Řecká chřipka dorazila přes Pyreneje i k nám* (6/5), ačkoliv v textu nezaznívá, jak ovlivní konkrétně Českou republiku, kromě krátké informace, že naše země přispívá do krizového fondu MMF, z nějž pravděpodobně půjdou určité půjčky Řecku. MF DNES operovala i s termíny, jako „řecká nákaza“ (*Řecká nákaza se šíří do Portugalska*, Pavel P. Novotný, 27/4) a dokonce „smrtelná nákaza,“ byť coby citace člena ECB Axela Webera, avšak v titulku, který má na sebe strhnout pozornost (*Člen ECB: Eurozóně hrozí smrtelná nákaza*, 6/5). Ve zmiňovaném článku *Řecká nákaza se šíří do Portugalska* byla tato země na iberšském poloostrově označována

„druhým Řeckem,“ což jako „nálepku“ získala od zahraničních investorů. Dle autora článku, Novotného, je Portugalsko „dalším kriticky nakaženým.“

Rétorika tvrdého postupu vůči Řecku se projevila v článku: *S Řeckem je pryč trpělivost. Začne se trestat* (Kateřina Koubová, 27/3).

V MF bylo časté vztahování řecké krize k situaci u nás. Článek vypovídající o možné krizové pomoci MMF, když z unie zní jasné „nein“ kancléřky Merkelové nazvala Mladá fronta jako „*Řecké dluhy potápějí euro i korunu*“ (23/4). V článku zaznívá i „Řekové totiž s podklady o státních financích kouzlí tak, že by jim jejich umění mohl závidět i Harry Potter.“

Na rozšířenou euroskeptickou vlnu může hrát článek *Kvůli Řecku hrozí, že se rozpočty budou dělat v Bruselu* Jitky Vlkové z 26. dubna. Zde je možné cítit snahu vyvolat představu viníka – slabšího článku, na který se útočí snadněji. Podobně jako paní učitelka raději řekne, že úkol navíc mají žáci proto, že neoblíbený žák vyrušoval, a ne proto, že si to usmyslela autorita. Nevraživost vůči viníkovi je na světě.

Dojem zbytečné nudy, která se pro nás v Řecku „uvařila“ vytváří článek Davida Macka, *Ohraná řecká písnička* (23/4): „Jenže tenhle šlágr sezony se stále hraje.“ Autor dále vyzývá k opatrnosti nad zvyšováním i našeho veřejného dluhu.

Mladá fronta nabídla ve sledovaném období rovněž kritickou reflexi volební kampaně, která Řecko stavěla do role ústředního tématu: „Volby byly jen o dvou tématech – jedním bylo Řecko a jeho krize, druhým pak boj s korupcí,“ cituje MF DNES ředitele ostravské pobočky marketingové a PR organizace Ogilvy (*Billboardů ČSSD bylo příliš mnoho. Lidi vyděsily, říká mediální odborník*, Jaroslav Baďura, 1/6).

Alternativní názory příkládající část viny i fungování společné měnové unie jako takové zaznívaly v MF DNES skrze citace prezidenta Klause. V článku *Za potíže Řecka může euro, řekl Němcům Klaus* z 28. Dubna, figuruje citace tehdejšího prezidenta pro Frankfurter Allgemeine Zeitung: „Podle prezidenta Klause nemůže za současné problémy Řecka hospodářská politika tamní vlády postavená na dlouhodobém zadlužování. Skutečného viníka vidí ve společné evropské měně.“ Autor článku na závěr pro vysvětlení uvádí, že „řecká nákaza“ se již šíří do dalších zemí.

Podobné vysvětlení má i redaktor MF Pavel Páral, který na základě finančních obtíží Španělska, „kde se o nezodpovědné rozpočtové politice nedá mluvit,“ soudí, že problém je v užívání eura. Upozorňuje na určité „vítězství“ nejmocnějších evropských zemí, které získají kontrolu nad veřejnými rozpočty svých dlužníků. Dochází tak k tomu, co „europochybovači tvrdili už dávno“ (*Řecko v polepšovně nehraje jen o euro*, 12/2).

5.1.3 Právo

Právo reflektovalo vlažný přístup Německa k pomoci Řecku v počátcích sledované krize. V podobné míře jako ostatní média informovala o změnách stanoviska Německa i institucí zapojených do řešení krize: *Němci nechtějí fond na záchranu Řecka* (16/2), *Němci vzkázali Řekům, aby prodali na úhradu dluhu prázdné ostrovy* (6/3), *Berlín tlačí Atény ke zdi: chce další úspory* (27/4), *ECB: Řecko si s dluhy musí poradit samo* (7/1), *Summit EU: Eurozóna pomůže Řecku* (12/2). V článku *Merkelová: Unijní fond nebude pro Řecko* (10/3) upozorňuje Právo na fakt, že se již dlouho vědělo o řeckém falšování statistik, ale vzhledem k nemožnosti Eurostatu přezkoumávat údaje dodané členskými státy, nebylo možné nijak intervenovat.

O povědomí o řeckém falšování statistik se rozepsal i Martin Hekrdla v komentáři *Řecko nesamotné z třicátého dubna*. „Až do řecké tragédie neexistovalo větší pokrytectví nežli tahle hloupá bajka o nezodpovědné chudině.“ Kromě Řecka si se schodky rozpočtů hrála i Francie, „vylepšující státní účetnictví“ a stejně tak Německo stejným způsobem s pomocí Goldman Sachs a Deutsche Bank v roce 2004. Podle Michala Mocka se „přimhuřovalo oko“, protože řecký hlas byl potřeba při uzavírání smluv a obchodů uvnitř EU (*Kdo za to může a kdo za to zaplatí*, 7/5).

V určité míře využívalo i Právo sugestivních obrátů: *MMF: záchrana zadluženého Řecka spolkne až 120 miliard* (29/4), „Zesílily obavy z nákazy“ (*Řecko už žádá peníze, spolkne 45 miliard eur*, 24/4), *Řecký virus se šíří, Portugalsku klesl rating* (28/4), „Řecko zmítané finančním infarktem“ (*Summit: Řecko ohniskem evropského sváru*, 25/3), „Evropě hrozí rozšíření finančního moru (...) strach z řecké nákazy se šíří po Evropě“ (*Tlapa: Ke kolapsu Řecka přispěly dotace EU*, 11/5). Pro popis Řecka se ale používaly výhradně věcné a objektivní výrazy, jako „zadlužená země“ (např. *Zadlužené Řecko prodává první ostrov, Předlužené Řecko navrhlo společné emise eurobondů*, 3/2). V druhém zmíněném článku jsou pojmenovány i další zadlužené země, které zahraniční

investoři nazývali PIGS (prasata, dle zkratk počátečních písmen názvů „rizikových“ států). Právo na jejich rétoriku nepřistoupilo a nazývá je „slabšími články měnového bloku“ či „vysoce zadluženými jihoevropskými zeměmi.“ Označení PIGS je naopak Právem, konkrétně Martinem Hekrdlou, podrobena ostré kritice: „Mimochodem: pro ty „obžerné“ země cyničtí profesionálové razí až rasisticky arogantní jméno PIIGS, které významově zní přesně tak, jak bylo autory zamýšleno: prasata“ (*Dluhy a prasata*, 22/5).

I v Právu se ve velkém mluvilo o tzv. „řecké cestě“. V podstatě každý z vrcholných politiků té doby se nechal slyšet, jak nějakým způsobem reaguje na situaci Řecku, a vztahuje ji k situaci u nás. O tom, jak „být či nebýt Řeckem“ dále v textu. I redaktoři Práva tuto formulaci často spontánně využívali. Například v rozhovoru se slovenským politikem Richardem Sulíkem se Ivan Vilček dotazoval, zdali jde Slovensko „řeckou cestou.“ (*Recept pro slovenskou ekonomiku zní: Šetřit a nekrást*, 12/5). Slovensko bylo českými médii té doby propíráno hodně, a to vzhledem k jeho počátečnímu nesouhlasu s pomocí Řecku, jako jediného člena měnové unie. Vzhledem k obrazu slovenského postoje pak logicky dobře navazovaly postoje proti přijetí euru u nás. Na příkladu našeho bratrského státu, Slovenska, se dalo exemplárně ukázat, že nejen, že si Slováci s eurem nejiří nad poměry, ale musí ještě dotovat „nezodpovědné“ Řecko. Ve výše zmíněném rozhovoru předseda strany Svoboda a solidarita, Sulík, upozorňuje na nespravedlnost takového stavu: „*My budeme půjčovat Řecku, kde mají třikrát vyšší platy, čtyřnásobně vyšší důchody a stoměsíční odstupné.*“ Podstatné je, že politik alespoň využil slova „půjčit“ namísto jiných nesprávných výrazů, které se v případě Řecka využívali politiky i novináři.

V předvolebním období, na jaře 2010, se téma Řecka stalo ústředním bodem politické kampaně. Pravicoví politici hrozili v případě vítězství ČSSD „cestou do Řecka“ (*Nečas varoval poloprázdnou síťovkou*, 30/4). V rozhovoru Oldřicha Dandy s Miroslavem Kalouskem se politik vyslovuje zcela jednoznačně a polopatě, které cesty dle něj vedou „do Řecka“ a které „mimo Řecko“: „TOP 09 je ale jediná strana, jejíž opatření směřují z hlediska veřejných rozpočtů mimo Řecko. Všechny ostatní strany navrhuji programy, které vedou do Řecka“ (*Než se současnou soc. dem. Do Řecka, to raději do opozice, říká Miroslav Kalousek*, 7/5). Naopak Bohuslav Sobotka, předseda sociálních demokratů, napsal přímo pro Právo komentář: *Žádné Řecko nám nehrozí* (2/4). Dle

politika „negativní kampaň ODS ztratila kontakt s realitou (...) český dluh je podle agentury Bloomberg hodnocen jako osmý nejbezpečnější na světě.“ Dle Sobotky má naopak strašení ODS a ministra financí Eduarda Janoty podobným scénářem jako v Řecku negativní vliv na pohled zahraničních investorů na Českou republiku (*Sobotka: srovnání s Řeckem Česku škodí, 5/3*). Řecko jako metonymie katastrofy figurovala i v článku Pavla Karbana *Nezatočíme-li s korupcí, čeká nás osud Řecka (19/5)*.

Politik KDU-ČSL Cyril Svoboda využil v Právu rovněž prostor pro srovnání Řecka s Českou republikou, kde Řecko figuruje jako jakýsi odstrašující příklad. „Řecko dává celému světu lekce z hospodářské politiky. I ČR se má z čeho učit. Athény ukazují, kam to vede, když se uvolní uzda nad výdaji státu. (...) Za vše přitom mohla jen nezodpovědná politika posledních let, kterou my nesmíme opakovat. Jenomže při pohledu na ČR vidíme mnoho paralel. Za několik posledních let se nám dluh státu zdvojnásobil. Kdyby nebylo Řecka, stále bychom spekulovali o užitku rovných daní“ (*Jak finance uzdravit, ne udusit, 21/5*).

Řecko jako varování pro ostatní figuruje často ve výročích Merkelové, které Právo cituje například v článku: *Řecko dostane miliardy, různé ale do živého (3/5)*. „Merkelová: Druzí si teď dají pozor (...) Tyto země mohou vidět, že cesta s MMF, kterou si zvolilo Řecko, není jednoduchá. Povede to k tomu, že udělají vše, aby se tomu vyhnuly.“

„Řecko je memento obecně, že pravidla se nemají porušovat,“ tvrdí Topolánek. „Podle Kalouska měla eurozóna dvě možnosti: Když Řecku pomůže, nechtěně vyšle signál, že chovat se nezodpovědně je možné, že to projde.“ A ministr financí Janota by rád Řecko viděl jako „varování pro české politiky,“ shrnuje Jiří Vavroň prohlášení českých politiků (*Janota: Řecko je varováním pro politiky, 12/2*).

„Řecko jako memento,“ je i heslem Václava Klause. Ten však měl na mysli řešení ekonomické krize, které by se nemělo činit pomocí větších státních zásahů. Na ekonomickém fóru zdůraznil chyby levicových stran v přeregulování ekonomiky, které vede jen do hlubší recese a deficitu státního rozpočtu. „Řecko by mělo být mementem. Krize odezní i bez zásahu státu, navíc už odeznívá (*Klaus obvinil vlády soc. dem. ze zadlužování státu, Jindřich Ginter, 17/3*).

Klaus se kriticky stavěl i k řešení ekonomické krize pod taktovkou Trojky. Právo přejalo jeho citace z týdeníku *Ekonom*: „Jakmile přišla krize neboli „špatné počasí“, nehomogenita eurozóny se projevila více než zřetelně.“ Dle Právem vyzpovídáných ekonomů, většina s prezidentovými souhlasila. Například Markéta Šichtářová se vyjádřila tak, že: „Euro je prázdným projektem, který nikdy neměl vzniknout. Nevzniká spontánně zespodu, ale byrokraticky zeshora.“ (*Klaus: Euro se Evropě moc nevyplácí*, 23/4).

Podobně se vyjádřil i v o týden později vydaném článku *Klaus: Němci musí nést i záporny integrace* (30/4), kde byl citován jeho projev na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Vzhledem k tomu, že byli Němci strůjci společného projektu, měli by se stavět čelem i k řešení nedostatků tohoto projektu, míní Klaus.

Do jisté míry ovšem Klaus vinil i řeckou stranu, a to za zvyknutí si na nadstandardní životní úroveň, kterou by nerado opustilo. Příkladá to neprožití komunismu, jak referuje Miroslav Benč o Klausově vystoupení v Rize: „Lotyšsko má za sebou komunismus, nesmírně si váží toho, co se za posledních 20 let podařilo. (...) Řecko za sebou nemá komunismus, navyklo si na relativně snadný život a teď se strašlivě brání, aby nemuselo z něčeho ustoupit, řekl Klaus“ (*Klausovi v Rize poděkovali za půjčku*, 21/5).

Zcela z jiného pohledu se na vinu za řeckou krizi dívá Jiří Pehe v komentáři z 29. dubna: *Řecko, euro a my*. Reflektuje postoj české pravice strašící Řeckem, které by u nás velmi brzy při udržení stávajících sociálních výhod mohlo nastat. Cituje též Václava Klause, který viní společnou měnu jako takovou. Sám Pehe viní politickou kulturu jako takovou, která se již dlouhou dobu nese v duchu populismu. Podobně jako v *mýtu racionálního voliče* citovaném v *Lidových novinách*, vidí současné politické klání o hlasy jako iracionální. O tom, co vedlo v Řecku ke krizi, píše: „Ani levice, ani pravice si v takovém prostředí nemohly dovolit skutečné reformy, když nechtěly prohrát příští volby.“ A k poklesu úrovně politiky tvrdí, že naše české posměvačství a kritika má daleko ke konstruktivním řešením, stejně jako neochota unie vidět rizika měnové unie bez společné fiskální politiky.

Situaci v Řecku vztahuje k České republice i Jindřich Ginter v návaznosti na slova náměstka ministra průmyslu a obchodu, Martina Tlapy (*Tlapy: Ke kolapsu Řecka*

přispěly dotace EU, 11/5). Náměstek Tlapa se pro Právo vyjádřil tak, že země s nízkou konkurenceschopností se spoléhala na jistotu dotací, čímž přivodila své problémy. Pokračuje i „lekcí“ pro nás: „Musíme nutně přemýšlet o naší konkurenceschopnosti, jinými slovy co a kdo nás uživí v globální soutěži. Hodnoty vytvářejí firmy a odpověď na tyto otázky musí začít u nich. Nejde o to více pracovat, ale mít chytřejší řešení.“

V prvním pololetí roku 2010 redaktoři Práva ve velké míře také kriticky komentovali právě využívání situace Řecka k vlastní předvolební agitaci. Jiří Pehe hodnotí volební kampaně jako „naprostá ideová vyprázdněnost.“ Dramatický vývoj v Evropě doléhá do České republiky jenom v podobě úvah o Řecku: ti nás přivedou do Řecka, my tomu zabráníme...“ (*České volební kampaně, 4/6*). Jiří Hanák v komentáři *Kolovrátky (24/5)* dodává: „Avšak právě toto rozdělení na kolovrátky modré a oranžové nás může přiblížit Řecku víc než cokoli jiného. A není, kdo by rozdováděným kolovrátkářům dal výchovný pohlavek.“ Roli politiků v našem ekonomickém statusu zpochybnil i Martin Hekrdla v článku *Bludaři a výdělkáři (5/6)*: „Odvrácení naší „cesty do Řecka“ – bankrotu zadlužení země – vůbec nebude v rukou Nečasova týmu. Rozhodnou ratingové agentury.“

Petr Uhl v článku *Strašení není program z čtvrtého května*, tvrdí, že „státní bankrot se stal opravdovým hitem, který do určité míry nahradil strašení komunismem a Jiřím Paroubkem.“ Vzhledem k tomu, že má ČR z unie šestý nejmenší dluh, je strašení Řeckem dle autora „neseriózní.“ Na základě pravicového strašení Václav Bělohradský vysuzuje jako řešení volit levici. „Jádrem volební strategie je strašení „cestou do Řecka“ a růstem veřejného dluhu, jako by za něj mohly „nezodpovědné“ nároky pracujících, penzisté či sliby levice přispět rodičkám“ (*Čtyři důvody, proč volit levici, 19/5*).

Právo ve sledovaném období vrcholu řecké krize a hrozby bankrotu i vyloučení z eurozóny poskytlo celosvětové srovnání dlužníků, kde se v poměru dluhu k HDP země Řecko ocitlo na šestnáctém místě, těsně za Německem (15.) a daleko za Francií (9. místo). „Jenže jak už to bývá, nejhůře na tom není ten, na koho svět ukazuje prstem. (...) Irsko, Británie, Švýcarsko, Nizozemsko, Švédsko, Rakousko. Co země, to symbol finanční solidnosti navenek – a zadluženec po uši ve skutečnosti.“ Autor tak naráží na rozdíl mezi určitým stereotypem a zažitým symbolem (utvářeným médií) a realitou, již dokládá v závěru tabulkou dlužníků v procentech jejich HDP dle dat Světové banky. Na

prvním místě Irsko, za ním Británie, Švýcarsko, na osmém místě pak Rakousko (*Dluhy: strach jde z Irů, Britů a Švýcarů*, 10/6).

V článku z konce června Právo cituje miliardáře Sorose: „Politika rozpočtových úspor v Německu poškozují společný evropský projekt a může vést až ke kolapsu eura. (...) Němci teď své sousedy táhnou do deflace, která hrozí dlouhým obdobím stagnace. (...) Německo by mělo dovolit, aby tam vzrostly platy, což by ostatním zemím EU pomohlo, aby se jejich ekonomiky vzpamatovaly“ (*Soros: Kvůli německým úsporám v rozpočtu může zkolabovat euro*, 24/6). Podobný názor vyjadřovala i francouzská ministryně financí Christine Lagarde (viz LN).

Kriticky se na „veselé historky z natáčení údajné řecké rozmařilosti“ dívá i Martin Hekrdla v komentáři Před Řeckem, za Řeckem (11/5). Vyvrací šířící se informace novým průzkumem publikovaným aténským deníkem Ta Nea: „40 procent Řeků nikdy neodjelo na dovolenou pro nedostatek prostředků, 30 procent má potíže s proplácením faktur, 20 procent řecké populace (více než dva miliony lidí) žijí pod hranicí bída. Shrnuto a podtrženo: Řecko je – společně s Lotyšskem, Bulharskem a Rumunskem – jednou z nejchudších zemí Evropské unie. (...) Není náhodou ona všudypřítomná „státní služba“ v Řecku jakousi skrytou sociální sítí, bez níž by tato země už dávno – a ne v těchto dnech – explodovala hněvem? (...) Jiří Paroubek si nejspíš ponechá názor, že řecký sociální stát je poněkud přestřelený. Nevím ale, jak potom před rozsáhlými škrtů ubrání – nikoli horší, ale stále ještě proti Řecku přívětivější – „parametry života“ v České republice,“ naráží Hekrdla na neustálé srovnávání dvou zemí a pranýřování Řecka pro jeho nároky.

Zajímavostí je i zpráva o odmítnutí České televize vysílat reklamu na mistrovství světa ve fotbale, protože v ní dochází k zesměšňování Slováků a Řeků. Reklama vytvořená společností Sazka, dle tiskového mluvčího ČT, sice přímo nenabádá k nesnášenlivosti k těmto národům, dle etického kodexu však televize vyhodnotila její nevhodnost. Tiskový mluvčí neopomenul zmínit, že k tomuto názoru došli navzdory výskytu mnohem „provokativnějších nadsázek“ v jiných médiích, jak tuzemských, tak zahraničních (*ČT odmítla vysílat reklamu Sazky, zesměšňuje údajně Slováky a Řeky*, 12/6).

Ve sledovaném období Právo rovněž pojednávalo o Řecku jako o stále atraktivním objektu turistických plánů, kterým se snažilo Řecko nějakým způsobem podpořit. V příloze Práva *Letní cestování* zaznívají doporučení na cestu do mnohde démonizované země. „A co když začnou zapalovat auta i tady,“ zeptal jsem se v Tolu na Peloponésu majitele hotelu, v němž jsem bydlel. „Tady,“ nevěřičně na mě hleděl. „A kdo prosím Tě. Tady buď člověk hotel nebo hospodu vlastní, nebo v ní pracuje, nebo pro ni pere povlečení a ubrusy, dodává zeleninu a ryby. Všichni si tady musíme za sezonu vydělat, abychom přežili zbytek roku. (...) Mít obavy z toho, že na návštěvníky v Řecku čeká letos v létě nebezpečí, je hloupost. Letošní rok, právě proto, že této hlouposti podlehl mnozí Němci a Britové – je šancí získat pěknou dovolenou levněji než jindy“ (*Tip na letošní léto? Proč ne Řecko?*, 11/6). Konkrétní cestovatelské tipy se vyskytly i v článcích *Slunečný řecký ostrov Zakynthos* (16/6) nebo *Kamenitou Krétou* (28/5).

5.1.4 Hospodářské noviny

Během sledovaného období HN v souladu s hlavním proudem ctily výklad z perspektivy silnějších hráčů Evropské unie. Novinové články vyjadřovaly názory, že „EU již s Řeckem došla trpělivost.“ Na základě řeckého příkladu se pak zvažuje nastavení „exemplárních pravidel“: „Ministři jsou údajně ochotni uvalit na Řecko jako na prvního člena EU exemplární sankce za rozpočtovou nekázeň (...) Existuje nevyřčená ochota vytvořit precedens. Řecko je pro něj vhodný případ,“ řekl ČTK zdroj Reuters (*Řecku hrozí tvrdé sankce za zkreslování výše deficitu*, 18/1).

Julie Hrstková v textu *Obchodníci s deštěm* (23/4) nazývá Řecko „podvodníkem a lhářem“, což musí vidět každý „soudný člověk.“ Státy se stoupajícími dluhy západními analytiky nazývané jako PIIGS v titulcích označují Hospodářské noviny za „zadlužené“ či „ohrožené.“ V průběhu textu spojení „takzvané PIIGS,“ zaznívá, ale coby citace oněch zahraničních analytiků (*České banky půjčily ohroženým zemím necelých 30 miliard*, Jan Sochor, 30/4). Hospodářské noviny obvykle používaly termíny jako „zadlužené země“ či země „v problémech“ (*Léčba zemí v problémech přijde až na 320 miliard*, Václav Lavička, 18/2), kde je Řecko nazýváno „nejslabším článkem eurozóny.“

Hospodářské noviny, obzvláště skrze články redaktorky Julie Hrstkové prezentovalo Řecko jako „nevděčné děcko:“ „Postoj Řecka k euru a eurozóně se má stejně jako přístup dítěte, které schválně rozbilo oblíbenou hračku a teď se hlasitě dožaduje koupi nové. Řekům nikdo euro nenutil. Sami jej chtěli za každou cenu - v praxi pak za cenu zfalšování údajů o hospodaření státu. Euro Řekům pomohlo - nikoliv zlepšit vlastní rozpočtový systém, ale umožnilo krásný život „na dluh“. Půjčky byly levné, riziko minimální. Výsledkem toho všeho je, že Řecko ubližuje euru a ještě k tomu tvrdí, že všechno je naopak.“ Naopak postoj Německa je prezentován jako zcela racionální: „Nikdo se proto nemůže divit zbytku eurozóny v čele s Německem, že se mu do záchrany řecké ekonomiky až tak moc nechce. Stejně tak není překvapením, že Němcům evidentně dochází trpělivost s řeckým „ublíženým“ postojem - jinak by nehrozili změnou pravidel, která by umožnila vyhodit neposlušného člena eurozóny“ (*Vyhod' me ho z kola ven*, 19/3).

Řekové jako marnotratníci, kteří přinesou Evropě zkázu - to je obraz Martina Ehla v článku *Marnotratní Řekové potápějí euro aneb státní bankrot na dohled* (10/2). Článek je opřen o skutečné pátrání novinářů po informacích příslušných institucí, a není jen pouhým konstatováním a hodnocením bez zjištění nových faktů: „Tiskové oddělení řecké veřejnoprávní televize zaměstnává třináct lidí, ale získat od nich nějaké užitečné informace může být někdy nadlidský úkol. Zdánlivě banální dotaz, kolik pracovníků má celá televize, nikdo z početného tiskového odboru vyřídil nedokázal. Zvědavce z redakce HN mluvčí odkázal na kancelář generálního ředitele, ani tam se ale odpověď získat nepodařilo, a to ani za dva dny. Pomohlo až řecké velvyslanectví v Praze. A výsledek? Řecká televize ERT měla loni v listopadu 4300 zaměstnanců - o 1500 víc než Česká televize, přitom obě země mají zhruba stejně obyvatel. Tiskové oddělení ČT, které stejný dotaz zodpovědělo během hodiny, má čtyři pracovníky. Srovnání je o to zajímavější, že přebujelá řecká televize se stala kvůli plýtvání již několikrát terčem kritiky a místní média loni zjistila, že kolem dvou tisíc lidí z výplatních pásek pro televizi žádnou práci neodvedlo. I tak vypadá realita všedního dne v Řecku - v zemi, která v roce 2002 pronikla do eurozóny jen díky účetním trikům a nyní stojí na pokraji státního bankrotu, kvůli němuž se pod tlak dostává celá Evropa.“ Na tyto nově zjištěné informace poskytující srovnání s Českou republikou nasedají již tradičně publikované informace o státních zaměstnancích v Řecku, prezentující obraz celé řecké společnosti,

ačkoliv se jedná o zhruba 8 procent Řeků. Řečtí státní zaměstnanci „musejí v létě na dovolenou,“ a proto dostanou od státu 14. plat. Chybí však srovnání s většinovou populací, která dle šetření popsaných výše často na dovolenou nedosáhne několik let nebo dokonce nikdy v životě.

Kritika Hospodářských novin se však snášela též na evropské instituce, respektive státníky a jejich nerozhodnost. Ta je reflektována například v článku a jeho titulku: *Unie doufá, že Řecko si pomůže samo* (Adam Černý, 16/3), *Plán pomoci Řecku zůstává nejistý* (Tomáš Hořejší, 29/3). Ve fokusu Martina Petříčka: *Nejistota kolem eura trvá, státníci předvedli jen proklamace* (12/2) zaznívá obava z nespokojenosti věřitelů, které dlouhodobá nesmělost evropských státníků ohledně pomoci Řecku zrovna nepodpořila v tvorbě lepších výhledů pro Řecko. Ne právě promptní postup evropských politiků zkritizoval i Paul Krugman, nositel Nobelovy ceny za ekonomii, v článku pro New York Times přejatý HN. V analýze obsáhle a věcně pojmenoval ekonomické souvislosti řecké krize, možnost či nemožnost ji řešit různými intervencemi i chybějící vládu společné měnové unie (*Řecko na cestě z eurozóny*, 10/5).

Kritika pozdní reakce evropských státníků je obsahem článku Jiřího Mosera, partnera Waterhousecoopers ČR Management, z rubriky *Business class - leaders voice*: „Pokud situace v Řecku zaskočila pana Nováka někde na Vysočině, tak se mu nedivím, ale pokud překvapila i unijní státníky, tak je to zarážející,“ tvrdí v článku *Co by ani Aristofanes nevymyslel* (11/5) popisujícím fungování ekonomiky v Řecku.

Nebezpečí německého váhavého přístupu k pomoci Řecku vyjádřil ekonomický poradce předsedy EK, José Barrossy, Paul de Grauwe: „Eurozóna by s trochou dobré vůle dokázala Řecko zachránit. Ale pokud nezačne jednat okamžitě a neprokáže jednotu a solidaritu, vymknou se finanční trhy kontrole a celý systém zkolabuje (...)Německá populace je obecně velmi tvrdě proti jakékoli pomoci Řecku. A proto německá politická scéna svůj odmítavý postoj před volbami, které se budou konat 9. května, zcela jistě nezmění“ (Němci eurozónu totálně paralyzovali, Tomáš Hořejší, 30/4).

Hospodářské noviny citovaly i kritiku eurozóny prezidentem Václavem Klausem, ve které pro německý tisk uvedl, že z krize by se Řecko lépe dostalo, mělo-li by drachmu a

mohlo učinit intervence „známé po staletí“ (*Skutečnou příčinou řecké tragédie je euro*, 29/4).

Zajímavou analýzu, poměrně ojedinělou a inovativní, přinesl Jan Bureš v článku: *Koho nejvíc zabolí pomoc Řecku (7/5)*: „Na jednoho obyvatele nicméně zaplatí o poznání více menší a bohatší země, jako Lucembursko nebo Nizozemsko (300 - 400 EUR/osobu, oproti 270 v Německu). Tyto elementární propočty jsou ale zavádějící, protože ignorují dramatické rozdíly mezi cenovými a mzdovými hladinami v eurozóně. Férovější je proto srovnat, jak dlouho budou muset obyvatelé jednotlivých zemí pracovat na svůj díl pomoci Řecku. Zde se dostáváme k překvapivému závěru - vzhledem k nízkým průměrným mzdám to bude trvat zdaleka nejdéle sousedům na Slovensku. Řecku mají poslat sice „pouze“ 800 milionů EUR, ale průměrný Slovák za svoji solidaritu zaplatí práci delší než týden (50 hodin), zatímco Němec nebo Belgičan okolo dvou pracovních dnů. Kdybychom v České republice v současnosti už platili eurem a podíleli se na pomoci Řecku, obsadili bychom za Slováky čestné druhé místo - 1,5 miliardy eur a přes tři dny práce na pomoc neposlušnému sousedovi. Němcům také záchranné práce ulehčuje fakt, že si na pomoc Řecku půjčí za nejvýhodnějších podmínek. Trhy jim půjčí na tři roky za 1 %, zatímco Slovákům za více než 2 % a Portugalcům dokonce v posledních týdnech za 4,5 - 5,5 %.“ Text, který sice mluví o Řecku jako o „neposlušném sousedovi“ zpracovává data zcela neutřelým způsobem a pomocí mezinárodního kontextu dává do souvislosti veškeré ekonomické proměnné. Relativizuje také dojem nadlidské solidarity – později v textu i vyjádřením významného zájmu Německa a Francie na záchraně investic vlastních bank v Řecku.

Popisu reálné změny životních standardů v Řecku se zhostila Julie Hrstková v květnovém článku: *Řecký maraton nekončí*: „Stávky a nepokoje, které teď ochromují Řecko, vyvolávají hněv. A nejen v pozůstalých, kteří oplakávají své blízké. Opravdu stojí zato prolévat krev, jen aby si na Peloponésu udrželi čtyřhodinové obědy, příplatky na dovolenou, velkorysé důchody a možnost jezdit taxíkem či nakupovat luxus, ptají se mnozí Evropané? Jenže eurozóna a MMF toho po Athénách zase nechtějí tak málo, jak by se na první pohled mohlo zdát. A nic na tom nemění ani fakt, že po nich obrazně řečeno nežádají, aby se vzdaly chleba, ale jen koláče. Pokud má totiž řecký kabinet dostat v průběhu několika let schodek rozpočtu pod tři procenta HDP, bude muset šetřit

opravdu hodně. A to se neprojeví jen na už skoro legendárních platech státních zaměstnanců. Samozřejmým důsledkem jejich seškrtnání totiž bude výrazný pokles domácí poptávky, který pocítí i soukromý sektor“ (6/5).

Alternativní názor k „heroizaci řecké pomoci“ obsahuje rozhovor Julie Hrstkové a Petra Honzejka s bývalým guvernérem ČNB a národním koordinátorem pro zavedení eura, Oldřichem Dědkem: „HN: Takže říkáte: Raději Řecku pomoci bez ohledu na to, kolik to bude stát? - Myslím, že se to zbytečně dramatizuje. Pomoc - to nejsou žádné dotace, to jsou regulérní půjčky. Pokud se situace stabilizuje, budou splaceny a země, které poskytnou peníze, ještě vydělají. Třeba Německo si samo půjčuje na trhu za tři procenta a Řecku naopak půjčuje na pětiprocentní úrok. To není prodělečná operace. Záleží ale samozřejmě na tom, jestli nedojde ke kolapsu. Další věc je, že pokud se Řecku podaří obnovit důvěru investorů, nemusí celý obnos pomoci vůbec vyčerpat“ (*Koruna nás před řeckou nákazou neochrání*, 7/5).

„Není překvapivé, že o tom, jak hodně se Řecku můžeme přiblížit nebo od něj nakonec utéct, rozhodnou volby,“ píše Jan Sochor v článku *Česko je na tom lépe než Řecko. Ale musí se snažit, aby to tak zůstalo* ze 7. Května, jehož těžištěm je analýza ekonoma Citibank, Jaromíra Šindely. Ten objasňuje důvody naší dosavadní uspokojivé bilance dluhu vůči HDP, a to rychle rostoucí ekonomiku před rokem 2008. Varuje před tvrzeními politiků, že Česko se nemůže dostat do podobných potíží jako Řecko, protože samotné procento není tak podstatné. Zároveň ale uklidňuje, že aktuálně bankrot nehrozí. Hospodářské noviny proto spočítaly, respektive pokusily se vykalkulovat, kam by vedly plánované ekonomické reformy po vítězství buďto pravice, nebo levice. V závěru textu je rovněž statistické srovnání objektivních parametrů Česka a Řecka a rovněž komodity, které Řecko exportuje a které se do něj dováží.

Srovnávání Řecka a Česka, které bylo předmětem předvolebních kampaní politických stran, se dočkalo i kritiky řeckého velvyslance. Jak informovaly Hospodářské noviny, terčem kritiky bylo srovnání „Socialisti v Řecku – stejní jako v Česku,“ na volebním plakátu ODS (*Řekům se nelíbí předvolební plakát ODS*, 17/5).

Konkrétní data k řecké podpoře vládních škrtů přinesl článek: *Řekové škrtli mzdy, Evropa je chválí* (Martin Ehl, 4/3), kde autor uvádí, že podpora opatření mezi občany

klesá, ale stále se drží nad padesáti procenty. Podobné vyznění o reakci Řeků na řešení krize obsahuje i rozhovor Václava Lavičky s Nickem Malkoutzisem: *Řekové se sice bouří, ale na úspory si už zvykají* (17/3).

Ani HN se nevzdaly oblíbené lékařské terminologie. Ta se objevila například v textech: *Řecký virus se šíří, ve střehu jsou i USA* (Václav Lavička, 10/5), *Řecká nákaza se šíří dále do Evropy* (Václav Lavička, 27/4), *Řecká infekce už zasáhla i Česko* (Martin Petříček, Adam Černý, 11/2), či *Záchrana Řecka a budoucnost eura* Karla Janečka (17/5), kde tehdejší generální ředitel společnosti RSJ mluví o „vyříznutí nádoru,“ tedy vyloučení Řecka z měnové unie, jako o ideální léčbě krize eura. Zatímco evropští státníci dle miliardáře zajisté nasadí „neúspěšnou chemoterapii,“ tedy dlouhodobý program pomoci.

Individuálních příběhů přibližujících život konkrétních lidí v Řecku bylo v Hospodářských novinách vydáno pomálu. Jednou z výjimek je článek o životě řeckého emigranta v ČSR, který se vrátil do řecké vlasti v souvislosti s pádem plukovnícké diktatury, ale vzhledem k tomu, že celý život pracoval jen v Československu, musel si odpracovat dalších deset let v Řecku pro obdržení minimálního důchodu, a to v dosti náročných podmínkách od brzkých ranních hodin do deseti večer.

„Společně s roky v Česku odpracoval Michalis Fasulis celkem 47 let. Do penze odešel v 67 letech v roce 2000. Československo totiž v roce 1985 podepsalo s Řeckem „Dohodu o vypořádání nároku z důchodového zabezpečení,“ která řešila důchodové nároky Řeků vracejících se do vlasti. Podle ní ČSSR za Řeky zaplatila v rozmezí pěti let formou dodaných strojních technologií v hodnotě 25 milionů dolarů. „Řecká strana těch 25 milionů, které byla ČSSR ochotna dát za své pracující, rozpočítala mezi řecké navrátilce a rozhodla, že to odpovídá pouhým pěti letům práce v Řecku bez ohledu na to, kolik kdo v Československu vydělával a jak dlouho pracoval. Takže, aby navrátilci dosáhli na důchod, museli si odpracovat ještě minimálně deset let,“ vysvětluje Georgis Fasulis, jehož otec tím získal právo na důchod, který dnes činí zhruba 500 eur měsíčně, v přepočtu asi 12 700 korun. Až v roce 2004, po vstupu Česka do Evropské unie, se Michalis Fasulis dočkal částečné satisfakce. Řečtí důchodci, kteří se do země vrátili z někdejší ČSSR, si totiž v souladu s unijním právem podali na

Českou správu sociálního zabezpečení žádost o dorovnání důchodu za roky odpracované v Československu. „ČSSZ odečetla těch uznaných pět let a ze zbytku vypočetla jakési důchodové vyrovnání. Otec tak od roku 2004 dostává navíc z české strany ještě dvě stě eur měsíčně za cca třicet let odpracovaných v Československu. Celkem tak dostává 700 eur měsíčně,“ říká Fasulis.

Podle jeho otce tak dnes většina důchodců bere v Řecku důchod kolem šesti set eur měsíčně. „Kdo je sám a nemá zajištěno bydlení ve svém, má s vyžitím velký problém. Všechny ty důchody převyšující tisíc, dva tisíce eur, o kterých referují média, samozřejmě také existují, ale dosáhne na ně jen těch takzvaných horních deset tisíc, což jsou vysocí státní úředníci, poslanci, vojáci, a tak dále. A ti také samozřejmě leží většině lidí v žaludku,“ tvrdí Fasulis“ (*Penze v tisících eur? Pro „české“ důchodce v Řecku nedostižný sen*, Jaroslav Plesl, 14/6). Vzhledem k početně řecké menšině u nás, je článků, jako tento publikováno velmi málo. Jedná se jak z historického, tak společenského hlediska o důležité téma rozšiřující kontext.

5.2 První pololetí 2015

Druhé analyzované období, tedy první pololetí 2015, je období dalšího pomyslného vrcholu finanční krize v Řecku, kdy zemi opět docházely peníze a hrozil jí bankrot. Vrcholily rovněž jednání s představiteli eurozóny o průběhu pokračování pomoci. Počátek sledovaného období je charakteristický změnou vládní garnitury v Řecku, vítězstvím levicové strany Syriza v parlamentních volbách na konci ledna. Ta byla zahraničními médii označována za radikální levici. Podpory řeckého obyvatelstva se jí dostalo pro nesouhlas s dosavadní politikou škrťů, během které došlo v zemi k významnému snížení produktivity ekonomiky, dramatickému nárůstu nezaměstnanosti, zvláště u mladých lidí, odlivu vysokoškoláků do zahraničí a všeobecné nespokojenosti. Počátek roku 2015 byl rovněž ve znamení řeckých jednání a řeckým odsouzením sankcí proti Rusku, uvalených Evropskou unií kvůli anexi poloostrova Krym a rozpoutání války v části Ukrajiny. Dalším tématem byl požadavek řecké vlády na vyrovnání válečných reparací a odškodnění obětí nacistické okupace, který Spolková republika Německo odmítla. Rok 2015 byl rovněž ovlivněn vrcholem uprchlické krize, která řecké ostrovy zasáhla v míře, která zcela paralyzovala kapacity uprchlických center.

Zvláště před začátkem léta bylo téma v médiích hojně diskutováno, a to vzhledem k bezpečí cest do Řecka a potenciálnímu poškození cestovnímu ruchu, který země potřebuje.

5.2.1 Lidové noviny

V druhém sledovaném období Lidové noviny často rekapitulovaly dosavadních pět let krize. Ani po pěti letech nedošla unie s Řeckem k jasnému postupu ohledně setrvání v eurozóně. A neustálé změny v názorech na budoucnost se odrážely i ve zpravodajských výstupech. *Šéfka MMF poprvé připustila odchod Řecka (29/5), Bankrot, grexit nebo dohoda (29/6), Němci si přejí odchod (18/6).*

Česko-německé vztahy, které byly pilířem zpráv týkajících se řecké krize v roce 2010, stále dominují, ale již méně výrazně. Komentáře jako *Zápas řecko-německý (28/1)* jsou toho důkazem. V tomto článku Zbyněk Petráček de facto rekapituluje jeho rámcování. „Proti bohatým Němcům, kteří tlačí eurozónu k dodržování přísných rozpočtových pravidel, stojí zadlužení Řekové, kteří toto všechno odmítají, požadují změnu podmínek, nebo jiné úlevy (...) Jakkoli je popsán obraz zjednodušený, stále funguje.“

Oproti dřívějším „prasatům“ a jiným silně negativně zabarveným výrazům jsou v tomto období Řekové a další jižní státy nazývány spíše neutrálně, rizikovými či zadluženými. Pokračuje ovšem rétorika ostře sledované (reality) show: *Řecko, další díl dramatu (20/1, Pavel Kohout), Krach v přímém přenosu (30/6, Pavel Kohout), Řecké drama potvrzuje celé léto (30/6, Jan Macháček)*. Články popisující dramatičnost vývoje mají však v tomto období často sarkastický podtón. Mnoho novinářů vyjadřovalo znechucení nad neustálým zabýváním se Řeckem, kdy jiná důležitá témata a jejich řešení zornému poli, respektive nastolování agendy, unikají. Komentář Pavly Francové *Telenovela nekončí z 27. června* vyjadřuje přesně tuto linii. „Řecké dluhové drama dnes vrcholí. Už zase (...) Jednání věřitelů, euroskupiny, lídrů vlád zemí Evropské unie a finančních ministrů až děsivě připomínají nekonečné telenovely. (...) Problém je, že v téhle telenovele není moc lásky ani příjemných emocí a hlavně, že se na ni už nikdo nechce dívat. (...) Navíc trpělivost s Řeckem už dochází snad už všem. (...) Jenže ať už se najde řešení a Řecko dostane další peníze, nebo ne a země zbankrotuje, pro EU a eurozónu zejména tahle trapná telenovela ani pak neskončí.“

Jan Macháček v komentáři *Řecko, Řecko a zase Řecko* (16/6) píše: „Je čas skončit to nudné řecké drama. EU kvůli němu nemá čas na důležitější problémy (...) Je tu agresivní Rusko, ukrajinský konflikt, ohrožené Pobaltí. Je třeba navýšit vojenské rozpočty a vyřešit energetickou závislost některých zemí na Rusku. Je nutné řešit migrační krizi a humanitární katastrofu. EU potřebuje jasnou strategii vůči ISIS a celému Blízkému a Střednímu východu (...) Místo toho se pořád dokola řeší Řecko, Řecko a zase Řecko.“

V o den dříve starém rozhovoru se Jan Macháček ptá ekonomů, „*jak ukončit řeckou prokrastinaci?*“ (15/6), jelikož dle něj „řecký problém je jen vleklá, velmi nudná a nekonečná prokrastinace, ačkoliv co je potřeba udělat, je velmi jednoduché.“ Dle dotazovaného Jana Bureše spěje situace jedině k většímu vyhocení, neboť „Řecko připomíná ohranou písničku s nekonečným refrénem, kterou už nikdo nechce poslouchat a každý by ji nejraději vypnul nebo vzal a zakopal hodně hluboko.“

U některých redaktorů je vidět oproti předchozímu analyzovanému období odstup a méně černobílá rétorika. Články v tomto období vyjadřovaly více perspektiv, názorů a kontextu, než v počátečním roce krize, 2010. Někteří autoři začali reflektovat reálně existující sociální dopady, které měla ekonomická krize i snaha o její vyřešení. Poodstoupili tak od novinek u jednacího stolu Německa, Mezinárodního měnového fondu a Evropské komise k situaci obyčejných Řeků.

V textu *Aténské sovy nejsou, čím se zdají být* (24/1), upozorňuje Ondřej Houska na enormní pokles platů Řeků, který byl v té době nižší, než průměrný plat ve všech zemích eurozóny kromě Lotyšska a Litvy. Cituje ředitele řecké pobočky SOS Children, dle kterého stoupla potřeba pomoci této organizace o devět set procent. Redaktor pokračuje: „Nemají na jídlo pro sebe ani pro své děti. Čísla, která tvrdí, že se řecká ekonomika propadla skoro o čtvrtinu nebo že bez práce je zhruba čtvrtina lidí, mohou na leckoho působit dosti abstraktně. Příběh organizace SOS Children a jejích klientů ale obohacuje takovou statistiku o velmi konkrétní detaily a ukazuje sociální problémy Řeků v reálném světle. To jen pro připomínku, že Řekové si museli utáhnout opasky způsobem, který je pro Čechy dnes nepředstavitelný.“ Autor rekapitulující průběh krize viní jak zahraniční věřitele pro přílišnou přísnost, která vzala Řecku jakoukoli konkurenceschopnost do budoucna, tak řecké vlády, které sice škrtyly více méně dle

plánu, ale nebyly schopny omezit byrokratické struktury v zemi. V tomto delším textu analyzujícím situaci z více stran zaznívá i pohled ekonoma ECB, Lorenza Bini Smaghiho, že reálná dluhová situace Řecka působí příznivěji, než se prezentuje, a že pouhá „výše dluhu není tak důležitá, jako trend a schopnost země dluh refinancovat,“ což se dle ekonoma Řecku daří²⁵.

Tomáš Plhoň připodobňuje tvrdý postup věřitelů vůči Aténám Německo mezi světovými válkami. V článku *Řecku by pomohlo smazání dluhu* (17/6) mluví o „řeckém Výmaru.“ „Řada médií, ve světovém tisku i u nás, volá po tom, aby Atény pokorně sklonily hlavu a splnily, co se po nich od mezinárodních věřitelů žádá. Argumenty se ale často volí účelově a málokdo se zamyslí nad tím, čím si Řekové reálně poslední roky procházejí. (...) Opakovaně se mluví o tom, že tamní důchodci žijí jako králové. Ani to není pravda. Mezinárodním srovnání podle OECD má populace 65+ příjem jen o něco větší, než na Slovensku a hluboko pod průměrem EU“. Plhoň tvrdí, že v situaci vysoké nezaměstnanosti a tím pádem nízké výše vybraných daní, je iracionální chtít po Řecích požadované přebytky rozpočtu. Jako řešení vidí naopak jedině smazání části dluhu, které by pomohlo revitalizaci ekonomiky.

V článku *Řecko čeká na svůj osudový týden* z třináctého června Plhoň objasňuje: „Zatímco v zahraničí převažuje pocit, že Tsipras věřitele vydírá, doma v Aténách je naopak terčem kritiky, protože příliš ustupuje (...) V Řecku panuje nezaměstnanost přes 25 procent, mezi mladými lidmi dokonce přes 50 procent. Výběr daní se postupně zhoršuje, a není tak z čeho do důchodového účtu přispívat. Nedá se přitom říct, že by v tuto chvíli měli Řekové nadstandardně vysoké penze. V absolutním vyjádření si řečtí penzisté rozhodně nežijí nad poměry. A pak je tu ještě sociální rozměr. Jak nedávno napsal deník The Guardian, penzijní systém je v Řecku poslední účinnou záchrannou sítí před pádem do chudoby. List popsal několik případů, kdy důchodci žijí ze své penze celé rodiny nezaměstnaných.“

Jiné texty, jako například *Co Řecko smí a nesmí* (10/4) s těmito názory polemizovaly. „Nic proti pomoci těm úplně nejchudším, ale 700 eur za měsíc²⁶ není v Řecku, ale

²⁵ V dubnu 2022 Řecko splatilo poslední část dluhu z balíčku pomoci

²⁶ Leona Šlajchertová přitom již 26. ledna v článku *Řekové řekli ne úsporným opatřením*, zmiňuje pokles průměrného platu na 600 eur, tedy zhruba 16 600 korun (cenová hladina v zemích platících eurem je

vlastně ani nikde jinde na světě žádná chudoba,“ píše Jan Macháček ohledně výše řeckých důchodů. Naopak předseda EK, Jean Claude Juncker, citován v článku *Atény musí respektovat ostatní* (Robert Schuster, 2/6), tvrdil: „kdo nevidí, že v Řecku existuje humanitární krize, je slepý. To ale neznamená, že bychom měli uskutečňovat jinou politiku.“

Odstup a hlubší analýza vývoje situace vedla některé novináře k zjištění, že „nikdy neexistoval důvod věřit, že z Řecka se může rozšířit nákaza, která postupně zničí společnou měnu,“ píše Pavel Kohout v článku *Řecko, další díl dramatu (20/1)*. Dle autora „od roku 2009 do roku 2014 hrubý domácí produkt Řecka poklesl o 30 procent, což je sešup srovnatelný s USA počátkem třicátých let anebo s Německem v téže době.“ Vedle toho měl „planý poplach kolem Řecka nejspíše za cíl poskytnout politické zdůvodnění pro další urychlenou evropskou integraci.“ Novináři Lidových novin tedy po pěti letech dospívají k tehdejšímu názoru Václava Klause, který tehdy tak kritizovali. Autor se v tomto textu také pozastavuje nad označením trojice řeckých správců dluhové krize, EK, ECB a MMF, Trojkou: „Mimochodem, kdo vymyslel tento název inspirovaný stalinskými rychlosoudy, musel mít opravdu perverzní smysl pro humor²⁷.“

Zatímco v roce 2010 se možné scénáře kolem důsledku možného grexitu vztahovaly pouze k ekonomické situaci u nás i v jednotlivých zemích platících eurem, v roce 2015 je situace o poznání složitější. Hrozby vyslání uprchlíků do celé Evropy, využívala řecká strana v situaci krajní nouze hojně. V článku *Pomozte, nebo pošleme do EU přistěhovalce* je reflektována situace, kdy Řecko čelilo enormnímu počtu uprchlíků především z válkou zmítané Sýrie a zatímco EU nekonečně vyjednávala s jednotlivými státy o jejich možném přerozdělení, pro Řecko byli realitou bez možnosti volby. „Řecká přistěhovalecká centra na takový počet nestačí. Na místech určených pro stovky osob se jich pravidelně tísní tisíce (...) Řecko chce, aby se mu od Evropské unie dostalo větší pomoci při řešení problémů s přílivem ilegálních přistěhovalců. Atény přitom hrozí, že v opačném případě nechají 300 tisíc až půl milionu imigrantů odejít do dalších evropských zemí.“

přítom vyšší); Ačkoliv ekonomika zaznamenala mírný růst, občané to dle redaktorky na životní úrovni nepocítili; v posledních šesti letech zkrachovala třetina průmyslu

²⁷ „Trojka“ byla trojice soudních činitelů v rámci sovětské NKVD, ustavená pro účely procesů s politickými odpůrci (McCauley, 2006).

Dalším z problematických bodů byla i ruská invaze do části Ukrajiny a zabránění poloostrova Krym, na což zareagovala EU sankcemi a embargy pro Rusko. Právě zde se však rýsovala možná alternativa pro Řecko a jednání premiéra Tsiprasy s prezidentem Putinem byla častým tématem novin, s titulky jako *Trojský kuň Tsipras jedná v Moskvě (9/4)* či *Zeus unáší Evropu (9/4, Zbyněk Petráček)*: „Moskva vydírá Evropskou unii tím, že se z ní pokouší Tsiprasovo Řecko tak či onak vyviklat (...) Kdysi Zeus v podobě býka unesl dceru fénického krále Europu na Krétu. Teď se zdá, že ji v podobě Tsiprasy unáší do Moskvy.“

Lidové noviny reflektovaly i tehdejší pokračující demonstrace, které se nesly již v jiném duchu, než před pěti lety. „Dohoda, klidně i špatná, když ale přinese zásadní snížení dluhu (...) Někteří si přinesli transparenty se slovy „Ano euru, ne rublu“ v obavách, že se zadlužená země se stále méně trpělivými věřiteli přikloní k Rusku. K dalším heslům protestujících patřil slogan Menoume Evropi – Zůstaňme v Evropě“ (*Řekové vyhlízejí dohodu, i tu špatnou, Leona Šlajchertová, 24/6*).

Na možná ohniska konfliktu po potenciálním vystoupení Řecka ze západních institucí upozorňoval Jan Macháček v textu *Co po grexitu: kolize dvou cílů (19/6)*. „Řecko je po zuby ozbrojená země, která má například 200 funkčních stíhaček, je to země, která má strategickou polohu, a je to stát, který má nevyřešené spory a tenze se sousedy, s Tureckem především, ale i s Makedonií a Albánií“.

Vzhledem ke změně situace v druhém sledovaném období, především v souvislosti s uprchlickou krizí, narostla podpora různých politických alternativ, extremistických skupin, především euroskeptického ladění. I z tohoto důvodu si politická reprezentace musela častěji uvědomovat, jaké důsledky pro evropské volby může mít pokoření Řecka. Jan Žižka si v článku *Řecko ustoupilo, rychlý kolaps nehrozí (25/2)*, všímá, že „ždímání Řecka a tlačení této země k bolestivým reformám by mohl leckdo snadno využít.“

Podobně v článku *Pozor na ponížení Řecka (13/3)* upozorňuje Jan Macháček na symbolickou rovinu jednání s Řeckem a nutnost určité diplomacie, aby nenastala větší katastrofa, než se dá nyní očekávat. Autor připomíná, že uražené Německo po první světové válce také nepřineslo nic dobrého.

Další proměnnou, která v analyzovaném období vstupovala do řecko-unijních vyjednávání, byla otázka válečných reparací, které Německo nikdy nesplatilo. Ačkoliv nároky na jejich doplacení zaznívaly z řecké strany již na počátku krize, v roce 2015 byly požadavky o poznání důraznější. Historické souvislosti ohledně tohoto tématu rozkrývá Zbyněk Petráček v článku *S džinem dluhů* (3/2):

„V Aténách se říká, že trvá-li Německo na úplném splacení řeckého dluhu, tak ať i Berlín splatí svůj dluh Řecku z roku 1942. Jak připomíná Der Spiegel, okupace různých zemí třetí říší je ničila i finančně (třeba česká koruna byla devalvována o třetinu, aby Německo levně nakupovalo zboží). V roce 1953 na konferenci v Londýně bylo téma německých reparací odsunuto na dobu po uzavření mírové smlouvy – ale ta nikdy nepřišla. Místo ní byla v roce 1990 uzavřena smlouva „4+2“ o sjednocení Německa, která se dluhy nezabývala. Podle historika Ritschla je tak Německo „největším dluhovým hříšníkem 20. Století“. Lze dodat, že táž Spolková republika, jež profitovala z velkorysosti a solidarity spojenců v roce 1953, upírá stejnou velkorysost a solidaritu Řecku.“

V článku *Atény hrozí Berlínu exekucí* (12/3) vyčísluje Robert Schuster celkovou sumu, kterou by Řekové mohli po Němcích vymáhat, na 332 miliard eur. Řecko Německu hrozí konfiskací německého majetku na řeckém území, pokud nedojde k poválečnému vypořádání. V textu objasňujícím válečnou minulost je zmíněn příběh vypleněné obce Distomo, jedné z mnoha. Autor doplňuje zjištění německého týdeníku Der Spiegel, že se vláda v čele s Helmutem Kohlem v době uzavírání smlouvy 4+2 „vědomě snažila držet státy jako Řecko zcela mimo jednání. Tím mělo být zabráněno, aby se do smlouvy dostaly formulace, které by otevíraly možnost nárokovat případné odškodnění za okupaci.“

Po dlouhé době kategorického odmítání začaly v roce 2015 být slyšet i v Německu hlasy, které by byly pro odškodnění řeckých válečných obětí (Odškodné Řekům získává podporu v Bundestagu, 19/3). Hlasy „pro“ se objevily u postkomunistické levice Die Linke, Zelených, ale i vládní SPD. „Vláda Angely Merkelové tyto požadavky odmítá, protože prý po znovusjednocení země ztratily legitimitu.“

Zbyněk Petráček považuje řecké požadavky na splacení reparací jako „vykutálené.“ „Položí-li problém do etické roviny, pak morální zátěž neplatiče bledne před morální zátěží agresora a genocidníka. Vykutálené, že. Ale v jedné úvaze má Tsipras pravdu. I když to nikdo neřekl explicitně, už v roce 1953 každý tušil, že Německo reparace platit nebude. A stejně tak mohl každý tušit, že ani Řecko své dluhy nesplatí. V tomto smyslu je německá přísnost na dlužníka pokrytecká“ (*Morálka roku 1945*, 12/3).

Časté téma článků v předchozím zkoumaném období, podobnost mezi českou a řeckou ekonomikou a případné nevýhody přechodu ČR na euro, nebyly v roce 2015 již téměř vůbec na pořadu dne. Jednou z mála výjimek byl sloupek Petra Kamberského *Česko Řecko* (27/1), ve kterém autor připouští, že účast ve společné měnové unii s Německem a Rakouskem by pro nás byla vhodná. Nešel by však do měnové unie s Řeckem ani Portugalskem, jejichž přístup tvrdě odsuzuje: „Příběh řeckých dluhů není ani tragédie, ani komedie, ale politická fraška. Žít si luxusně na dluh, pak zinkasovat další peníze a nakonec dluhy odmítnout splácet slovy „Konec ponižování!“

Naopak zůstává, i když v menším měřítku, snaha politiků se skrze Řecko pohádat a dokázat svou správnou politiku. „Sobotka s Babišem se dnes pohádají o cokoli,“ píše Petr Kamberský v komentáři *Dva kluci v Řecku* (23/6). „Ministr financí Andrej Babiš by nechal Řecko zkrachovat a premiér Bohuslav Sobotka by je za každou cenu zachránil.“

Faktem zůstává taktéž to, že „Řeckem“ si nikdo být nepřeje. Metonymie být či nebýt Řeckem, byla sice ve sledovaném období méně přítomná, než v tom minulém, ale přesto se vyskytla v případě krachu rakouské banky: „Rakušany zlobí přirovnání k „Miniřecku“ kvůli krachu banky Hypo Alpe Adria (...) Komentátor Daily Telegraph Jeremy Warner se citelně dotkl národní cti Rakušanů, když varoval před tím, že se z Rakouska může stát nejnovější noční můra zadluženosti v Evropě“ (*Vídeň není v Řecku*, Marek Kerles, 10/3).

Řecko se však mělo stát exemplárním a odstrašujícím případem. Petr Kamberský v sloupku *Chyba výpočtu* (30/6) upozorňuje, že „Premiér Tsipras nesmí vyhrát, protože by pak už v Evropě nikdy nikdo nesplatil ani grešli.“ Jan Žižka v komentáři *Vyříznout*

nádor označuje Řecko za „strašáka, který ohrožuje eurozónu téměř dekádu a pro jistotu navrhuje skoncovat s nejistotou vyříznutím řeckého nádoru z eurozóny.“

V rámci rubriky *řecká krize* vznikl i text *Čeští turisté zůstávají Řecku věrní* (30/6), který ač odlehčenější tematikou, také tvoří rámec pohledu na Řecko. Zatímco v předchozím období prvního vrcholu se Češi Řecka zalekli a dávali přednost zemím jako Turecko, LN byly při tom a tuto volbu reflektovaly. V roce 2015, v době, kdy byly omezeny výběry z bankomatů na naprosté minimum, se redaktoři Lidovek ptali turistů na jejich názor na dovolenou v této zemi. Zaznívají citace jako „Řekové jsou pověstní tím, že vám neukradnou ani cent (...) Zejména na ostrovech fungují služby jako dřív. Řekové jsou, jak známo, pohodáři.“

5.2.2 Mladá fronta DNES

MF DNES, v té době již společně s LN součástí holdingu Agrofert, pokračovala i v roce 2015 v ostrých soudech na řeckou adresu. V případě voleb reagoval komentátor Teodor Marjanovič na vítězství Syrize touto ironií: „Nalijme si! Poslali jsme do háje všechny, kteří od nás chtěli, abychom se uskrovněovali a dali tak do pořádku státní finance“ (*Voní to ouzem, duní grexitem*, 26/1).

„Řekové ve volbách ukázali svou nadutou lehkovážnou tvář. Na jihu Evropy je překrásná země, která by se už díky tisícero svých malebných ostrůvků, zátok a pláží a asi podobně nepřebornému počtu antických památek mohla při troše snahy uživit jen z turistiky. Místo toho je z Řecka, natvrdo řečeno, dost nesnesitelný vyděrač, s jehož ukřivděnou umíněností, pyšnou neukázněností a takřka gangsterským pojetím spolupráce na starém kontinentu si nikdo pořádně neví rady,“ komentuje směle Marjanovič.

Lehce vyřčené pravdy o tom, jak by se země mohla uživit navzdory realitě. Řecko jako vyděrač a gangster, oproti „starému kontinentu,“ čímž se komentátor pravděpodobně snaží navodit sentiment dobrých mravů starých časů a noblesy, jimiž oplývající Evropa gangsterským praktikám Řecka ani „nerozumí“. Článek po mezititulku *Hlavně se nepředřít* pokračuje popisem „zpyvykané politické kultury.“ Dle autora si Řecko zvyklo se zadlužovat a na jakoukoli konkurenceschopnost rádo rezignovalo. Rozhodně je alespoň částečné pravdivý fakt, že Řecko není příliš konkurenceschopné a jeho instituce

dovolily přerůst byrokracii nad mez, kdy mnohdy brání vstupu nových podnikatelů na trh. Je ale otázkou, zdali je správné a z hlediska novinářské etiky i jakékoli objektivity vhodné vytvářet sugestivní obrazy Řeků jako líných rentiérů pro dokreslení zamýšleného obrázku: „Po ránu vínečko či firťánek ouza, pak siestička, kvečeru vyjíždka lodí, případně novým bourákem koupeným za tučné benefity přidávané ke mzdám ze státních, tedy zahraničními půjčkami napájených veřejných peněz. Čili jakápak snaha využít peníze k tvůrčí aktivitě.“

Podobné je i hlavní sdělení rozhovoru Zuzany Kubátové a Martina Petříčka s bankéřem Pavlem Kysilkou. Kysilka se vyjadřuje o Řecích tak, že: „K jejich mentalitě patří mít nataženou ruku. Nedělat reformy, nesnižovat penze, nehnat lidi do práce, neměnit nic na jejich sociálním pohodlí. Vědí, že eurozóna zatím funguje jako penězovod pro nedisciplinované členy svého klubu“ (*Řekové nemají vůli utáhnout si opasky*, 20/6).

Jelikož v MF DNES je zastoupena i rubrika fórum čtenářů, ve kterém mohou reagovat na některé články, za zmínku stojí například reakce Víta Němečka na Marjanovičův článek „*Voní to ouzem, duní grexitem*,“ ve kterém sice souhlasí s mnohými tezemi komentátora, ale vyčítá mu jednostranný pohled, který opomíjí vlastní zájem německých a francouzských bank na řeckých půjčkách. V textu *Vinu nesou i Francie, Německo a Unie* (27/1) zmiňuje zároveň podmiňování některých půjček od Německa nákupem údajně nepotřebných zbrojařských technologií.

Podobné protipóly, jako starý kontinent a gangsterské Řecko prezentované Teodorem Marjanovičem, jsou tradiční sever a jih v článku Evy Moniové „*Řecko vs. Německo. Lídři evropských bloků hrají o zachování tváře*“ (17/2) – „V bitvě proti sobě stojí méně rozpočtově disciplinovaný jih Evropy a státy, které dokázaly svou chuť utrácet držet jakžtakž na uzdě. Z první skupiny je momentálně na pranýři Řecko, které odmítá přísné podmínky pro splácení svého dluhu, sever Evropy vedený Německem mu však nehodlá ustoupit.“

Obava z činů nové vítězné vládní strany Syriza verbalizovaná takřka všemi českými i evropskými státníky se promítla i do článků MF DNES. *Evropskou unii děsí, že volební triumf Syrize v Řecku nakazí další země*, píše Luboš Palata 24.1. Nejvíce zmiňovaným

je španělské hnutí Podemos, jenž je spřízněné s řeckou Syriza a ve všech médiích uváděno jako noční můra evropských státníků.

Řecko jako prostor pro exemplární přístup vyjádřila analytička Raiffeisenbank Helena Horská: „Navíc nesmí měřit dvojím metrem. Pokud by Řecku Trojka povolila příliš, ostatní „problémoví“ členové eurozóny by si mohli nárokovat totéž. „Proč by se Španělé, Portugalci či Italové měli omezovat, když Řekové nemusí a ustupuje se jejich tlaku. Navíc letos se konají volby ve Španělsku - řecký výsledek může posilovat podobné strany a hnutí v jiných státech“ (*Řecká hrdost může potopit i českou korunu*, Eva Moniová, 27/1).

Přesto se Luboš Palata pokusil o smíření více perspektiv hledících na řecký problém. Zdůraznil, že Syriza nejsou druzí komunisté a uznal Řekům po několika let určitého strádání touhu po změně a zmenšení sociálních rozdílů. Při jednání mezi Řeckem a Trojkou by doporučoval pokus o vzájemné pochopení a vstřícný přístup: „K Řecku, i když v něm bude vládnout Syriza, bude třeba přistupovat s klidnou hlavou a bez předsudků. Dohodnout se na restrukturalizaci, nikoli nutně odepsání dluhu, tak aby splátky neblokovaly nastartování řecké ekonomiky, růst zaměstnanosti, nutné investice“ (*Dejme Řecku šanci. A modleme se, aby to dobře dopadlo*, 24/1).

Podobně jako po lednových parlamentních volbách se i po vyhlášení referenda o přijetí podmínek věřitelů na přelomu června a července zvedla vlna obrovské kritiky směřované na Řecko.

Důležitým tématem sledovaného období byla uprchlická vlna, která Řecko zasáhla ve zcela nevhodnou dobu vrcholu ekonomické krize a sníženého stavu zaměstnanců, kteří by mohli na řešení krize uprchlické participovat. Mladá fronta popisuje dramatickou situaci na ostrovech Kos, Lesbos a Rhodos v článku *Uprchlíci hatí turistiku, naději zchudlého Řecka* (Luboš Palata, 3/6). Právě tyto ostrovy jsou nejbližší tranzitní cestě z válečných území v Sýrii a Iráku. MF doplňuje informace místních, dle kterých situace není vždy tak černá, jak média popisují, ale problém nastává až v další fázi, a to v Athénách po vyřízení dokumentů na policii – kapacity uprchlických center, kam jsou následně distribuováni, absolutně nestačí a běženci se hromadí v athénských ulicích.

Dalším tématem rezonujícím v roce 2015 byl řecký požadavek na vyplacení válečných reparací Německem. MF DNES jej 12. 3. otevírá titulkem „*Řecký premiér žádá po Německu obří válečné reparace.*“ Využitím slova „obří“ je dle mého názoru uvozována neadekvátnost takového požadavku, či výše požadované sumy. Dále v textu je ovšem rozvinut kontext dosavadního vypořádání a nárok je novinami v podstatě legitimizován. Luboš Palata také objasňuje, že vláda Alexise Tsiprase není první, která o vyřešení válečných záležitostí žádá.

„Řecko tuto otázku s Německem nikdy právně neuzavřelo a je jedinou existující zemí EU, která může skutečně tyto nároky vznášet,“ uvedl pro MF DNES informovaný stredo-evropský diplomat. Bývalé Československo reparace také nedostalo, ale „odškodnilo“ se zabavením sudetského majetku.“

„Německo v šedesátých letech sice odškodnilo řecké oběti nacismu (asi dvěma miliardami korun), ale s Aténami nikdy neuzavřelo otázku majetkových škod, jež vznikly během nacistické okupace. Ty byly Řeckem vyčísleny na 160 miliard eur. Součástí částky je také 7 až 11 miliard eur, které museli Řekové „půjčit“ třetí říši z rezerv své národní banky a jež Německo nikdy nevrátilo.“

Kriticky řecký požadavek reflektuje například Luboš Palata v článku: *Řecko chce reparace, ne reformy* (24/3), jímž opomíjí již dosavadní provedené reformy. Přímo odsuzující řecký požadavek je komentář Teodora Marjanoviče: *Řeči o reparacích ukázaly, jací drzouni Řecku vládnou* (10/2): „Zdravý rozum sice stále velí uchovat Řecko v zóně společné evropské měny, neboť jeho případný vyhazov by přinesl daleko více otřesů než klidu a zadostiučinění, jenže chování představitelů nové aténské vlády v posledních dnech natolik připomíná drzé spratky, že by i kdekdo klidný a rozumný nejráději začal stříhat metr (...) Musí jim docházet, že zrovna v tomhle není radno berlínskou vládu coby klíčového hráče mezi věřiteli dráždit, protože reparace jsou od německého sjednocení před více než čtvrtstoletím mimo debatu. To je obecně akceptovaná záležitost. A to už proto, že nikdo logicky nechce, aby se opakovala minulost z doby po první světové válce, kdy do astronomických výšin vyšponované reparační požadavky vůči Německu notně přispěly k nestabilitě Výmarské republiky a nástupu nacismu.“

Poslední argumentace působí až komicky, srovnáme-li ekonomickou situaci současného Německa s tou řeckou. Autor nemá ani zmínkou potřebu dotknout se válečných událostí a určitého dílu viny, za který by potenciálně mohla být nesena odpovědnost. Varuje před jakousi německou ekonomickou krizí, kterou by mohl způsobit řecký nárok, a tak raději nechává břímě případného bankrotu na Řecku.

5.2.3 Právo

V druhém sledovaném období Právo častěji, než dříve vycházelo z německých deníků Bild, die Zeit či die Welt, od nichž přejímaly citace týkající se následujícího postupu vůči Řecku i z hlediska pohledu na řeckou krizi. Například článek *Řecko slibuje tažení proti daňovým únikům i korupci* z 24. února cituje berlínský Der Tagesspiegel používající lékařskou terminologii: „Stále je otevřené, zda se řecký pacient může znovu hospodářsky uzdravit.“

Analýzu skutečné situace běžných Řeků namísto pouhých ekonomických ukazatelů nabídl Právo například v článku: *Bez školení* Jana Kellera z šestého února. „Občansky uvědomělí lékaři si vyhrazení každý týden určité dny, aby mohli ošetřovat lidi, kteří nemají peníze na placené ošetření, takže zůstali bez přístupu k lékařské péči. Zámožnější pacienti, kteří dosáhnou na koupi léků, věnují část z nich těm méně šťastným. Jiní občanští aktivisté provozují ve svém volném čase střediska potravinové pomoci a zajišťují financování distribučních sítí, jimž proudí základní potraviny od místních farmářů k lidem, kteří zůstali zcela bez prostředků. (...) Další dobrovolné organizace se starají, aby zchudlé rodiny, jejichž počet v posledních letech prudce vzrostl, nezůstaly bez střechy nad hlavou.“

Na popis zmenšování ekonomiky, zániku firem i pracovních míst upozornil Daily Telegraph, jehož údaje převzalo Právo do článku: *Řecká ekonomika ztrácí denně 613 míst* z 21. května. Ztrátu velkého množství obyvatel reflektoval deník Právo v článku: *Lidé byli odhodláni riskovat, zaznělo také u uren* (26/1). Na dvě stě tisíc Řeků opustilo svou zem, což představuje největší uprchlickou vlnu od konce občanské války v roce 1949. Deník The Guardian ji označil „největším únikem mozků v pokročilé západní ekonomice za moderní dobu.“

Podobně jako v ostatních médiích do analýz ekonomické krize vstupovaly další důležité proměnné, které ovlivňovaly dění v roce 2015, a to sankce proti Rusku jako důsledek anexe Krymu a také uprchlická krize. *Uprchlíci rozhodují o osudu Evropy* (Miloš Balabán, 19/6). V textu *Evropa kolabuje* (22/6) europoslanec Tomáš Zdechovský²⁸ upozorňuje na katastrofální situaci speciálně na řeckém ostrově Lesbos, kde se „bouří uprchlíci žádající lepší podmínky a rychlé vyřízení jejich žádostí. Jenže to by Řekové museli přijmout ještě dalších 1000 úředníků, na které nemají peníze,“ upozorňuje europoslanec na střet řeckých problémů.

Mnohem více, než v předchozím sledovaném období rezonovala otázka válečných reparací, které za Řecko vyčíslil i jeho nejvyšší soud. „Německo dluží Řecku v reparacích za nacistickou okupaci za druhé světové války 278,7 miliardy eur (asi 7,5 bilionu korun). (...) Částka zahrnuje náklady na infrastrukturu zničenou za války, ale i požadavky na odškodnění pro příbuzné obětí. Mardas (náměstek řeckého ministra financí, pozn.) také dodal, že takzvaná okupační půjčka, kterou nacistické Německo získalo od řecké centrální banky bezúročně, má hodnotu dalších 10,3 miliard eur. (...) Německo řecké požadavky odmítá s tím, že už v roce 1960 s Aténami uzavřelo dohodu o reparacích ve výši 115 milionů marek, které vyplatilo“ (*Řecko chce po SRN miliardy za okupaci*, 8/4). V médiích postupně začaly zaznívat i německé souhlasné reakce, například v článku *Práva Gauck opatrně připustil možnost válečných reparací Řecku* (4/5), který cituje slova německého prezidenta pro *Süddeutsche Zeitung* (SZ). „Spolková republika jako země plně si vědomá svých dějin by měla zvážit možnost případných reparací. Němci jsou potomci těch, kdo ve světové válce zanechali po sobě v Evropě destruktivní stopu. (...) SZ zveřejnil Gauckova slova přibližně měsíc poté, co vláda kancléřky Angely Merkelové odmítla nejnovější požadavek Atén na odškodnění za nacistickou okupaci.“

V prvním pololetí roku 2015 byla otázka „grexitu“ aktuálnější, než kdy jindy. V souvislosti s vítězstvím levicové Syrizey, označované všemi médii za radikální levice, vzrostly obavy unie o kompatibilitu Řecka s evropskou integrací a vůli dohodnout se ohledně podmínek věřitelů. Maximální vyhrocení přišlo s vyhlášeným referendem o souhlas s podmínkami věřitelů, které premiér Tsipras vyhlásil na konci června. „*Berlín:*

²⁸ Za KDU-ČSL

*přijde-li z Atén NE, pak Řecko v eurozóně končí“ (30/6). Představitelé Trojky vnímali vyhlášené referendum jako hlasování o ochotě Řeků setrvat ve společné měnové unii, ačkoliv dle většiny Řeků nebylo toto téma vůbec na pořadu dne. Wolfgang Schäuble, německý ministr financí se ohledně referenda vyjádřil, že je nutné „udělat všechno pro odvrácení jakéhokoli myslitelného nebezpečí nákazy“ (*Tsipras vyhlásil na truc referendum, 29/6*), přičemž nákazou je evidentně myšlena vzpoura, v dalších zemích.*

Na základě často skloňovaného grexitu novináři vymysleli i několik dalších novotvarů, jako například „graos“ Michala Mocka pro vyjádření chaosu kolem řeckých událostí (*Graos na scéně, 30/6*).

Ačkoliv Právo již v roce 2010 představovalo spíše alternativu k názoru na Řecko vyjadřovanému zbylými médii, v roce 2015 pak reflektovalo uplynulých pět let s podobným odstupem. Zvláště v komentářích Jana Kellera²⁹, které byly ve sledovaném půl roku velmi časté, byla markantní kritika měnové unie jako takové. V komentáři: *Nebojme se eura (5/2)* cituje ekonomku Švihlíkovou³⁰: „Nejen příklad Řecka ukazuje, že došlo k vývoji právě opačnému. Rozdíly mezi zeměmi eurozóny se prudce zvyšují. Chudé jižní křídlo kupí dluhy, bohaté křídlo severní neví co si počít s penězi. Tento problém by se dal vyřešit, pokud by byla společná měna doprovázena jednotným systémem zdanění a společným rozpočtem.“ Keller dodává, že „taková míra solidarity je nemyslitelná v systému, jehož alfou a omegou je všudypřítomná konkurence. (...) Proto lídři Evropské unie navrhuji raději záchranné balíčky, které mají bohaté investory motivovat k tomu, aby si své peníze zhodnocovali v chudých zemích, kde se jim budou místní lidé skládat na jejich další bohatnutí.“

V jiném textu právě Ilona Švihlíková shrnuje výsledky hospodářské politiky škrtnů prosazované Trojkou: zvýšení veřejného dluhu na 175 % HDP a stále větší divergence ekonomik zemí EU, která dokazuje nefunkčnost nastavených pravidel. Řeckou krizi vidí podobně jako mnoho komentátorů i politiků jako „lekcí pro Česko,“ ale proti hlavnímu proudu spíše ve smyslu udržení vlastní suverenity (*Eurozóna jako past, 19/5*).

²⁹ Jenž byl nejen přispěvatelem Práva, profesí sociolog, ale taktéž europoslancem za ČSSD

³⁰ Z rozhovoru pro Právo Naděje na změnu nejen pro Řecko, 2/2

Na další úskalí záchranného balíčku pro Řecko a jeho výsledků upozorňuje novinář a politolog Thomas Kulidakis: „Dosavadní opatření prosazovaná a vedená především Německem se projevila jako nefunkční. Jejich výsledkem je astronomická nezaměstnanost nejen v jihoevropských státech, ale také například ve Francii. (...) Politika úspor a škrťů se vyzkoušela, nyní je čas poučit se z vlastních chyb.“ Dle redaktora je potřeba řešit problém strukturálně a neopírat se o morální hodnocení typu „kdo pracuje víc“. Podle Kulidakise je zapotřebí povzbudit ekonomiku podporou poptávky, včetně domácí: „Ekonomika je tažena především spotřebou obyvatel. Zjednodušeně řečeno – lidé, kteří přijdou o práci, si nekupují výrobky. Firmy proto nemají odbyt, dále propouštějí, tím víc klesá poptávka po výrobcích, dochází k dalšímu propouštění a ekonomika klesá ve stále se prohlubující spirále úpadku. (...) Evropa potřebuje zkusit novou cestu, pokud ta stará nefungovala a nefunguje. V opačném případě by došlo k naplnění definice šílenství Alberta Einsteina. Opakovali bychom dokola stále stejná neúspěšná opatření s očekáváním jiného výsledku“ (*Evropa znovu na rozcestí*, 19/2).

Podobně jako v předchozím sledovaném období se i, v tu dobu již bývalý, prezident Václav Klaus, vyjadřoval kriticky k řešení krize Německem. V souladu s teorií o celkově špatně nastaveném projektu společné měnové unie navrhuje Klaus přerozdělování financí v rámci unie jako jediné řešení, podobně jako probíhalo po znovusjednocení Německa po roce 1990. „Do bývalé NDR se totiž dvacet let posílá tolik, kolik Řecko dostalo v roce 2010 nebo 2011. Tedy zhruba 110 miliard eur. Jestli jsou všichni tak neuvěřitelně solidární, jak o tom mluví, tak to mohou posílat a žádný řecký problém by nevznikl. To samozřejmě asi není standardní názor, řekl Václav Klaus v rozhovoru Jana Vavroně (*Václav Klaus: Oslabení koruny ničemu nepomohlo*, 31/1). V rozhovoru též vytkl existenci eura stagnaci ekonomiky, která je podle něj mnohem větším problémem, než finanční transfery do zemí jihu Evropy.

V komentáři *Řecké dilema* (29/1) připodobňuje Jan Keller situaci v Řecku k dlužnímu otroctví, které bylo na občanské úrovni zrušeno již v antice. „Lze ještě vůbec hovořit o demokracii, pokud bude země bez ohledu na výsledek voleb nucena plně se podřídit vůli těch, u koho se zadlužila?“

Novinář Petr Uhl v podobném duchu viní za současnou situaci tehdejší členy EU, kteří souhlasili se vstupem Řecka do evropských společenství a později měnové unie, tím, že stvrdili jeho splnění maastrichtských kritérií „a kteří až do roku 2009 zastírali zhoršující se stav řeckých financí a klamali evropskou řeckou i českou veřejnost. V Řecku to nebyl socialistický PASOK, nýbrž pravicová Nová demokracie Kostase Karamanlise, jež tam v letech 2004 až 2009 vládla. Syriza je lékem na její podvody a klamání evropské a řecké veřejnosti“ (*Řecko je nadějí Evropské unie*, 26/6).

5.2.4 Hospodářské noviny

To, jaká proměna ve vnímání Řecka Českou republikou (či jejími médii a politiky) proběhla, krátce a výstižně popsal David Klimeš ve sloupku *Řecko, náš vzor* (7/7). „Není to tak dlouho, co Řecko platilo za jednu z nejstabilnějších zemí Evropy.“ To komentátor vysvětluje střídáním dvou velkých stran (ND a PASOK), kdy „volební bonus zajišťoval vítězi pohodlné vládnutí. Tento model byl natolik sexy, že například česká vláda v únoru 2009 schválila změnu volebního systému na většinový dle řeckého (nic z toho nakonec nebylo). O šest let později je Řecko symbolem politického rozvratu. To, že Syriza má za sebou většinu voličů, kteří poslušně hlasují pro každou sebevraždu, kterou premiér Tsipras nabídne, na věci nic nemění.“

Mnoho článků HN vyjadřovalo názor, že Řecko se vlastně už vůbec do Evropy nehodí, neb nesdílí její hodnoty. „Chování a rétorika nové řecké vlády narušují dosavadní evropská pravidla a mohou vést až k zpochybnění základní hodnoty evropského sjednocení – solidarity. Ta v sobě neskrývá jen pomoc, ale i odpovědnost,“ píše Martin Ehl v článku *Tsiprasova rukavice* z šestého února. Lehkovážnost a nenasytost řeckého národa s ostrými lokty prezentuje ve svých článcích Silvie Housková, například v titulku článku *Řecký plán: Prostě dejte peníze* z osmého července, tedy z doby, kdy Řekové jednali o vhodnějším nastavení parametrů pro jejich ekonomiku.

Že Řecko namísto integrace volí izolacionismus, podobně jako Putin, píše Anne Applebaumová (*Řecko a nově rozdělená Evropa*, 10/2): „Popravdě řečeno, Řekové učinili absurdními veškeré politické kategorie, které v Evropě normálně používáme.“ Dle autorky nejde u Řecka o dilema, zda šetřit či rozhazovat, ale zda pokračovat v prohloubení integrace či se postupně vzdalovat společnému projektu. Touhu po tom druhém prý jasně Syriza favorizovala odsouzením sankcí proti Rusku.

Odepsání Řecka z evropského prostoru je cítit už jen z nadpisu článku Davida Klimeše *Sbohem, Řecko* z 29. června. O tom, že se Řecko vzdaluje politice integrace, píše Petr Fischer v článku *Řecká krize: Únos politiky z Evropy* (13/7). „Podstata sporu o podobu existence či neexistence Řecka v rámci eurostruktur leží někde tady – v odlišných představách o tom, co je společná evropská politika, přesněji, jak lze ve společném evropském prostoru smířovat politické a ekonomické ohledy a které z nich skutečně vládnou.“ V době vzniku společné měnové unie a přijímání Řecka a dalších jihoevropských států do ní, měla dle Fischera navrch politika. „Ekonomický diktát Německa, jak celé vyjednávání chápou Řekové, je jen pokusem vrátit do eurozóny ekonomickou racionalitu, která ji od začátku chyběla.“

Vztah k Rusku byl pojednáván zvláště na počátku roku 2015, kdy Syriza po svém vítězství s podporou prezidenta Putina začala kalkulovat, odsouzením sankcí: „*Řecko bodá Evropu do slabin. Ohrožuje ekonomiku i jednotný postup vůči Rusku*“ (Silvie Housková, 30/1). Spekulace o možných důsledcích potenciálního spojení Ruska a Řecka, v důsledku přílišného ponížení Řecka, nabídl Michael Romancov (*Vyděděné Řecko by nahrálo Putinovi*, 29/1). Politický geograf Romancov vidí Syrizu jako „problém politicko-bezpečnostní“ a nachází paralely s „vydědenci“ let dvacátých, Němci a Rusy – kteří pak rovněž dospěli k dohodě bez přítomnosti vítězných mocností první světové války.³¹

Až s určitým odstupem, až ve víkendovém speciálu *Řecká krize* z 3. – 6. července, referovaly Hospodářské noviny ve větší míře o problémech Řecka s uprchlíky (*Řecko řeší další problém: nezvládá nápor uprchlíků*, Simone Radačičová). Autorka objasňuje důležitá fakta kolem dalšího kolapsu, který se v této zemi děje. Popisuje situaci dobrovolníků z řad běžných lidí, kteří nově příchozím uprchlíkům pomáhají. Zmiňuje, že právě vlivem ekonomické krize a úsporných opatření nejsou prostředky pro adekvátní řešení jejich situace. Po příjezdu na řecké ostrovy je tamní policie na krátkou dobu zadržít, snímá otisky jejich prstů a zaregistruje je do databáze. „Nedostatek policistů i úředníků ale vede k velkým prodlevám. Pokud by Řecko nezvládalo registrovat uprchlíky a dostatečně kontrolovat vlastní hranice, tak bude čelit vážným důsledkům. Podle vysoce postaveného zdroje HN z evropských institucí by musela

³¹ Autor naráží na Rapallskou smlouvu z roku 1922

Evropská unie znovu začít hlídat řecké hranice a vyloučit zemi ze schengenského prostoru,“ popisuje Radačičová další hrozby směřující na Řecko.

V krátkém komentáři ze stejného dne se v souvislosti s výše popsáním článkem vyjádřil s notnou dávkou empatie Petr Honzejek: „Roztrpčení Řeků, v jejichž zemi se hromadí statisíce imigrantů, je pochopitelné. Jsou v překérní situaci, již nezavinili, a zbytek Evropy jim pomáhá neochotně a nedostatečně. Snadno domyslet, co asi tak letí hlavou Řekovi, když se doslechne o protiimigrantské hysterii v současném Česku, kterému přitom nehrozí nic jiného, než že by mělo přijmout pár promile z celkového množství běženců, kteří kempují na řeckých ostrovech i pevnině. Řek by si nejspíš pomyslel něco o maloměstském sobectví, které neumožňuje vidět za nejbližší roh, iracionálním strachu a frustraci. Kdyby Řek viděl šibenice, kterými ve středu hrozili imigrantům demonstranti v Praze na Můstku, možná by řekl: "A víte vy, že to můžu chápat tak, že šibenici chystáte i pro mě? Je vám úplně jedno, jaké mám problémy, nepomůžete." A v duchu by dodal: "A vlastně si chystáte šibenice i pro sebe. Protože když se nenávisť jednou vypustí, nezastaví se" (*Šibenice si stloukáme pro sebe*).

Mnoho článku HN vztahovalo dění v Řecku k situaci u nás, konkrétně i možnosti něco z krize vytěžit. Například v rubrice *Extra* Petr Kain uvádí: „Hrozící bankrot je rovněž velkou investiční příležitostí. Historie ukazuje, že v dobách panických výprodejů se vyplatí investovat a řada řeckých akcií je nyní výrazně podhodnocena“ (*Řecká krize jako šance*, 23/6). Tím zcela racionálně nabádá Čechy k investicím, od kterých by například Andrej Babiš radil dát ruce pryč.

V článku *Rozšíří se řecká infekce?* (6/2) prorokoval Václav Klaus zakonzervování stávající situace v Řecku i v Evropě. Buďto bude situace ještě horší, anebo nastane „brodění se bahnem,“ uvádí. V příspěvku, jako dosud téměř jediný, u otázky případného odpuštění části dluhu přirovnává tuto potencialitu k odpuštění německého dluhu v roce 1953 s tím, že: „toto odpuštění dluhu bylo uděláno zemi, která rozpoutala šílenou světovou válku a masové vraždění. Nic takového Řecko neudělalo. Řecko se pouze dopustilo tragické chyby tím, že vstoupilo do eurozóny.“

Oproti například Právu je existence humanitární katastrofy v Řecku Hospodářskými novinami obvykle silně relativizována a spíše devalvována. Dle Jana Macháčka je

„řecká chudoba iluzí. Ať řecký premiér Tsipras navštíví romské a chudinské osady na Slovensku, v Rumunsku a Bulharsku a srovná je s postavením „řecké chudiny.“ Autor v perexu článku dává slova humanitární katastrofa do uvozovek a ptá se, proč by se měl kdokoliv třeba v Bulharsku nad ní pozastavovat (*Silácké řeči o řeckém dluhu*, 30/1). Většina článků již také s určitým nádechem (makroekonomické) úlevy bagatelizuje případný bankrot: „*Řecký bankrot? V Evropě už nikoho nestraší. Přežije euro i ekonomiky*,“ píše Marek Hudema a Silvie Housková (23/6), devalvující řecké problémy.

Významné téma konce prvního pololetí 2015 bylo vyhlášení všeobecného referenda o přijetí podmínek Trojky. Silvie Housková přistoupila na rétoriku Jeana-Clauda Junckera i Angely Merkelové, že jde o referendum o setrvání v eurozóně. Svůj článek z třicátého června nazvala: *Řekové zvolí, zda pohřbí euro*.

Hospodářské noviny se tématu referenda zhostily s apelem pro vyslovení „nai“, řecky „ano“. V rámci novin však vznikla anketa, kde figurovala též obhajoba pro opačný názor, tedy „oxi“ pokračování programu pomoci za stávajících podmínek, který vyjádřil novinář Thomas Kulidakis působící v jiných médiích. Zatímco Julie Hrstková, redaktorka HN, tvrdí, že jediné pokračování v dosavadní „lčbě“ je ekonomicky racionální volbou, jakkoli chápe nespokojenost řeckých občanů se současnou situací. Vynáší ovšem (řečnickou) otázku, zda šlo o léčbu špatně naordinovanou Trojkou, či Řeky aplikovanou. Thomas Kulidakis namísto toho volá po změně řešení krize, které zkrátka nefungovalo. „Zatímco Řekové škrtali a dokázali snížit výdaje svého státu o třetinu, dosáhnout primárního přebytku, tedy stavu, kdy by bez nutnosti splácet půjčky, byl řecký stát soběstačný, ekonomika se propadla o čtvrtinu, nezaměstnanost šplhá ke 30 procentům³², u mladých do 35 let dokonce k 60, narostl počet bezdomovců, 45 procent penzistů žije pod hranicí chudoby. Řekové mají právem pocit, že špatně již bylo, hůř o moc už být nemůže. (...) Výsledky jsou po pěti letech zřejmé, řecký dluh se zvýšil z původních 115 na 180 procent HDP, a to i po částečném seškrtání v roce 2012. Z půjček zůstalo samotnému Řecku pouhých 10 procent, zbytek směřoval na sanaci dopadů krize a přelil se zpátky převážně do francouzských a německých bank“ (*Jak mají Řekové volit v referendu*, 3/7).

³² Zvýšení z 10, 2 procent v prosinci 2009, Zdroj: Evropská komise, Bloomberg

O týden později nové slovíčko *oxi* použil David Klimeš v opačném významu: *Oxi revolučnímu defétismu Tsiprase* (10/7). Redaktor se domnívá, že odmítnutí mělo od Řeků přijít buďto na počátku, bez následné „pomoci“, anebo vůbec. Nyní už je pozdě: „Pokud nyní vláda Tsiprase chce jít se svým národem na smrt, protože za jeho utrpení mohou jiní, tak to prostě není přijatelné.“

„Vzhledem k tomu, jak nepřijatelně leckdy vystupují čelní představitelé strany Syriza, není nic jednoduššího než prostě mávnout rukou a říct, že na Řecko už takřikajíc kašleme. Už to koneckonců slyšíme z Německa, několika menších zemí eurozóny a tradičně i od českých ekonomů a politiků, kteří mají vždy po ruce jednoduchá řešení, na která podle nich hloupí Evropané nedokážou přijít. Oprávněná frustrace z Řecka by nám neměla zakrýt, že na vině nejsou jen líní a nevděční Řekové,“ upozorňuje Ondřej Houska (*Řecko stále заслужuje pomoci*, 7/7). Houska ukazuje i druhou stranu pomoci Řecku: „Státy s eurem si tak koupily ozdravení vlastního bankovního sektoru: kdyby nezachraňovaly Řecko, musely by pomáhat svým bankám (...) Věřitelé by tak měli zapomenout na svou posedlost primárními přebytky řeckého rozpočtu a výměnou za snížení dluhu pro Řecko připravit program ve stylu, který poskytuje Světová banka rozvojovým a rozvíjejícím se zemím: posílení základních státních institucí a správy, opatření proti klientelismu a korupci, zlepšení podnikatelského prostředí,“ navrhuje alternativu redaktor.

5.3 Rámce dominující v prvním pololetí 2010

5.3.1 Sever proti Jihu

Tento rámec by se dal nazvat také jako líní Řekové versus pracovití Němci. Nejen, že Němci jsou pracovití, fiskálně zodpovědní, hospodaří s přebytkem, ale svého těžce vydělaného luxusu jsou dokonce ochotni se vzdát. Dílem líných Řekům jsou nuceni vzdávat se těchto přebytků ve prospěch jižanů, kteří je nezodpovědně utratí. Tento rámec byl využíván jako ústřední šablona textů zvláště Lidových novin. Zvláště Lenka Zlámalová využívala tento obraz například v komentáři *Chovní a tažní Evropané*: „Dotování jižané si dopřávají luxusnější život než platící severané.“ V textu však chybí konkrétní informace o tom, jak konkrétně se to projevuje, jaké jsou reálné hodnoty peněz, platy a ceny v dané zemi, o jaký životní standard se jedná. Zlámalová rámec sytí

také vyzdvižením Němců za solidaritu, kterou Řecku projevují na základě odčinění válečných zločinů.

Společně s Německem jsou do skupiny právem bohatých a zodpovědných řazeny i severské země. K obrazu Řecka jsou naopak přidružovány Španělsko, Irsko, Itálie, Portugalsko - země, které jsou rovněž označovány jako rizikové a často přímo jako PIGS – „prasata“, výraz, který novináři přejímají od některých zahraničních analytiků. Mezititulek: *Prasata jsou v potížích* využívá například Marek Hudema (*Pomoc Řecku? Padají obří sumy.*, Lidové noviny, 30/4).

Řecko je označováno za „zlobivé děcko eurozóny, jejího nejméně spolehlivého člena a nejslabší článek“ (*Řecko nepadne, sliboval Trichet*. Lidové noviny, 9/4). Německo je v opozici k tomu viděno jako „ostrov stability celého hospodářského bloku“ (*Dejme Řecku peníze, sílí hlasy*. Lidové noviny, 1/3). Přestože v některých člancích zaznívaly i informace, že s rozpočtem podváděly i země, jako Francie či Německo, vinu za to neunesou. V tu chvíli je problém viděn jako problém unie jako takové, ačkoliv ve zmiňovaných člancích tento rámec nepřevažuje. „Na euro by neměl mít nárok nikdo se státními dluhy vyššími, než 60 procent HDP. (...) Jenže i spořádání Němci a Rakušané dluží víc než šedesát procent,“ píše Zlámalová (*Dotace na státní bankrot*. LN, 15/1).

Obraz Řeků jako líných Lenka Zlámalová potvrzuje i v článku *V zemi, kde se nedodrží pravidla* (LN, 30/1), kde píše, že „Řekům chybí motivace a elán“ a postrádají jakoukoli konkurenční výhodu.

Jako doporučený postup byl často volen odchod Řecka ze společné měnové unie, která je jen pro ty silnější a zároveň skromnější. Když si Řecko pomoci unie neváží, vzhledem k mediálně sledovaným demonstracím v zemi, ať jde. Solidaritu Německa mu nikdo nevnucuje.

5.3.2 Jde o stabilitu společné měny a zbytku eurozóny

Dle tohoto rámce se můžeme oprostít od emočního soucítění s Řeckem i od jeho odsouzení. Podstatné je racionální a rychlé rozhodování ve prospěch udržení ekonomické stability v celém evropském projektu. Podle tohoto rámce udělala i Evropská unie zpočátku mnoho chyb tím, že stále (ne)transparentně rozvažovala, jakou formu záchrany může Řecko očekávat, a zdali vůbec nějakou. Bity na tom pak měly být

další nevinné evropské státy. Tento rámeček se objevil například v článku *Příliš Pozdě na pomoc* (Pavel Kohout, Lidové noviny, 6/5). Dle autora by rychlé jednání mohlo zabránit rozšíření krize do ostatních zemí.

5.3.3 Řecká krize jako virus aneb jít řeckou cestou

Řecká krize, se jako infekce a epidemie může přenést do jakékoliv jiné oblasti, zvláště do již rizikových dalších jižanských států, či do Čech. Česká republika byla hojně s Řeckem srovnávána a strašeni, že můžeme dopadnout, jako Řecko zaznívalo jak od českých politiků, tak mnoha novinářů. „Balkánská siesta na cizí účet,“ jak řecké využití pomoci nazývá Lenka Zlámalová (*Chovní a tažní Evropané*. Lidové noviny, 22/2), se může přenést i na iberský či apeninský poloostrov anebo dokonce do ČR. I my si dle novinářky žijeme pohodlněji, než Němci (*Řecké výhody jsou i na nás moc*, LN, 13/5). Chování Řeků i Čechů v rámci unie označuje za parazitování líných na pracovitých.

To, že řecká nákaza může brzy dorazit i k nám, prohlašovali i novináři MF DNES. Ačkoliv nezaznívá, jak konkrétně se to děje či jaké jsou podklady pro toto tvrzení, píše Kateřina Koubová: „*Řecká chřipka dorazila přes Pyreneje i k nám*“ (6/5). Dle Aleše Michla a jeho článků publikovaných v MF DNES je možné, že „prasatům se brzy připojíme i my.“

Druhý způsob interpretace, než že nákaza se k nám nějak dostane, je i vědomé rozhodnutí pro vykročení řeckou cestou. Před tím varovali zvláště čeští pravicovní politici. Například prohlášení Miroslava Kalouska v rozhovoru pro Právo, kde rozlišil, které cesty vedou do Řecka, a které mimo něj (*Než se současnou soc. dem. do Řecka, to raději do pozice, říká Miroslav Kalousek*, Oldřich Danda, Právo, 7/5)

Přesto i Právo v některých člancích varovalo před cestou do Řecka, jež vidělo jako metaforu bankrotu: „*Nezatočíme-li s korupcí, čeká nás osud Řecka*“ (Pavel Karban, 19/5).

5.3.4 Vinu nese euro

Kontrastní rámeček k většině zbylých představuje obraz Řecka jako oběti špatně nastaveného systému společné měny. Tento rámeček byl často využíván projevy prezidenta Václava Klause, dle kterého bude Řecko jako exemplární příklad nakonec sloužit cíli většímu poevropštění a centrálnímu řízení ekonomik z Německa.

Objevuje se v článcích: *Za potíže Řecka může euro, řekl Němcům Klaus* (MF DNES, 28/4). Dle Klause by Němci jako „strůjci evropského projektu“ měli nést i negativní důsledky, které se v některé ze zemí přihodí. Solidaritu Klaus vidí ne jako nadstandard, ale jako zcela automatickou součást řešení podobné krize (*Klaus: Němci musí nést i záporu integrace*, Právo, 30/4).

Tento rámec se v Lidových novinách objevil i v rozhovoru Lenky Zlámalové s bankéřem a historikem Davidem Marschem: „Problém je v podstatě eura. Tak rozdílné země nemohou bez rozpočtové a politické unie fungovat s jednou měnou.“ Marsch rovněž snímá část viny z Řecka s tím, že Německo na půjčkách Řecku významně profitovalo a jeho jednání bylo rovněž nezodpovědné (*Eurozóna se časem rozpadne*, LN, 24/4). Tento kritický pohled prezentovala i většina článků Práva. *Například Kdo za to může a kdo za to zaplatí* (Marek Hekrdla, Právo, 7/5) obsahuje informace o vylepšování státního účetnictví i Německem a Francií. Redaktor Hekrdla navíc kritizoval označování Řecka jako jediného viníka a jeho hanlivé označení „prase“, či „obžerná země“ (*Dluhy a prasata*, Právo, 22/5).

V některých aspektech tohoto rámce je vina připisována přímo i Němcům a jejich rozpočtové politice přebytků, která ostatní staví do podřízené role. To nakonec vede k větší divergenci evropských ekonomik. Tento názor projevovala tehdejší ministryně financí Francie, Christine Lagarde. Podle ní německý způsob hospodaření nepřispívá k větší prosperitě Evropy jako celku (*Francouzi prolomili unijní tabu*, Marek Hudema, LN, 16/3).

Řešení bylo někdy viděno jako přechod Řecka na drachmu, aby mohlo měnu dle potřeby devalvovat a přijít na evropské trhy jako více konkurenceschopné. Druhým návrhem bylo přerozdělování financí do méně vyspělých regionů, jako se to dělo v Československu či v Německu po znovusjednocení. Tento návrh zmiňoval především prezident Klaus.

5.3.5 Řecko jako podvodník

Řecko jako nejméně důvěryhodný člen unie, který jen nezodpovědně rozhazuje peníze a neměl by očekávat pomoc. Navíc se jedná o zemi, která se k euru dostala podvodem a je nejvyšší čas na to, aby EU došla s touto zemí trpělivost. Tento rámec byl dominantní

v MF DNES, například v článku Jiřího Štického, kde se o Řecku vyjadřuje jako o „čuněti“ (*Když jde do tuhého, solidarita jde stranou*, MF DNES, 7/1).

Dle mnoha publikovaných článků Aleše Michla z Raiffeisenbank Mladou frontou je „věřit Řecku něco podobného jako věřit Pákistánu“ (29/4). Před jeho prohnitou a „začervenou ekonomikou, ze které je na zvracení,“ bychom si měli dát pozor i my (*Očima analytika*, 25/3).

Řecko jako podvodník a lhář, s nímž není možné mít slitování, je obraz Řecka v článku *Obchodníci s deštěm* Julie Hrstkové (*Hospodářské noviny*, 23/4).

Řešení krize dle tohoto rámce je vyloučení Řecka z eurozóny, či nastavení takových podmínek, které odradí kohokoliv jiného podobně si „zahrávat.“ „Řecko jako memento, že pravidla se nemají porušovat,“ je heslem Miroslava Topolánka, tehdejšího ministra financí Janoty (*Janota: Řecko je varováním pro politiky*, *Právo*, 12/2), i Angely Merkelové: „Druzí si teď dají pozor. Mohou vidět, že cesta s MMF, kterou si zvolilo Řecko, není jednoduchá.“

5.3.6 Skutečný život v Řecku

Obrazy reálných dopadů krize na život Řeků, který odstupuje od stereotypů, byl zpracován v textu Marka Hekrdly *Před Řeckem, za Řeckem* (*Právo*, 11/5). V článku popisuje vysoká procenta občanů žijící pod hranicí chudoby, procenta lidí, kteří si nikdy nemohli dovolit odjet na dovolenou. Ukazuje druhou stranu demonizovaného sociálního systému, který dle autora slouží jako poslední záchranná síť, zvláště v období současné nezaměstnanosti. Až na některé výjimky byl tento rámec v analyzovaném období velmi raritní.

5.4 Rámce dominující v prvním pololetí 2015

5.4.1 Ostře sledovaná nuda

Rétorika ostře sledovaného dramatu (*Řecko, další díl dramatu*, Pavel Kohout, *Lidové noviny*, 20/1; *Krach v přímém přenosu*, Pavel Kohout, *LN*, 30/6; *Řecké drama potrvá celé léto*, Jan Macháček, *LN*, 30/6) bylo v druhém sledovaném období většinou podbarvené sarkastickým tónem. Novináři často reflektovali jejich nezájem pokračovat nadále v probírání řeckého problému. Upozorňovali na jiná témata, jako válku na

Ukrajíně, uprchlickou krizi, energetickou otázku, apod. (*Telenovela nekončí*, Pavla Francová, LN, 27/6). V komentáři autorka tvrdí, že „na tuto telenovelu už se nikdo nechce dívat.“

„Je čas ukončit to nudné řecké drama“ a řešit důležitější problémy. (*Řecko, Řecko, Řecko*, Jan Macháček, LN, 16/6)

5.4.2 Skutečný život v Řecku

Od minulého období přetrval dříve marginální rámec obyčejného života Řeků. Použití tohoto rámce se zintenzivnilo v souvislosti s prohlubující krizí, která byla i evropskými státníky mnohdy označována za humanitární katastrofu. V textu *Athénské sovy nejsou, čím se zdají být* (Ondřej Houska, LN, 24/1) jsou popsány sociální dopady krize a rozsah ohrožení nemalé části řecké populace. Autor v textu popisuje realitu působení charitativních organizací. Viní politiku fiskální přísnosti, která dovedla Řecko do stavu bezvýchodné krize, absolutní nekonkurenceschopnosti. Tento rámec zobrazuje i schopnost Řeků odříci si tolik, co Češi zatím v novodobé historii nemuseli (popsáno i v tomto článku).

Popis nezaměstnanosti a stále klesajícího rozpočtu vybraného z daní, ze kterého by bylo možné přispívat jak na důchody, tak na splácení dluhů, dodává Tomáš Plhoň (*Řecko čeká na svůj osudový týden*, LN, 13/6). Popisuje, jak důchodci živí celé rodiny.

Podobný obraz neutěšené situace v Řecku podávalo tradičně Právo, například v článcích *Řecká ekonomika ztrácí denně 613 míst* (21/5) nebo *Bez školení* (Jan Keller, 6/2).

Tento rámec souvisí s obrazem eurozóny jako nefunkční, již nastavené opatření krizi jen prohloubila. To vyjadřuje Ilona Švihlíková v textu *Eurozóna jako past* (Právo, 19/5) či Thomas Kulidakis, který navrhuje pozastavení se nad efektivitou dosavadního řešení a možnost zkusit to zcela jinak (*Evropa znovu na rozcestí*, Právo, 19/2).

5.4.3 Řecko jako nevděčný vyděrač

V souvislosti s přílivem uprchlíků do Řecka a nezvládnutím tamní situace se zoufalé Řecko uchýlilo k hrozbě otevření hranic Evropy pro uprchlíky. Komentátoři Řecko představovali jako zemi, která je schopná jakékoli nebezpečné akce pro to, aby se vyvynila ze svých problémů (*Pomozte, nebo pošleme do EU přistěhovalce*, LN).

Jako vyděrače popisovala média Řecko i v případě opakovaného nároku na splacení válečných reparací Německem, k čemuž nikdy nedošlo. „Požadavek na splacení reparací je vykutálený,“ píše Zbyněk Petráček pro LN.

„Řecko jako dost nesnesitelný vyděrač s gangsterským pojetím spolupráce (...) Řekové ve volbách ukázali svou nadutou lehkovážnou tvář“ (...) Po ránu víněčko, firťánek ouza, pak siestička, kvečeru vyjíždka lodí, případně novým bourákem koupeným za tučné benefity přidávané ke mzdám ze státních, tedy zahraničními půjčkami napájených veřejných peněz. Čili jakápak snaha využít peníze k tvůrčí aktivitě,“ komentuje Teodor Marjanovič situaci v Řecku v roce 2015 (*Voní to ouzem, duní grexitem*. MF DNES, 26/1).

5.4.4 Řecko jako bezpečnostní hrozba pro Evropu

Vzhledem ke sblížování Řecka s Moskvou začala média mluvit o Řecku jako o trojském koni v unii (*Zeus unáší Evropu*, Zbyněk Petráček, LN, 9/4).

Anne Applebaumová (HN) vyzdvihovala vzdalování se řecké mentality té evropské, tendenci nové vlády upřednostňovat izolacionismus, v čemž si notuje právě s ruským prezidentem Putinem. Mluvílo se o něm také jako o zemi, která má neurovnané vztahy se svými sousedy, a ve které je možné očekávat to nejhorší, pokud se ocitne na kolenou: „Řecko je po zuby ozbrojená země, která má strategickou polohu a nevyřešené vztahy a tenze se svými sousedy“ (*Co pro grexitu: kolize dvou cílů*, Jan Macháček, LN, 19/6).

Závěr

Řecko je zemí s bohatou historií – od opěvovaného období antiky, které položilo základy naší kultury a jejíž vospělost mohl závidět celý svět, prošlo ve své novodobé historii naopak obdobím mnoha finančních kolapsů. Vlivem zaostalosti většiny území, velkých výměn obyvatelstva, jehož zvyšování životní úrovně probíhalo v relativně krátké době dvacátého století, bylo zapotřebí obrovských investic. Období druhé světové války a následné občanské války bylo pro Řecko zvláště ničivé. Následné období vojenských diktatur i pozdější období metapolitevsi přinesly obrovské zadlužení země, která se snažila dostat evropským standardům.

V prvním sledovaném období se velké množství novinářských textů soustředilo na srovnání Řecka a České republiky, a to jak z hlediska blížících se parlamentních voleb v rámci politické kampaně, tak z hlediska společenské diskuze o výhodnosti přijetí eura. Rok 2015 byl více ovlivněn zahraničním děním, vrcholící migrační krizí a postojem EU k Rusku v souvislosti s anexí poloostrova Krym. Některými médii, především MF DNES a Hospodářskými novinami, bylo pokračování krize dáváno do souvislosti s řeckou neschopností dodržet úsporná opatření a přijmout vlastní odpovědnost za omezení byrokracie a potírání daňových úniků. Strmý nárůst nezaměstnanosti a chudoby, byl jimi spíše devalvován a nebrán příliš v potaz. Média hojně využívala rámce, které pracovaly s pojmy moralita a odpovědnost, jak je stanovil Iyengar. Právě generalizace a usuzování na povahu Řeků na základě ekonomického dění byly v českých médiích extrémně časté.

Rámce, které byly využívány pro zobrazení řecké ekonomické krize v prvním sledovaném období, byly *Sever proti jihu*, *Jde o stabilitu společné měny*, *Vinu nese euro*, *Skutečný život v Řecku*, *Řecko jako podvodník*.

Hlavní rámce druhého sledovaného období byly: *Ostře sledovaná nuda*, *Skutečný život v Řecku*, *Řecko jako bezpečnostní hrozba pro Evropu*, *Řecko jako nevděčný vyděrač*.

Jak vyplývá z analyzovaných článků, česká média se historickému kontextu, který je u obrazu vývoje určité země důležitý, téměř nevěnovaly. Většina článků reflektovala řeckou krizi pomocí replikace stereotypů a jejich dalšího utváření tak, že mnohdy mohly vést až ke směřování nenávisti vůči řeckému národu. To zcela odporuje etickým hodnotám novinářské profese. Některé články prezentované v českém tisku sledovaly i alternativní názory, které odrážely kritické názory některých ekonomů na nastavení podmínek společné měnové unie. Jiné zobrazovaly všední realitu Řeků opřenou o statistiky či přímo reportáže z místa dění. Většina článků však patrně vlivem redakčních rutin zanedbávala některou stránku problému a využívala novinářských hodnot, jako je *serialita* – návaznost a kompatibilita s ostatními články daného média. Mnoho novinářů se nechalo strhnout k jednostrannosti a simplifikacím. Vzhledem k tomu, že úkolem novináře je kultivace veřejné debaty, ochrana demokracie a jeho role v nastolování společenského paradigmatu je nezanedbatelná, mohlo velké množství takto zjednodušujících článků podpořit v občanech ochotu vytvářet rychlé a černobílé soudy.

Je otázkou, zdali to bylo vinou nevědomého konfirmačního zkreslení či vědomé typizace a zamlčení části reality. Možností pro další výzkum by bylo zhodnocení vlivu článků týkajících se řecké ekonomické krize na publikum, tedy zdali a jak se změnil pohled Čechů na Řecko.

6 Bibliografie

Atkinson, R. L. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál.

Baron, R. A. (1999). *Essentials of Psychology*. Boston: Allyn and Bacon.

Barthes, R. (2004). *Mytologie*. Praha: Dokořán.

Damstra, A., & Vliegenthart, R. (10. Listopad 2016). (Un)covering the Economic Crisis? Over-time and inter-media differences in salience and framing. *Journalism Studies* , stránky 983–1003.

Entman, R. M. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication* , stránky 163-173.

Eurostat. (15. Únor 2017). Získáno 2022, z Archive:People at risk of poverty or social exclusion:https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion&ol did=327142

Gamson, W. A. (1992). *Talking Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hradečný, P. a. (1998). *Dějiny Řecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Huleja, J. (2013). Přerámcování Řecka v českých mainstreamových psaných médiích. *Lidé města* , stránky 65-86.

Kalvas, F., Váně, J., Štípková, M., & Kreidl, M. (2012). Rámcování a nastolování agendy: Dva paralelní procesy v interakci. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, Vol. 48 , stránky 3-37.

Karasová, N. (2014). Průběh a důsledky řecké krize. stránky 89-104.

Karasová, N. (2017). Řecká pravoslavná církev a její interpretace řecké ekonomické krize. *Acta Universitatis Carolinae. Studia territorialia [online]* , stránky 64-86.

Koreček, Y., & Smetanová, P. (2015). *Řecká ruleta*. Praha: Lidové noviny.

- Králová, K. (2012). *Nesplacená minulost, Řecko-německé vztahy ve stínu nacismu*. Praha: Karolinum.
- Králová, K., & Tsivos, K. (2012). *Vyschly nám slzy...Řečtí uprchlíci v Československu*. Praha: Dokořán.
- McCauley, M. (2006). *Stalin and Stalinism, Revised third edition*. New York: Routledge.
- McCombs, M. (2009). *Agenda setting*. Praha: Portál.
- Moravec, V. (2020). *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia.
- Mylonaki, J. (2020). *Politické postavení pravoslavné církve v současném Řecku. Bakalářská práce*. Praha: Univerzita Karlova.
- O'Neill, D., & Harcup, T. (4. Listopad 2017). WHAT IS NEWS? News values revisited (again). *Journalism Studies* , stránky 1470–1488.
- Plháková, A. (2003). *Učebnie obecné psychologie*. Praha: Academia.
- plus, Č. r. (21.. Zář 2017). *Pro a proti: Polské a řecké válečné reparace*. Získáno 2022, z [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=pq_Ww2mOGsY&ab_channel=%C4%8Cesk%C3%BDrozhlasPlus](https://www.youtube.com/watch?v=pq_Ww2mOGsY&ab_channel=%C4%8Cesk%C3%BDrozhlasPlus)
- Švihlíková, I., & Tsivos, K. (2017). *Řecká tragédie*. Praha: Novela bohémica.
- Touri, M., & Rogers, S. L. (18.. Ř 2013). Europe's Communication Deficit and the UK Press: Framing the Greek Financial Crisis. *Journal of Contemporary European Studies* , stránky 175–189.
- Trampota, T. (2006). *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Trampota, T., & Vojtěchovská, M. (2010). *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Van Gorp, B. (2010). Strategies to Take Subjectivity Out of Framing Analysis. V P. D'Angelo, & J. Kuyper, *Doing News Framing Analysis* (stránky 84-110). New York and London: Routledge.

Weiss, M. (2010). Chtělo by to začít znovu, ale to nejde. *Lidové noviny* , 11.

Wolfsfeld, G. (1997). *Media and political conflict: News from the Middle East Vol.10*. Cambridge University Press.

Žaloudková, K. (2017). *Fenomén brain drain na příkladu řeckých migrantů do Spojeného království Velké Británie a Severního Irska po roce 2009. Bakalářská práce*. Praha: Univerzita Karlova.